

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

ÇOCUKLAR İÇİN ÖZGECİLİK ÖLÇEĞİ'NİN TÜRKÇEYE
UYARLANMASI: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özge ERDEM

BALIKESİR, 2022

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

ÇOCUKLAR İÇİN ÖZGECİLİK ÖLÇEĞİ'NİN TÜRKÇEYE
UYARLANMASI: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖZGE ERDEM

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. UĞUR GÜRGAN

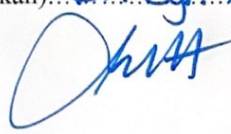
BALIKESİR, 2022

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

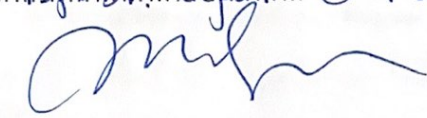
TEZ ONAYI

Enstitümüzün Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı'nda 201912577005 numaralı Özge Erdem'in hazırladığı Çocuklar için Özgecilik Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 29.12.2021 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

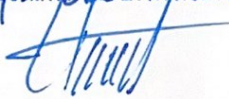
Üye (Başkan).....
İmza

Dr. Öğr. Üyesi Selma SENER

Üye (Danışman).....
İmza

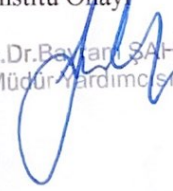
Prof. Dr. Uğur GÖRKAN

Üye.....
İmza

Dr. Öğr. Üyesi Uğur BİTKEN ÖZKAN

26.01.2022
Enstitü Onayı

Doç. Dr. Bayram SAHİN
Müdür Yardımcısı

ETİK BEYAN

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

26/01/2022

"İmza"
Özge ERDEM

ÖNSÖZ

Yüksek lisans süreci içerisinde psikolojik danışmanlık alanına dair bilgilerini paylaşan ve rehberlik eden danışman hocam Uğur GÜRGAN'a teşekkür ederim.

Süreç içerisinde yanımda olan, zaman zaman yakınmalarımı bıkmadan usanmadan dinleyen tüm arkadaşlarıma da teşekkür ederim.

Aldığım kararlara saygı duyan, eğitimi her zaman el üstünde tutan ve beni her anlamda destekleyen aileme de teşekkürü bir borç bilirim.

Bu bölüm yazılırken pek çok kişinin unuttuğu bir kişiye daha teşekkür etmek isterim, kendime. Bir zamanlar hayalini kurduğum şeyleri gerçekleştirebildiğim ve düşündüğümde daha azimli olduğum için...

BALIKESİR, 2022

ÖZGE ERDEM

ÖZET

ÇOCUKLAR İÇİN ÖZGECİLİK ÖLÇEĞİ'NİN TÜRKÇEYE UYARLANMASI: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

ERDEM, Özge

Yüksek Lisans, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Uğur GÜRGAN

2022, 106 sayfa

Özgecilik, herhangi bir karşılık beklemeden başkasının refahını artırmayı ve fayda sağlamayı içeren bilinçli ve gönüllü eylemler olarak tanımlanabilmektedir. Başka bir deyişle, kişinin kendinden daha çok başkalarının iyiliğine yönelik ilgisidir. Özgecil davranışın oluşumunda kişinin isteklilik ve motivasyon durumu da etkili olmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Çocuklar için Özgecilik Ölçeği'nin Türkiye dil ve kültüründe geçerlik ve güvenilirliğini incelemek ve çocukların özgecil davranışlarını ölçmektir. Swank ve arkadaşları (2020) tarafından geliştirilen ölçek, tek faktörlü yapı göstermekte ve 30 maddeden oluşmaktadır. Uyarlama çalışması için veriler, gönüllü ve 8- 10 yaş aralığında olan 357 öğrenciden elde edilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliğinin test edilmesi ve maddelerin özgün modele uygunluğunun belirlenmesi için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile test edilen 28 maddelik ve tek faktörlü ölçme aracının yeterli model uyum indekslerine sahip olduğu saptanmıştır (ki-kare/df (1.8), RMSEA (0.05), SRMR (0.05), RMR (0.01), CFI (0.80), IFI (0.80), GFI (0.88), AGFI (0.84)). Ölçüt bağıntılı geçerlik için Adaletli Davranış Ölçeği uygulanmış iki ölçek arasında korelasyon katsayısı .49 olarak bulunmuştur. Ölçüt bağıntılı geçerliğin incelenmesinde ek olarak Çocuklar İçin Empati Ölçeği kullanılmış ve iki ölçek arasında elde edilen korelasyon değerleri .48 olarak bulunmuştur. Ölçeğin güvenilirlik analizinde Cronbach's alfa iç tutarlılık katsayısı .83, Spearman-Brown değeri .75, Guttman değeri ise .75 olarak bulunmuştur. Test tekrar-test güvenirligi 43 öğrenci ile 6 hafta arayla gerçekleştirilmiştir. Test tekrar-test güvenirligi katsayısı .85 olarak bulunmuştur.

Çocuklar için Özgecılık Ölçeği toplam puanının cinsiyete, doğum sırasına, kardeş sayısına ve yaşa göre farklılık gösterip göstermediğini değerlendirmek için de analizler yapılmıştır. Öğrencilerin özgecılık toplam puanının cinsiyet, yaş, kardeş sayısı ve doğum sırası değişkenlerine göre anlamlı bir fark göstermediği saptanmıştır. Sonuçlar, ölçeğin Türkiye'de geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Özgecılık, Özgeci Davranış, Ölçek Uyarlama, Psikolojik Ölçme Aracı, İlkokul Öğrencileri

ABSTRACT

THE ADAPTATION OF ALTRUISM SCALE FOR CHILDREN TO TURKISH: A VALIDITY AND RELIABILITY STUDY

ERDEM, Ozge

Master's Thesis, Department of the Guidance and Psychological Counseling

Advisor: Prof. Dr. Ugur GURGAN

2022, 106 pages

Altruism is defined as intentional and voluntary behaviors that seek to improve the well-being of others and benefit them without expecting any reward in return. In other words, it is a selfless concern towards others rather than well-being one's own. The willingness and motivational state of a person are also essential while considering an altruistic act.

The aim of this study is to measure the altruistic behaviors of children and to examine the validity and reliability of the scale in Turkey. The Altruism Scale for Children, which was developed by Swank et al. (2020), demonstrates a single factor structure and consists of 30 items. The data was acquired from 357 students who volunteered at the age of 8-10. Confirmatory factor analysis (CFA) was conducted to test the construct validity of the scale and to determine the suitability of the items to the original model. It was determined that the 28-item and single-factor measurement tool tested by confirmatory factor analysis (CFA) had sufficient model fit indices (chi-square/df (1.8), RMSEA (0.05), SRMR (0.05), RMR (0.01), CFI (0.80), IFI (0.80), GFI (0.88), AGFI (0.84)). For criterion-related validity, the Fair Behavior Scale was applied and the correlation coefficient between the two scales was found to be .49. Criterion-related validity was also used on the Children's Empathy Scale, and the correlation coefficient between the two scales was found to be .48. In the reliability analysis, Cronbach's alpha internal consistency coefficient was .83, Spearman-Brown coefficient was .75 and Guttman's coefficient was .75. Test-retest reliability was done with forty-three students at 6-week intervals. The test re-test reliability score was found as .85. Further analysis was conducted to assess if sex

differences, birth order differences, number of sibling differences and age differences had correlations among the total Altruism Scale for Children (ASC) score. There are no statistically significant differences among sex differences, birth order, number of siblings, and age total altruism. The results demonstrate that the scale has validity and reliability in Turkey.

Keywords: Altruism, Altruistic Behavior, Scale Adaptation, Psychological Measurement Tool, Primary Level Students

*Aux femmes les plus fortes que je connaisse, ma mère et ma grand-mère,
(Tanıdığım en güçlü kadınlara, anneme ve büyükanneme)*

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi	1
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi	5
1.4. Araştırmanın Varsayımları	6
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	6
1.6. Tanımlar	6
2. İLGİLİ ALANYAZIN	7
2.1. Kuramsal Çerçeve.....	7
2.1.1. Özgeciliğin Tarihçesi ve Tanımı.....	7
2.1.2. Özgeciliğin Çocukluk Dönemi Boyunca Gelişimi	11
2.1.3. Özgeciliğin Ölçülmesi	15
2.1.4. Özgeciliğin ve Özgeci Davranışın Yararları.....	19
2.1.5. Özgecilik Terimiyle İlgili Kuramsal Perspektif.....	20
2.1.5.1. Evrimsel Kuram Perspektifinden Özgecilik.....	20
2.1.5.2. Psikanalitik Kuram Perspektifinden Özgecilik	23
2.1.5.3. Sosyal Öğrenme Kuramı Perspektifinden Özgecilik.....	25
2.1.5.4. Hümanist Kuramlar Perspektifinden Özgecilik.....	26
2.1.5.5. Ahlaki Gelişim Kuramları Perspektifinden Özgecilik	27
2.1.5.6. Bağlanma Kuramı Perspektifinden Özgecilik.....	30
2.2. İlgili Araştırmalar	32
2.2.1. Türkiye’de Yapılmış Çalışmalar	32
2.2.2. Uluslararası Alanyazındaki Çalışmalar	42

3. YÖNTEM.....	48
3.1. Araştırma Modeli	48
3.2. Evren ve Örneklem.....	48
3.3. Veri Toplama Araçları.....	50
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	50
3.3.2. Çocuklar için Özgeciler Ölçeği (ÇÖÖ).....	50
3.4. Ölçeğin Çevirisi ve Ön Deneme Uygulaması	51
3.5. Veri Toplama Süreci	52
3.6. Verilerin Analizi.....	52
3.6.1. Geçerlik Analizleri	53
3.6.1.1. Adaletli Davranış Ölçeği	56
3.6.1.2. Çocuk ve Ergenler İçin Empati Ölçeği	57
3.6.2. Güvenirlik Analizleri.....	58
3.6.3. İlişkisiz Ölçümlerde Ortalama Puanların Karşılaştırılması.....	58
4. BULGULAR VE YORUMLAR	60
4.1. Geçerlik Analizi Bulguları	60
4.1.1. Yapı Geçerliği Bulguları	60
4.1.1.1. Doğrulamalı Faktör Analizi Bulguları (DFA)	60
4.1.2. Ölçüt-Bağlantılı Geçerlik Bulguları.....	65
4.2. Güvenirlik Analizi Bulguları	65
4.3. Çocukların Özgeci Davranışlarının Bağımsız Değişkenlere Göre İncelenme Bulguları	66
4.3.1. Cinsiyet Değişkenine Ait Bulgular	66
4.3.2. Yaş Değişkenine Ait Bulgular.....	67
4.3.3. Kardeş Sayısı Değişkenine Ait Bulgular.....	68
4.3.4. Doğum Sırası Değişkenine Ait Bulgular.....	69
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	71
5.1. Sonuçlar.....	71
5.2. Öneriler.....	75
KAYNAKÇA	76
EKLER.....	99
EK-1. Çocuklar için Özgeciler Ölçeği Uyarılama İzni	99

EK-2. Çocuklar ve Ergenler İçin Empati Ölçeği İzni	100
EK-3. Adaletli Davranış Ölçeği İzni	101
EK-4. Etik Kurul Onay Belgesi	102
EK-5. Aile Onam Formu	103
EK-6. Çocuk Gönüllü Katılım Formu.....	104
EK-7. Kişisel Bilgi Formu	105
EK-8. Çocuklar için Özgeciliik Ölçeği Örnek Maddeler	106

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. ÇÖÖ Path Diagramı.....	63
---------------------------------	----

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri.....	49
Tablo 2. DFA Uyum İndekslerinin Kriterleri.....	56
Tablo 3. DFA Sonucu Elde Edilen Model Uyum İndeksleri	63
Tablo 4. Aykırı Değerlerin Bulunduğu ve Bulunmadığı Veri Setine Ait DFA Sonuçları.....	62
Tablo 5. Ölçüm Modeline Ait Sonuçlar	64
Tablo 6. Ölçüt-Ölçek Geçerlik Bulguları	65
Tablo 7. Güvenirlik Analizi Bulguları	66
Tablo 8. Çocukların Özgecilik Toplam Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları.....	67
Tablo 9. Çocukların Özgecilik Toplam Puanlarının Yaş Değişkeni Ait Betimsel İstatistik Sonuçları.....	67
Tablo 10. Çocukların Özgecilik Toplam Puanlarının Yaş Değişkeni Ait ANOVA Sonuçları.....	68
Tablo 11. Çocukların Özgecilik Toplam Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Ait Betimsel İstatistik Sonuçları.....	68
Tablo 12. Çocukların Özgecilik Toplam Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Ait ANOVA Sonuçları	69
Tablo 13. Çocukların Özgecilik Toplam Puanlarının Doğum Sırası Değişkenine Ait Betimsel İstatistik Sonuçları.....	69
Tablo 14. Çocukların Özgecilik Toplam Puanlarının Doğum Sırası Değişkenine Ait ANOVA Sonuçları	70

KISALTMALAR LİSTESİ

ÇÖÖ :Çocuklar için Özgecilerik Ölçeği

DFA :Doğrularıcı Faktör Analizi

KMO :Kaiser-Meyer-Olkin

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, amacı, önemi, sayıltıları, sınırlılıkları ve araştırmada geçen kavramların tanımlarına yer verilmiştir.

1.1. Araştırmanın Problemi

Kendisini başkalarının hayatını iyileştirmeye ve insan haklarına adanmış olan Martin Luther King Jr. bir konuşmasında şu ifadelerle yer vermiştir: “Hayatın en ısrarcı ve en acil sorusu şudur: Başkaları için ne yapıyorsun?” (Williams, 2018). İnsanlar, diğer bireylerin ihtiyaçları ve insan hakları ile ilgilenmek, onların yararına gerekirse kendi kişisel çıkarlarını feda etmek gibi evrensel bir anlayışı paylaşırlar (Istiqomah, Supriatna ve Budiman, 2020). Sahip olunan bu ortak anlayış, bireylerin sadece yakın çevresine değil dünyanın herhangi bir yerinde bulunan birine dahi yardım etmesini sağlar (Xi, Lee, Carter ve Delgado, 2018). Başkalarına yardım etmek, pek çok kişi tarafından ele alınıp incelenen bir konu olsa da Auguste Comte başkalarına yarar sağlayan davranışların yaşamın özünü oluşturduğunu ileri sürerek başkaları başkaları için yaşama isteği veya eğilimini “özgecilik” olarak tanımlamıştır (Ekşi, Sayın ve Demir-Çelebi, 2016). Comte'un çalışmalarından sonra özgecilik ile ilgili araştırmalar sosyoloji alanının önde gelen isimleri tarafından yürütüldüğü için bu kavram sosyoloji alanı ile ilgili olarak görünse de terimin kullanımı farklı araştırmacıların çalışmalarıyla psikoloji, politika, ekonomi, antropoloji gibi pek çok alanda yankı bulmuş, kullanımı yaygınlaşmış ve terime farklı bakış açılarından bireysel tanımlamalar eklenmiştir (Mutafçılar 2008; Topses, 2012; Keleş ve Özkan, 2018).

Özgecilik terimi, farklı disiplinler tarafından kullanılmakta olduğu için geniş bir kullanım alanına sahiptir. Bundan dolayı da terim üzerinde araştırmacılar

tarafından bazı fikir ayrılıkları yaşansa da (Karadağ ve Mutafçılar, 2009a), araştırmacılar özgeciliğin temelinde karşılık beklentisi olmadan bir başkasına gönüllü olarak iyilik yapma düşüncesi olduğunu kabul ederler. Özgecilik, filozof imparator olarak da bilinen Aurelius'un (2016, s.43) düşünceleriyle şu şekilde aktarılabilir:

“Herhangi birine iyilik yapan kimileri karşılığında kendisine döneceğini hesap eder. Kimisi de önce hesap yapmaz, ama iyilik yaptığı kişiyi kendisine borçlanmış sayar, iyilik yaptığının bilincindedir. Kimisi de iyilik ettiğini bilmez, (...). Yaptığı iyiliği başıra çağıra yapmaz ve tıpkı mevsiminde üzümlü veren asma gibi başka bir iyilik yapmaya geçer.”

Bir başka anlatım ile bireylerin kendiliğinden yardım etme isteği duymaları ve karşılığında herhangi bir şey beklemeden eyleme geçmeleri psikolojik açıdan özgecildir. Bir kişiye zorlamayla yapılan veya çıkar elde etmek, ödül ve takdir kazanmak amacıyla yapılan davranışlar gerçek özgecil davranışlar değildir (Ümmet, Ekşi ve Otrar, 2013; Ekşi, Sayın ve Demir-Çelebi, 2016). Özgecil davranışlara örnek olarak kan veya organ bağıışı gösterilebilir; çünkü birey bir başka kişiye (tanıdığı veya tanımadığı) fayda sağlamak için gönüllü olarak tıbbi müdahaleye tabii tutulmaktadır (Steiner, 2008; Santos, 2018). Karaca'nın (2021) yazdığı habere göre Van ilinin Muradiye ilçesinde görevli olan öğretmenler, öğrencilerin maruz kaldıkları zorlu hava koşullarından dolayı okula gidiş ve gelişlerinde sıkıntı yaşadıklarını fark etmişlerdir. Öğretmenler öğrencilerinin üşümesini engellemek için maddi yardım toplayarak okullarına ek bina yapmış bu sayede tekli eğitime geçmişlerdir. Bu davranış biçimi özgecil davranışlara örnek gösterilebilir. Bir başka güncel örnek olarak, Çin'in Wuhan şehrinde başlayan ve tüm dünyayı etkileyen koronavirüs (Covid-19) hastalığı boyunca uzun saatler, çoğu zaman mola vermeden çalışarak ve bazı zamanlar ailelerinden uzak kalarak hastaları iyileştirmekten başka gayeleri olmayan sağlık personelleri gösterilebilir (Karasu, 2020; Varol-Bayrak ve Ataseven, 2020). Özgecil davranışlar, sıkıntı içerisinde olan bireyi rahatlatmak, kişinin amacına ulaşmasını sağlamak ve onunla yiyeceğini veya bir bilgiyi paylaşmak gibi pek çok şekilde vuku bulabilmektedir (Warneken ve Tomasello, 2009).

Bireylerin özgecil davranışları çeşitli yaş aralıklarında farklı şekilde meydana gelebilmektedir. Erken çocukluk döneminde davranışlar; ağlayan bir başka bebeği veya çocuğu rahatlatma, oyuncuğunu paylaşma, üzgün bir yetişkini teselli etme

şeklinde ifade edilirken okul çağındaki çocuklarda yardım etme olarak görülür. Ayrıca okul çağındaki çocuklar, farklı yaş aralığında olan tanıdığı veya tanımadığı kişilere de yardım edebilirler (Warneken ve Tomasello, 2006; Martin, Perry, MacIntyre, Varcoe, Pedell ve Kaufman, 2020). Çocukların yaşlara göre farklı özgecil davranışlarda bulunmasının sebebi ise başkalarının bakış açısını alma ve duyguları anlama yetilerinde gelişme olmasıdır (Güzel-Akar, 2020). Çocukların bu becerilerinde gelişme olmasıyla birlikte yardım edecekleri kişinin amacını anlayabilir ve bu amaca ulaşmasını sağlayacak kolaylaştırıcı eylemlerde bulunabilirler (Dahl ve Paulus, 2019). Ayrıca çocuklar, özgeciliklerinin maliyeti olsa da yardım etme konusunda daha istekli davranmaktadır. Bu görüşe örnek olarak çocukların oyun oynarken oyun aktivitesini bırakıp yardım etmesi örnek gösterilebilir. Bir diğer örnek olarak ise çocukların önüne pek çok engel konmasına rağmen bu engelleri yılmadan aşip yine de yardım etmeleri verilebilir (Warneken, 2013).

Çocuklar, kültürel mirasın taşıyıcı konumunda oldukları için her toplumda önemli bir yere sahiptirler (Kaçar-Tunç, 2020). Toplum içerisinde olumlu ilişkilerin kurulması ve sürdürülmesi adına çocukluk döneminde özgecilik gibi olumlu davranışların kazanımı önemlidir (Çalık, Özbay, Özer, Kurt ve Kandemir, 2009; Ümmet, 2012). Çocukların özgecil davranışının kazanımında, gelişiminde ve sergilenmesinde ise iki önemli faktör rol oynamaktadır: Aile ve okul. Çocukların ilk sosyalleşme deneyimleri aile içerisindeki etkileşim yoluyla gerçekleşir. Çocuklar, özgecilik gibi olumlu davranışları kendini yetiştiren kişileri gözlemleyerek ve davranışı sergileyen kişiyi model alarak öğrenir (Boylu, 2020). Aileden sonra çocukların hayatında önemli bir yere sahip olan okullarda ise davranışlarını model alacağı kişi öğretmenleridir (İşmen ve Yıldız, 2005). Destekleyici, uyumlu ve model olunan aile ve okul ortamı, çocukların özgecil davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Swank, Limberg ve Liu, 2020). Çocukların özgecil davranışlarının artması ile özgüvenlerinde, akademik başarı ve performanslarında, atılgan davranışlarında, iyi oluş, empati ve yılmazlık seviyelerinde de artış gözlemlenmektedir (Caprara Barbaranelli, Pastorelli, Bandura ve Zimbardo, 2001; Piliavin, 2009; Leontopoulou, 2010; Weller ve Lagattuta, 2013; McCarty, Teie, McCutchen ve Geller, 2016). Özgeciliğin gelişimi ile okullardaki zorbalık ve saldırganlık davranışının da azaldığı gözlemlenmiştir. Ayrıca sadece aile ve okul içerisinde değil okulda izlenen müfredat

haricinde yardım faaliyetlerini destekleyen çalışmaların yürütülmesinin de özgecil davranışların artışı sağladığı tespit edilmiştir (İşmen ve Yıldız, 2005).

Türk literatürü incelendiğinde ve geliştirilen, uyarlanan ölçekler, yapılan diğer çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda özgecilik davranışını ölçen ölçeklerin hedef kitlesinin yoğunlukla üniversite öğrencilerinden (Akbaba 2001 Topses, 2012; Ümmet, Ekşi ve Otrar, 2013; Ersanlı ve Doğru-Çabuker, 2015) yetişkinlerden (Yavuzer, İşmen-Gazioğlu, Yıldız, Demir, Meşeci, Kılıçaslan ve Sertelin 2006; Tekeş ve Hasta, 2015) ve hemşirelerden (Avcı, Aydın ve Özbaşaran, 2013; Arpacı ve Özmen, 2014; Keskin ve Özcan, 2018) oluştuğu göze çarpmaktadır

Çocuklarda özgecilik davranışının daha iyi anlaşılabilmesi için geçerli ve güvenilir bir şekilde ölçen ölçme aracının alanyazında bulunması önem taşımaktadır. İlkokul öğrencilerinin yaş seviyesine uygun olan özgeci davranışlarını ölçen geçerli ve güvenilir bir ölçek Türk literatüründe bulunmamaktadır. Bu çalışma ile Türk alanyazınındaki bu eksikliğin giderilmesi amaçlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, Swank ve arkadaşları tarafından 2020 yılında geliştirilmiş ve orijinal adı “Altruism Scale for Children” olan Çocuklar için Özgecilik Ölçeği'nin Türk dil ve kültür yapısına uygun geçerli ve güvenilir bir ölçek uyarlaması amaçlanmıştır. İlgili ölçeğin Türkiye’de bulunan ilkokullarda öğrenimine devam eden 8-10 yaş arası çocuklar için uygun bir ölçek olup olmadığı sonucuna ulaşabilmek amacıyla geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılacaktır. Bu sayede yurtdışında geliştirilmiş bir ölçeği, Türk literatürüne kazandırmak amaçlanmıştır. Bu genel amaç kapsamında şu sorulara yanıt aranmaktadır:

1. Türkçeye uyarlanan çocuklar için özgecilik ölçeğinin geçerlik düzeyi nedir?
2. İlgili ölçeğin güvenilirlik düzeyi nedir?
3. İlkokul öğrencilerinin özgeci davranışları, cinsiyetlerine, yaşlarına, doğum sırasına ve kardeş sayısına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu araştırmada, Çocuklar İçin Özgeciler Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Türk literatürü incelendiğinde, uyarlanan ve geliştirilen ölçeklerin hedef kitlesi genç yetişkin ve yetişkin grubunu kapsamakta fakat bu ölçekler ilköğrencilerinin özgeciler düzeyini ölçme amacına hizmet etmemektedir. Ayrıca Çocuklar İçin Özgeciler Ölçeği, okul kademesindeki diğer yaş gruplarını içeren bu alanda geliştirilecek ölçekler için de öncül teşkil etmekte olup bu alanda daha fazla çalışma yapılabilmesine olanak sağlayacaktır.

Araştırmanın önemini vurgulayan bir diğer unsur ise ölçeğin eğitim ortamında ve eğitimciler tarafından kullanılabilmesidir. Çünkü çocukların özgeciler davranışları ve bilişsel gelişimlerinde rol model aldıkları bireylerin konuşmaları, başkalarına yardım etmeleri gibi pek çok sosyal etkileşim önemli bir rol oynamaktadır. Eğitim ortamında ise çocukların rol model aldıkları öğretmenler bu davranışın kazanımında önemli bir yere sahiptir (Robinson ve Curry, 2005). Okul içinde özgeciler bir ortam olması, öğrencilerin özsaygısı ve diğer bireyleri koşulsuz kabul etmesiyle pozitif yönde ilişkilidir. (Swank, Limberg ve Liu, 2020). Ayrıca özgeciler ortam, iyi oluş ve akademik performanslarını da etkilemektedir (Leontopoulou 2010). Rehberlik ve psikolojik danışmanlık yönetmeliği gereğince, psikolojik danışman ve rehber öğretmenler, bireyin sınıfa, okula ve okul çevresine uyum sağlamasını, bireyin kendini tanıması, sağlıklı ilişkiler geliştirmesini sağlayan tutum ve davranışları içeren danışmanlık hizmetlerinden sorumludurlar. Bu bilgiler ışığında, çocukların öğrenmesini, sosyalleşmesini, büyümesini sağlayan özgeciler bir ortamın oluşturulma sürecinde psikolojik danışman ve rehber öğretmenler de rol oynamaktadır. Psikolojik danışmanlar bu ölçeği kullanarak geliştirdikleri psikolojik müdahale programının etkililiğini test edebilirler. Bu ölçek, resmî ve özel okullarda küçük yaş grubuyla çalışan öğretmenlere, öğrencilerin herhangi bir beklenti içerisinde olmadan yardımlaşma davranışlarını gösterme düzeyleri hakkında fikir verebilir. Ek olarak bireyleri tanımalarına yardımcı olabilir. Bu bağlamda ilköğrencilerinin özgeciler davranışlarını ölçebilen bir aracın Türkçeye uyarlanmasının, psikolojik danışmanlar, eğitimciler ve öğrenciler için önemli katkılar sağlayacağı düşünülmüştür.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmaya dâhil edilen ilkokul öğrencilerinin ölçme aracını içten ve samimi yanıtladığı varsayılmıştır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma 8, 9 ve 10 yaş grubu çocuklar ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Olumlu Sosyal Davranış (Prosocial Behaviour): Olumlu ilişkilerin kurulması ve sürdürülmesi amacına yönelik olan özgecilik, merhamet, sempati, empati, şefkat gibi olumlu sosyal davranış niteliklerinin tümü kapsayan bir terim olarak tanımlanmaktadır (Ümmet, 2012).

2. İLGİLİ ALANYAZIN

Bu bölümde, özgecilik teriminin tarihçesi ve tanımına, özgeciliği etkileyen faktörlere, özgeciliğin gelişimine, sahip olduğu kuramsal temellere, yurt içi ve yurt dışında gerçekleştirilmiş çalışmalara yer verilmiştir.

2.1. Kuramsal Çerçeve

Bu bölümde, özgecilik terimi ve özgecilik ile ilişkili diğer kavramlar kuramsal temeller kapsamında açıklanmıştır.

2.1.1. Özgeciliğin Tarihçesi ve Tanımı

Sosyolojinin disiplin olarak kabul edilmesinden önce özgecilik terimi büyük ölçüde reddedilmiş ve olumlu sosyal davranışın ikincil türü olarak görülmüştür. Başkasının refahını hedefleyen davranışlar ise kişinin yardım etmemesi halinde hissedeceği rahatsızlık duygusunu gidermek istemesinden veya faydacı yaklaşımından kaynaklanan stratejik bir tutumu olarak ele alınmıştır (Smith, Bresnahan ve Smith, 2013). Özgeciliğin terim olarak tarih sahnesinde yer alması 1850’li yılları bulmuştur. O yıllarda Auguste Comte, Latin dilinde “alter” *diğerleri* ve İtalyan dilinde “altrui” *diğer insanlar* anlamına gelen kelimelerden türetilen Fransızca karşılığını “altruisme” olarak “Système de Politique Positive” adlı eserinde yer vermiş ve başkaları için yaşama isteği veya eğilimi olarak tanımlamıştır. Böylece Comte tarafından özgeciliğin ilk kavramsallaştırılması yapılmıştır (Valsala ve Menon, 2019).

Comte, özgecilik teriminin sosyal ilişkilerin doğasını tam olarak açıkladığını belirterek sosyal açıdan ilerlemenin en temel ilkesi olarak görmüştür (Istiqomah, Supriatna ve Budiman, 2020). Ayrıca ekonomi, ahlak ve kültürün gelişmesi için de özgeciliği ön şart olarak açıklamıştır. Birey üretirken başkalarını düşünüyor ve ona göre üretiyor ise özgecil; sadece kendisine yetecek kadar üretiyor ise bencil olduğunu ileri sürerek özgecilik kavramının karşıt olgusu olarak bencilliği göstermiştir (Keleş ve Özkan, 2018). Böylece kişilerin güdüleri arasında ikili bir sınıflandırma yapmıştır. Bir başka deyiş ile kişi, davranışının sonucunda ulaşmak istediği nihai hedefe bencil güdülerle motive olduysa kendi refahını arttırmaya, özgecil güdülerle motive olduysa başkalarının refahını arttırmaya çalışır (Ekşi, Sayın ve Demir-Çelebi, 2016).

Sosyolojiye önemli katkılarda bulunan Emile Durkheim ise özgeciliği, sadece nezaketen yapılan bir davranış olarak değil kişisel çıkar içerisinde olmadan gönüllü olarak yapılan eylem olarak tanımlamış, her toplumda bulunduğunu, toplumların kurucusu olduğunu ve sosyal dayanışma fikrinden ayırt edilemeyeceğini de ekleyerek kolektivizmin gösterimi olarak kabul etmiştir (Karadağ ve Mutağçılar, 2009a). Ayrıca özgeciliğin ailede başladığını da belirtmiştir (Bykov, 2017).

20. yüzyılın yarısından sonra özgecilikle ilgili çok çalışma ortaya konmamış olsa da seçkin bir sosyolog olan Pitirim Sorokin bu terim üzerine kapsamlı çalışmasıyla dikkat çekmiştir (Karadağ ve Mutağçılar, 2009a). Sorokin'in özgecilik ile ilgili düşüncelerinde sevgi, şefkat ve şiddet gibi konular ele alınmıştır. Bu düşüncelerinde yazarların özellikle de Tolstoy ve Dostoyevski'nin etkileri görülmektedir. Örneğin Dostoyevski'nin aktif sevgi düşüncesi Sorokin'in en önemli kavramlarından olan özgecil sevgi için temel oluşturmuştur (Mangone ve Dolgov, 2020). Sorokin'e göre sevgi, yapısı gereği özgecidir; sevginin olmadığı yerler ise düşmanlık, şiddet ve bencillik vardır. Bireyler özgeci ve yaratıcı olurlarsa toplumsal problemlerin üstesinden gelebileceklerdir (Kasapoğlu, 2013; Cimagalli, 2020; Gül, 2020).

1970'li yıllardan sonra odak noktası, özgecil davranışları oluşturan kişisel faktörlere kaymasıyla sosyal psikoloji alanındaki özgecilik çalışmaları hız kazanmıştır (Haski-Leventhal, 2009). Dönemin önde gelen sosyal psikologlarından olan Batson (1987) ise özgeciliğin en temel motivasyonunun başkalarının refahını arttırma olduğunu belirtmiştir. Bencilliği ise bireyin kendi refahını arttırmak yönünde motive

olması olarak açıklamıştır. Batson'ın çalışmalarını ayırıcı kılan özellik, kişinin birden fazla hedefi olması bundan dolayı da özgecil ve bencil güdülerin aynı anda ortaya çıkabileceği fikrini ortaya atmasıdır (Batson, 2010). Sosyal psikoloji alanında çalışmalar yapmış bir diğer isim olan Krebs (1991) Batson'ın tanımının kapsamını geliştirerek kendi tanımına kişilerin kendisine maliyeti (bir kişiyi kurtarmak için kendisini riske atması vb.) olsa dahi fedakârca davranmalarını da eklemiştir. Ayrıca özgecil-bencil güdülerin birbirine zıt olmadıklarını, yardımcı olmaya yönelik olan bütün eylemlerin hem bireyin hem de başkasının refahını artırmak amaçlı olduğunu belirtmiştir.

Literatür incelendiğinde; diğerkâm/ diğerkâmlık veya elseverlik olarak da karşılık bulan özgeci/özgecilik terimi, uzun yıllar boyunca araştırılmış olmasından dolayı farklı disiplinlerden çeşitli tanımlamaların meydana geldiği görülmektedir (Mutafçılar, 2008; Düzgüner, 2019). Bu çalışmanın kapsamında ise özgecilik herhangi bir karşılık, takdir, yarar veya ödül beklentisi içerisinde olmadan başka birisinin yararını, iyiliğini ve refahını gözeterek gönüllü, bilinçli yardım etme davranışı veya yardım etmeyi amaçlaması olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda özgeci davranan bireyin isteği ve niyeti de önem arz etmektedir. Mert ve Gülmez'in (2018) belirttiği üzere özgeciliği diğer terimlerden ayıran noktalardan en önemlisi yardım etme isteğinin bencilce duygulardan arınmış olmasıdır. Diğer bir anlatımla, birey sadece bir diğer kişinin yararını düşünüyor, onun refahını arttırmaya çalışıyor ise özgeci bir davranış sergilemiş olur. Eğer birey kendi yararını ve davranışın sonucunda sağlayacağı çıkarı düşünerek hareket ediyorsa bu davranış gerçek anlamda özgecilik olarak görülmemektedir (Parmaksız, 2020). Bu görüşe örnek olarak bir kişinin diğerlerini etkilemek veya gösterişte bulunmak adına bağış yapması gösterilebilir. Çünkü bu davranışların altında yatan niyet ve motivasyon bencilcedir (Ümmet, Ekşi ve Otrar, 2013).

Özgeci davranış her ne kadar ödül, takdir, statü kazanımı gibi dışsal faktörler olmadan gerçekleşse de şefkat, empati gibi bireyin sahip olduğu içsel faktörler bireyin özgeci davranışını tetikleyici bir rol oynamaktadır (Ümmet, 2012; Batson, Lishner ve Stocks, 2015). Bu duygular bireyde yardım etme isteğini uyandırarak özgeci davranışın sergilenmesini sağlamaktadır. Özgeciliği içinde bulunduğu olumlu sosyal davranışlardan ayıran nokta ise davranışı gerçekleştirmenin kimi zaman bireye maliyeti olmasına rağmen başkasının yararını düşünerek hareket etmesidir. Eğer

bedel ödeme davranışı toplumsal baskı veya zorunluluk ile gerçekleşiyorsa bu davranış gerçek manada özgeci bir davranış değildir. Çünkü gerçek özgeci davranışı birey, bilinçli ve hür iradesiyle gerçekleştirmelidir (Şakar, 2018).

Özgeciliği etkileyen diğer faktörler ise cinsiyet, yaş, sosyoekonomik düzey, kişisel değerler, bireysel veya kolektivist kültür yapısı olarak sıralanabilmektedir. Kültür tarafından kadına ve erkeğe atfedilmiş sosyal roller de özgecil davranış üzerinde fark yaratmakta, kadınların ve erkeklerin özgecil davranış türlerini farklılaştırmaktadır (Esen, Soylu, Siyez ve Demirgürz, 2017). Kadınlar daha toplumsal ve ilişkisel; erkekler ise daha maddiyat, dayanıklılık ve eylem odaklı özgecil davranışlarda bulunmaktadır (Enelamah ve Tran, 2020). Ayrıca toplum tarafından kadınlara yüklenen kalıplaşmış cinsiyet rolleri, kadınların özgecilik düzeylerini anlamlı şekilde artırmakta, yapılan çalışmaların çoğu (Ümmet, 2012; Ekşi, Sayın ve Çelebi, 2016; Boschini, Dreber, Essen, Muren ve Ranehill, 2018; Xi vd., 2018; Boylu, 2020; Gomis-Pomares ve Villanueva, 2020; Furtner Kocher, Martinsson, Matzat ve Wollbrant, 2021) bu olguyu desteklemektedir. Yine de cinsiyet değişkeninin özgecil davranışı farklılaştırmadığını ortaya koyan araştırmalar da literatürde mevcuttur (İşmen ve Yıldız, 2005; Karadağ ve Mutağçılar, 2009a; Ak, 2013).

Bireyin yaşı ve içinde bulunduğu gelişim süreci, özgecil davranışın türü ve düzeyini değiştirmektedir. Örneğin küçük çocuklar karşısındaki kişiyi rahatlatmak için oyuncağını verirken, okul çağındaki çocuklar daha kompleks sosyal durumları değerlendirebildiği için yapacağı yardımı değerlendirebilir ve daha amaçsal yardımlarda bulunabilir (Dahl ve Paulus, 2019). Genç yetişkinler ise kendi hedeflerini gerçekleştirebilmek adına maddi yardımda bulunma konusunda orta ve ileri yaşa sahip yetişkinlere göre daha az istekli olurlarken orta yaştaki bireyler kaynaklarını kendi çocukları ve onların çocukları için korumaya yatkındırlar. Teorik olarak daha ileri yaşa sahip yetişkinler içsel değerler ve hedefler ile motive oldukları için özgecil davranışlarda bulunmaya daha yatkındırlar (Freund ve Blanchard-Fields, 2014). Özgecil davranışlardaki yaş farkları, bireyin sahip olduğu kaynaklardan ve motivasyon düzeyinden etkilenmektedir (Sparrow, Swirsky, Kudus ve Spaniol, 2021). Bilişsel, duygusal ve fiziksel sağlık, sosyoekonomik düzey gibi bireyi etkileyen kaynaklar azaldıkça özgeci davranışta bulunma olasılığı azalabilmektedir (Holland, Silva ve Mace 2012).

Özgecil davranışları etkileyen diğer faktör ise bireyin içerisinde yetiştiği toplumun en küçük parçası olan ailedir. Ailenin tutumu, ebeveynlik stili, anne-babanın eğitim düzeyi ve aile içerisindeki özgecil ortam bireyin ileriki yıllarında özgecil davranışlarda bulunma sıklığına doğrudan veya dolaylı olarak etki etmektedir (Guo ve Feng, 2017; Ali, Ali, Badghish ve Baazeem, 2018). Örnek verilmesi gerekirse yapılan araştırmalarda (Avcı, Aydın ve Özbaşaran, 2013; Başerer, 2018; Keleş, 2018) okuryazarlık düzeyi daha yüksek anne-babaya sahip olan bireylerin daha çok özgeci davranışlarda bulunduğu belirtilmiştir.

Özgecil davranış evrensel olarak nitelendirilmektedir. Fakat yine de davranışın gösterimi ve değerlendirilmesi bireyin içinde olduğu bireysel veya kolektivist kültür yapısına göre farklılık göstermektedir (Vlerick, 2020). Kolektivist kültür yapısı; grubun veya toplumun ihtiyaçlarına, amaçlarına, grup içi bağlılığına öncelik verir ve sosyal yükümlülük sistemine dayanır (Kumar, 2019). Buna göre, davranış her ne kadar özgecil görünse de grup içi bağlılığın ve sosyal ilişkilerin devam ettirilmesi için veyahut sosyal rollerin yerine getirilmemesinden dolayı oluşacak olan utanç, suçluluk gibi olumsuz duygulardan kaçınmak için yapılmış olabilmektedir. Kolektivist toplumlarda davranışın gerçekten özgeci mi yoksa yükümlülükten dolayı mı yerine getirildiği ayrımını yapmak zordur. Bireysel kültür yapısı ise benliğin amaçlarına, ihtiyaçlarına ve kişisel seçimlerine öncelik verir. Bu kültür yapısında özgeci davranış, yükümlülükten değil bilakis kişinin kararı ve seçimi ile gerçekleşir (Draguns, 2013; Smith vd., 2013).

Özetle, bireyin sahip olduğu kaynaklar, sosyo-demografik geçmişi, sosyal etkileşim şekli ve düzeyi, içselleştirme süreci, değerlerini de şekillendiren içinde bulunduğu toplumun kültür yapısı, özgeci davranışı ve davranışın ifade edilme tarzını etkilemektedir (Feigin, Owens ve Goodyear-Smith, 2014).

2.1.2. Özgeciliğin Çocukluk Dönemi Boyunca Gelişimi

Özgeciliği doğru olarak kavrayabilmek ve yorumlayabilmek için nasıl geliştiğini ve şekillendiğini anlamak önem kazanmaktadır. Kimi araştırmalar (Gummerum, Hanoch, Keller, Parsons ve Hummel, 2010; Sunar ve Fidancı, 2016; Ben-Ner, List, Putterman ve Samek, 2017; Sabato ve Kogut, 2018) erken çocukluk

döneminde özgecil davranışların görülebileceğini belirtirken, kimi araştırmalar da (Hay ve Cook, 2007; Dunfield, Kuhlmeier, O'Connell ve Kelley, 2011; Martin, Perry, MacIntyre, Varcoe, Pedell ve Kaufman, 2020) bu davranışların tamamen özgecil olamayacağını, prososyal davranışların bir parçası olduğunu belirtse de bu davranışlar sosyalleşmeye başlamadan ortaya çıktığı için özgeciliğin ilk işaretleri olduğu, çocukluk dönemi boyunca geliştiği düşünülmektedir (Robinson ve Curry, 2005; Warneken, 2013; Evans, Athenstaedt ve Krueger, 2013).

Özgeciliğe insan gelişiminin ilk yıllarında rastlanmaktadır. Grossmann, Missana ve Krol (2018) yaptıkları araştırmada, 7 aylık bebeklerin göz hareketlerinin korkutucu yüzlere verdikleri dikkatli ve sinirsel tepkilerin 14 aylık özgecil davranışı önemli ölçüde öngördüğünü belirtmiş ve olumsuz yüz ifadelerinin empatik endişeyi aktive etmesinden dolayı prososyal davranışlarla ilgili olabileceğini de eklemişlerdir. İlk yaşını dolduran bebekler, sıkıntı içerisinde olan birisini rahatlatarak veya kişinin aradığı nesneyi işaret ederek veya göstererek yardım etmeye çalışırlar. 14 aylık bebeklerin ise kazayla ve kasıtlı yapılmış davranışları ayırt edebildiği böylece yardım etme davranışının oluşması için gerekli bilişsel becerilere sahip oldukları ortaya konmuştur (Warneken ve Tomasello, 2007). 18 aylık bebeklerle yapılan çalışmada, deneyi gerçekleştiren kişi yanlışlıkla kalemini düşürmüş ve ulaşamamıştır. Bunun üzerine bebekler objeyi deneyi yapan kişiye ulaştırmıştır. Deneyi yapan yetişkinin ellerinde kitap varken bebekler kapıyı açmasına yardımcı olmuştur. Bu durumlar spontane ve herhangi bir ödül verilmeden gerçekleşmiş, çocuklar yetişkine yardım etmek için motive olmuşlardır. Kontrol grubunda ise yetişkin bütün görevleri kasıtlı olarak gerçekleştirmiştir. Fakat çocuklar onun amacını anladığı için yardım girişiminde bulunmamışlardır (Warneken ve Tomasello, 2006). Bir diğer anlatım ile yaşamın ikinci yılında bebekler iletişimsel ve sosyal ipuçlarını daha fazla anlamaya başlamasıyla kendilerinden doğrudan istenmese de yetişkinlerin hedeflerini gerçekleştirmesine veya tamamlamasına yardım etmeye çalışırlar (Svetlova, Nichols ve Brownell, 2010).

Okul öncesi dönemde bulunan çocukların ise diğer yaş aralıklarına göre karşılılık normuna göre hareket ettiği, eğer karşılık olarak alabileceği ödül yoksa kaynakların çoğunu kendisine ayırdığı için bencil davrandığını belirten çalışmalar literatürde mevcuttur (Olson ve Spelke, 2008; Hamann, Warneken, Greenberg ve Tomasello, 2011). Bu çalışmalar, Piaget'nin bilişsel gelişim teorisinin işlem öncesi

dönemi ile paralellik göstermektedir. Bu dönemde çocuklar mantık ilkelerine dayalı hareket ettiği için ben-merkezli, kendisini evrenin merkezinde gördüğü için kendi algısı odaklıdır, etrafındaki diğer bireylerin bilişsel ve duygusal bakış açıları (perspektifi) olduğunu henüz değerlendirememektedir (Kol, 2013). Çocuğun perspektif alma becerisi, hem bilişsel hem de sosyal konularda muhakeme yeteneği ile bağlantılı olarak yaşla birlikte gelişme göstermektedir (Underwood ve Moore, 1982; Newton ve Zeidler, 2020). Buna rağmen okul öncesi eğitim, aile ve akran gibi sosyal etkileşim sağlayan durumların artmasıyla bakış açısı alma becerilerinde gelişme olduğunu savunan çalışmalar da literatürde bulunmaktadır (Thompson, Barresi ve Moore, 1997; Benenson, Pascoe ve Radmore, 2007; Engin, 2009; Akar, 2020). Yine de araştırmalar belirtmiştir ki okul öncesi dönemde bulunan çocuk, paylaşma konusunda seçici davranmaktadır (Schmidt, Svetlova, Johe ve Tomasello, 2016). Çocuğun seçiciliği kaynakların miktarı ve dağılımı, diğerleriyle olan ilişkisi, karşısındaki bireyin cinsiyeti ve ihtiyaç düzeyi gibi faktörlerden etkilenmektedir (Paulus ve Moore, 2014).

Literatürde orta çocukluk dönemi olarak da adlandırılan okul çağına gelmesiyle çocuk, sosyal ve kültürel topluluklara daha çok dahil olur ve daha üst düzey perspektif alma becerisi geliştirir. Bu yaş grubunda olan çocuklar yardım edeceği kişi ile arasındaki ilişkiyi, kişinin amacını ve gerçekleştirilebilirliğini göz önünde bulundururlar ve eylemleri iyi, zorunlu veya yanlış olarak değerlendirebilirler (Dahl ve Paulus, 2019). Piaget'nin bakış açısından ise çocuğun somut işlemler dönemine ulaşmasından dolayı özgecilerle ilgili çalışmalarda bu yaş dönemi esas alınmıştır (Eisenberg, Eggum-Wilkens ve Spinrad, 2015; Sabato ve Kogut, 2018). Kogut (2012) okul öncesi ve ilkökula giden çocuklarla yaptığı çalışmada çocukların nasıl paylaşım yaptığını incelemiş, araştırmanın sonucunda okul öncesi dönemde bulunan çocukların kendilerinde bulunan şekerlerin yarısını verdiğinde daha az doyum sağladığını açıklarken 7-8 yaş aralığında olan çocukların ise şekerleri eşit olarak paylaştınca daha fazla mutlu hissettiğini saptamıştır. 9-10 yaş grubunda şekerlerinin yarısını paylaşan çocuklar ise diğer yaş gruplarına ve yarısından daha azını paylaşan çocuklara göre daha fazla mutlu olduklarını ve daha çok doyum elde ettiklerini belirtmiştir. Benzer bir çalışmada Fehr, Bernhard ve Rockenbach (2008) tarafından yapılmış, bu çalışmada 3-8 yaş aralığında bulunan

çocukların paylaşım yaparken eşitliği göz önünde bulundurduğunu belirtilirken paylaşım yapmaya en yatkın olan grubun 7-8 yaş aralığı olduğunu saptanmıştır.

Malti ve arkadaşlarının (2016) 4-8 yaş aralığında bulunan çocuklarla yaptığı araştırmada 8 yaşında olan çocukların ihtiyaç içerisinde olan kişilere, diğer yaş aralığındaki çocuklardan daha çok yardım ettiğini saptamışlardır. Ayrıca bu yaş içerisinde bulunan çocukların ihtiyaç içerisinde olmayan kişileri ayırt ettiklerini ve onlara yardımda bulunmadıklarını da eklemiştir. Araştırmanın sonucuna göre, okul çağında bulunan çocuklar yardım edecekleri kişiler hakkında çok az bilgiye de sahip olsa okul öncesi dönemde bulunan çocuklara göre özgecil davranışları daha olasıdır. Herrmann, Engelmann ve Tomasello (2019) okul öncesi ve okul çağında bulunan çocuklarla yaptıkları çalışmada, okul çağında bulunan çocukların okul öncesi eğitimi alan çocuklara göre daha özgecil davrandıklarını belirtmiştir.

Özgeciliğin çocukluk dönemi boyunca gelişimi göz önünde bulundurulduğunda meydana gelen davranış türlerini iki ana başlık altında toplamak mümkündür: Paylaşma ve yardım etme (Svetlova, Nichols ve Brownell, 2010; Hu, Li, Jia ve Xie, 2016; Sunar ve Fidancı, 2016).

Bireyin sahip olduğu kaynakların hepsini ve bir kısmını bir başkasına yarar sağlamak amacıyla gönüllü olarak paylaşması özgecil davranışın bir türüdür. Paylaşma, özellikle bebeklerde ve çocuklarda özgecil davranışın öncül gösterimi olarak kabul edilmektedir (Edele, Dziobek ve Keller, 2013). Bağış yapma yöntemi erken çocukluk döneminde de gözlemlenmekte fakat okul çağındaki çocuğun gösterdiği bağış yöntemi yetişkinlerin paylaşma davranışlarıyla benzer özellikler taşımaktadır (Sunar ve Fidancı, 2016). Benenson, Pascoe ve Radmore (2007) 4,6 ve 9 yaşlarında olan çocuklarla yaptığı araştırmada, çocukların özgecil davranışlarda bulunma oranının yaşa bağlı olarak değiştiğini, 9 yaşındaki çocukların bağışta bulunma oranlarının 4 yaşa göre daha yüksek olduğunu bulgulamıştır.

Özgecil davranışın bir başka gösterim şekli ise yardım etmedir. Yardımda bulunma davranışı başka bir kişiye yarar sağlama amaçlı gönüllü eylemdir (Mattis Hammond, Grayman, Bonacci, Brennan ve Cowie, 2009). Bir çocuğun yardım etme davranışında bulunabilmesi için kişinin ulaşmak istediği hedef ile gerçekte olan arasındaki farkı ayırt etmesi, bunun için de gerekli sosyal-bilişsel kapasiteye sahip olması ve yapılacak olan yardımın kendi beceri düzeyine uygun

olması gerekir (Svetlova, Nichols ve Brownell 2010; Warneken, 2013). Ayrıca bu farkındalığı harekete geçirecek olan motivasyona da sahip olması gerekir. Bu motivasyon bencil, özgecil veya her ikisinin karşımı olabilmektedir (Batson, 2010). Bireyin yardımı, olayın sonucunda hissedeceği utanç ve suçluluk duygusundan kaynaklanıyor ve yardımını bu duyguları azaltmak için yapıyorsa bu yardım türü bencil bir yardım olarak tanımlanır. Ancak, bireyin kendisi için ulaşmak istediği sonuç, bir diğerinin refahını artırmaksa bu davranış özgecil yardım olarak adlandırılabilir (Batson, Duncan, Ackerman, Buckley ve Birch, 1981). Yardım etme davranışı bir diğerini rahatlatmak, sıkıntısını azaltma şeklinde de görülebilmektedir (Hay ve Cook, 2007). Bu davranışı çoğunlukla çocuklar iki yaşından önce gösterebilirler de bu davranışların her zaman özgecil olmayacağını ortaya koyan çalışmalar olsa da çocukların sosyal etkileşiminin artması, ben ve diğerleri ayırımının gelişmesiyle özgecil davranışlarında artış olmaktadır (Warneken, ve Tomasello, 2006; Dunfield vd., 2011).

2.1.3. Özgeciliğin Ölçülmesi

Özgecil davranışları deneysel olarak ölçmek için ekonomi ile bağlantılı çeşitli oyunlar ve görev senaryoları geliştirilmiştir. Bu görev senaryolarında, katılımcıların kendisini ve diğerlerini olumlu/olumsuz etkileyecek durumlara karşı aldıkları kararlar değerlendirilir. Özgecil davranışları ölçmek amacıyla geliştirilmiş oyunlar, ultimatö oyun, diktatör oyun, güven oyunu ve kamu malı oyunudur (Filkowski, Cochran ve Haas, 2016). Ültimatö oyununda hem diktatör olarak belirlenen kişi hem de alıcı olarak belirlenen kişi anonimdir, birbirlerini tanımazlar. Diktatör olarak katılan kişiye bir miktar para verilir ve diğer alıcıya istediği miktarda sadece bir kere para teklifi verebileceği belirtilir. Verilen bu teklifi alıcı kabul edebilir böylece her iki taraf da kazanır veya reddedebilir fakat reddetmesi halinde hem diktatör hem de alıcı herhangi bir şey kazanamaz (Li, Yu, Yang ve Zhu, 2019). Diktatör, miktarı haksız bir şekilde bölerek sosyal normu ihlal ettiği için alıcının reddetmesi özgecil cezalandırma örneğidir (Gintis, Bowles, Boyd ve Fehr, 2003). Bir diğer oyun olan diktatör oyununda ise alıcı sonucu değiştiremez yani verilen teklifi reddedemez, ancak kabul edebilir. Bu oyunda parayı paylaşmayı seçen diktatörler özgeci olarak görülür (Fromell, Nosenzo ve Owens, 2020). Güven oyununda ise kişiler rastgele

eşleşir ve katılımcılara bir miktar para verilir. İlk hamle yapan kişi paranın hepsini veya bir kısmını paylaşabilir. Aktarılan para deneyi yapan kişi tarafından üç katına çıkartılır. Parayı alan kişi ise bir kısmını ve tamamını iade edebilir. İlk hamleyi yapan kişi güvenin, ikinci hamleyi yapan kişi ise güvenilirliğin sembolü olarak yorumlanır. Güven oyununda bağışların paylaşılma şekline göre özgeci davranış değerlendirilir (Brühlhart ve Usunier, 2012). Kamu malı oyunu eşleşen çiftlerle çalışmaktan ziyade gruplar halinde çalışmak için tasarlanmıştır. Bu oyunda bireylere yine bir miktar para verilir, mevcut parayı kişiler kendileri için tutabilir veya teorik olarak belirlenen topluluk kasasına bağışlayabilir (Andreoni, Harbaugh ve Vesterlund, 2010). Katılımcılara bu kasada toplanan bütün paranın oyunun sonunda katılımcılar arasında eşit bir şekilde paylaşılacağı belirtilir. Birey, parasını bağışlamamayı seçerse parası kendisinde kalacak ve oyunun sonunda paylaştırılan paradan da bir miktar kazanç sağlayacaktır. Fakat parasını bağışlamayı seçer diğer katılımcılarla işbirliği yaparsa özgeci davranmış olacaktır (Yavuzaslan, 2019).

Deneysel metotlardan farklı olarak bireylerin özgecilik düzeyleri öz-bildirim ölçekleri yoluyla da ölçülebilmektedir (Filkowski, Cochran ve Haas, 2016). Bu çalışmalardan biri Sawyer (1966) tarafından yapılmıştır. Çalışmada, üniversite öğrencilerinin özgecilik düzeylerini ölçmeyi amaçlayan öz-bildirim ölçeği geliştirmiştir. Bu çalışmada araştırmacı, özgeciliğin karakteristik yanını vurgulamış ve içinde bulunulan duruma göre değişebileceğini belirtmiştir. Bundan dolayı öğrencilere durumlar sunulmuş, bu durumlar karşısında nasıl hissedecekleri sorulmuştur. Bu sorulara verilen yanıtlar puanlanmış ve öğrencilerin özgecilik düzeyleri ölçülmüştür.

Bir diğer çalışma ise Rushton, Chrisjohn ve Fekken (1981) tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar özgeciliği öz-bildirim yoluyla ölçen ve 20 maddeden oluşan 5'li likert tipi ölçek geliştirmişlerdir. Bu çalışmayı 118 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirmişlerdir. Araştırmaya katılan öğrencilere geliştirdikleri özgecilik ölçeği ile birlikte akranlarının özgecilik düzeylerini değerlendirebilecekler form verilmiş, geliştirilen ölçek ve form arasında pozitif yönde yüksek korelasyon saptanmıştır. Rushton, Chrisjohn ve Fekken (1981) tarafından geliştirilen ölçek daha sonra pek çok dil ve kültür yapısına uyarlanmıştır. Khanna, Singh ve Rushton (1993) çalışmasında, Rushton, Chrisjohn ve Fekken (1981) tarafından geliştirilen öz-bildirim özgecilik ölçeğinin Sanskrit diline ve Hint kültürüne uyarlamasını

gerçekleştirmişlerdir. Çalışmaya İngiliz diline ve Sanskrit diline hakim 100 öğrenci dahil edilmiştir. Araştırmanın sonucunda orijinal ölçeğin bulgularından farklı olarak erkeklerin ortalama puanları daha yüksek elde edilmiştir. Bunun sebebi olarak ise sosyal beğenirlik etmeni gösterilmiştir. Chou (1996) çalışmasında, Rushton, Chrisjohn ve Fekken (1981) tarafından geliştirilen öz-bildirim özgecilik ölçeğinin Çin diline ve kültürüne uyarlamasını gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada 11-28 yaş arasında bulunan 247 birey ile çalışmıştır. Çalışmanın sonucunda öz-bildirim özgecilik ölçeği geçerli ve güvenilir bulunmuş, cinsiyete bağlı anlamlı fark bulunmamıştır. Rushton, Chrisjohn ve Fekken (1981) tarafından geliştirilen özgecilik ölçeğinin Türk dil ve kültür yapısına uyarlaması ise Tekeş ve Hasta (2015) tarafından yapılmıştır. Araştırmaya 282 kişi katılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, uyarlaması yapılan ölçek orijinal ölçekten farklı olarak iki faktörlü yapıya sahip olduğu belirtilmiştir. Bu alt boyutlar yardım etme ve bağışçılık olarak adlandırılmıştır. Pardo ve Cotrina (2016) çalışmalarında, Rushton, Chrisjohn ve Fekken (1981) tarafından geliştirilen öz-bildirim özgecilik ölçeğinin Kolombiya kültürüne uyarlamasını gerçekleştirmişlerdir. Araştırmaya 18-25 yaş aralığı dahil edilmiştir. Araştırmaya katılan bireylere öz-bildirim ölçeği ile birlikte akran değerlendirme formu verilmiş, ölçek ve form arasındaki korelasyon, ölçeğin uluslararası alanyazındaki farklı uyarlamaları ile benzer değere sahip olduğu saptanmıştır.

Bazı çalışmalarda özgeciliğin zıddı olarak değerlendirilmesinden ötürü ben-merkezcilik kavramı da araştırmalarda ele alınmıştır. Topses (2012) yaptığı çalışmada, benseverlik ve elseverlik kavramlarını ölçen bir ölçek geliştirmeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda, 286 üniversite öğrencisi ile çalışmıştır. Araştırmanın sonucunda ölçek maddelerinin 25'i elsever, 25'i bensever davranışı ölçtüğü ortaya konmuştur. Gerbasi ve Prentice (2013) yaptıkları çalışmada, ben ve diğer merkezli olma envanteri geliştirmişlerdir. Envanterin ilk versiyonunda 38 madde bulunurken yapılan analizler sonucunda 18 maddeden oluşan 7'li likert tipi ölçek elde edilmiştir. Ölçekte bulunan maddelerin yarısı ben-merkezli olmayı ölçmekte kalan yarısı ise diğer-merkezli olmayı ölçmektedir. Erganlı ve Doğru-Çabuker (2015) yaptıkları çalışmada, ahlaki gelişim kuramı ve zihinsel gelişim kuramı temelinde diğerkamlık ölçeği geliştirmişlerdir. Çalışmaya toplamda 2057 üniversite öğrencisi katılmıştır. Yapılan analizler sonucunda ölçeğin iki boyutlu yapı gösterdiği belirtilmiş, bu iki

boyut özveri ve bencillik olarak adlandırılmıştır. Aguayo-Estremera, Miragaya-Casillas, Correa ve Ruiz-Villaverde (2021), ben ve diğer merkezli olma envanterini İspanyol dil ve kültürüne uyarlamışlardır. Envanter 18 maddeden oluşmakta, maddelerin yarısı ben-merkezli olmayı kalan yarısı ise diğer-merkezli olmayı ölçmektedir. Çalışmaya 119 üniversite öğrencisi dahil edilmiştir. Araştırmanın sonucunda iki faktörlü modelin iyi uyum sağladığı kabul edilerek envanter geçerli ve güvenilir kabul edilmiştir.

Özgeciliği öz-bildirim yoluyla ölçen diğer çalışmalara detaylıca yer verilmiştir.

Yavuzer ve arkadaşları (2006) tarafından yapılan çalışmada öğretmenlerin özgeciliğini ölçen bir ölçek geliştirme amaçlanmış, bu doğrultuda 359 öğretmen ile çalışılmıştır. Yapılan analizler sonucunda 4 alt boyuta sahip 18 maddeden oluşan bir ölçek ortaya konmuştur. Araştırmadaki 4 alt boyut; güncel durumlarda yardımseverlik, sorumluluk/paylaşma, acil durumlarda yardımseverlik ve bağışta bulunma olarak adlandırılmıştır.

Ümmet (2012) yaptığı çalışmada, üniversite öğrencilerinin özgecilik düzeylerini ölçen bir ölçek geliştirmeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda, 5'li likert tipinde 75 madde hazırlanmıştır. Yapılan analizler sonucunda, ölçeğin 38 maddeye sahip olduğu ve 7 alt boyuttan oluştuğu tespit edilmiştir. Bu alt boyutlar ise gönüllü faaliyetlere katılım, travmatik durumlarda yardım, eğitim sürecinde yardım, hasta/yaşlılara yardım, maddi yardım, fiziksel güce dayalı yardım, yakınlık duygusundan kaynaklanan yardım olarak adlandırılmıştır. Araştırmaya dahil edilen kız öğrencilerde özgecilik davranışı, erkek öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır bunun sebebi toplum tarafından kadınlara yüklenen rollerden olabileceği düşünülmüştür.

Batool, Tariq, Akhtar ve Elahi (2019), özgeciliği 24 madde ile ölçen bir ölçek geliştirmişlerdir. Ölçek 5'li likert tipindedir. Araştırmaya yaşları 18-25 ile arasında değişen 30 kişi dahil edilmiştir. Araştırmanın sonucunda ölçeğin 4 alt boyuta sahip olduğu belirtilmiştir. Bu alt boyutlar; acil durumlarda yardım, maddi ve duygusal yardım, sosyal sorumluluk, genel yardım olarak adlandırılmıştır.

Anlı (2019) yaptığı çalışmada üretken özgecilik ölçeğini Türk dil ve kültürüne uyarlamıştır. Çalışmaya ortaokul ve lisede öğrencilerini dahil etmiştir.

Yapılan analizler sonucunda ölçeğin iki alt boyuta sahip olduğu tespit edilmiştir. Alt boyutlar beklenmedik üretken özgecilik ve amaçlı üretken özgecilik olarak adlandırılmıştır.

Bhatta, Kahana, Lekhak, Kahana ve Midlarsky (2021), yaşları 70- 105 arasında değişen bireylerle gerçekleştirdikleri çalışmada, yaşlılık dönemindeki özgecil tutumları ölçen bir ölçek geliştirmişlerdir. Ölçek 5'li likert tipindedir ve tek boyutludur. Araştırmanın sonucuna göre, katılımcıların özgecilik düzeyleri, duygusuzluk ve kıskançlık ile negatif yönde, sempati ve kibarlık ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Ayrıca özgecilik ölçeği ve psikolojik iyi-oluş arasında güçlü korelasyonlar da saptanmıştır. Bu bulguya göre, yüksek özgecilik puanlarına sahip olan bireylerin düşük depresif semptomlar gösterdiği belirtilmiştir.

2.1.4. Özgeciliğin ve Özgeci Davranışın Yararları

Özgecil davranışın insan psikolojisi ve fizyolojisi üzerinde olumlu etkileri olduğu farklı araştırmalar tarafından ortaya konmuştur (Lozado, D'Adamo ve Carro, 2014; Filkowski, Cochran ve Haas, 2016; Hu vd., 2016; Kartali ve Kelemen-Erdos, 2020). Dunn ve arkadaşlarının (2008) belirttiklerine göre, bireyi mutlu eden niteliğin maddi gelir olması beklense de başkalarına hediye almak, hayır kurumlarına bağışta bulunmak gibi davranışların bireyin mutluluğu ile pozitif yönde güçlü bir şekilde ilişkili olduğu görülmüştür. Yapılan diğer araştırmalarda özgeciliğin psikolojik iyi oluş için önemli bir faktör olduğu, benlik saygısı, öz-farkındalık ve yaşam doyumunu yükseltirken yalnızlık, depresyon, kaygı, korku, olumsuz düşünce gibi semptomlarını azalttığı belirtilmiştir (Post, 2005; Santos, 2018). Yaşlı bireylerde özgecil yardımın sosyal entegrasyonu, kişilerarası ilişkileri, sosyal desteği ve öz-yeterlilik algısını arttırdığı gösterilmiştir (Dulin ve Hill, 2009).

Fizyolojik açıdan bakıldığında ise özgecilik, perspektif alma ve üst düzey düşünme becerileri ile ilgili beyin alanlarını harekete geçirir (Frith ve Frith, 2006; Van Overwalle ve Baetens, 2009). Ayrıca empati, şefkat, değişim için gerekli olan motivasyon, bağlanma ve karar verme ile ilgili bölgeleri de aktive eder (Marsh, Kozak ve Ambady, 2007). Özellikle medikal prefrontal korteks olarak adlandırılan bölge, kişinin ben ve diğerleri ayırımını yapmasında görevlidir. Bu alan ise zihin

teorisi ile de ilişkilidir. Zihin teorisiyle ilişkili olan bir diğer alan ise temporoparietal bağlantıdır. Bu bölgelerin aktif olmasıyla sadece kişi kendi duygu, düşüncelerini değil ayrıca başkalarının duygu, düşünce ve perspektifini alabilir. Yapılan çalışmalarda yardım etme ve bağış yapma davranışları ödül veya haz alma sistemiyle sorumlu olan bölgeleri de harekete geçirir. Bu aktivasyon, bireyin sadece ödül sistemiyle değil yaptığı davranış sonucunda doyum elde ettiğini için haz sistemiyle de ilgili olduğunu ortaya koymaktadır (Filkowski, Cochran ve Haas, 2016). Yardım etme motivasyonu ayrıca kişilerin kalp atış hızını yavaşlatarak normal düzeye indirir bundan dolayı daha özgeci davranış düşük ölüm oranlarıyla ilişkilendirilmektedir (Kumar ve Dixit, 2017). Ek olarak yardım etme davranışının gerçekleşmesinde rol oynayan nöropeptitler ve hormonlar sosyal açıdan bağlanmayı sağladığı için bireylerin yaşadığı kaygı ve stres düzeyini azaltırken artan sosyal ağlar sayesinde hem bağışıklık sistemi hem de otonom sinir sistemi iyileşme göstermektedir (Lozada, D'Adamo ve Fuentes, 2011; Schwartz, Quaranto, Bode, Finkelstein, Glazer ve Sprangers, 2012; Santos, 2018).

2.1.5. Özgecilik Terimiyle İlgili Kuramsal Perspektif

Bu bölümde, psikoloji alanyazınında özgecilik teriminin nasıl ele alındığı ve açıklandığı kuram perspektifinden ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2.1.5.1. Evrimsel Kuram Perspektifinden Özgecilik

Darwin ve Darwin'in doğal seçim fikirlerini benimseyen araştırmacılar için özgecilik terimi bir sorun olarak görülmüştür. Klasik Darwin teorisini benimseyen araştırmacılar bir canlının diğerine yarar sağlaması için fedakârlık yapmasını ve hatta korumak için canından vazgeçmesini anlamlandırmakta zorluk çekmiş ve özgecil davranışın neden olduğunu açıklayabilmek için bir yüzyıldan daha fazla süredir insanları ve çeşitli hayvanları inceleyerek araştırmalar yapmışlardır (Warneken ve Tomasello, 2009).

Klasik (geleneksel) evrim teorisi açısından özgeciliğin tanımının zor olmasının nedeni doğal seleksiyonun özgeci davranan bireyi sömürmesi veya

özgeciliğe baskın gelmesi gerektiğini vurgulamasıdır. Doğal seleksiyon süreci içerisinde, bencil davranışlarda bulunan birey genlerini diğer nesillere aktarmalıdır. Çünkü doğal seçim beraberinde hayatta kalmak için rekabet içinde olmayı gerektirmekte ve özgeci davranışlarda bulunmak hayatta kalabilme olasılığını azaltabilmektedir (Üzümçeker, Gezgin ve Akfırat, 2019).

Özgeci davranışlarda bulunan kimse hayatta kalamama riskini göze alarak bir başkasına yardım edebilmekte ve bu durum geleneksel evrim teorisine uygun düşmemektedir (Ananth, 2005). Bunlara rağmen özgeci davranışın nasıl hala devam ettiği ile ilgili araştırmalar yapılmış, çeşitli açıklamalar getirilmiştir. Bunlardan bir tanesi akraba seçimidir. Akraba seçimi teorisine göre bireyler hayatta kalabilmek için değil, ortak genleri bulunan diğer bireylere (akrabalarına) yardım ederek genlerini diğer nesillere başarıyla aktarmak için uğraşır. Akrabasına yardım ederek ve onun hayatta kalmasını sağlayarak birey, ortak genlerinin diğer nesillerde de var olmasını garanti altına almaya çalışır. Bu teorinin bakış açısına göre, özgeci davranışlarda bulunma isteği bireylerin diğer bireylerle olan yakınlık derecesiyle (kardeşi, çocuğu, kuzeni vs.) doğrudan bağlantılıdır (Boylu, 2020).

Özgecilik teriminin açıklanmasının bu kadar zor olmasının bir diğer nedeni ise bu kavramın, her ne kadar yakınlık derecesiyle açıklanmaya çalışılsa da insanlar sadece akrabalarına değil, başkalarına da yardım ediyor olmasıdır. Akraba seçimi teorisi neden diğerlerine de yardım edildiğini açıklamada tek başına yetersiz kalmaktadır (Buunk, Schaufeli ve Wilmar, 1999; Khanbaylı, 2018; Şakar, 2018). Bu durumu, Trivers (1971) ortaya attığı karşılıklı özgecilik (karşılılık normu) terimi ile açıklamaya çalışmıştır. Burada birey, bir diğer kişiye yardım ederken zaman içerisinde yardımının karşılığı olarak kendisine yardım edilme olasılığını hesap eder. Fakat bu açıklama yeni soru işaretlerine sebep oldu: İnsanlar yardım ettikten sonra herhangi bir fayda görmediklerinde veya karşılığında alacağı fayda kendisinininkinden daha az olduğunda dahi neden özgeci davranışlarda bulunuyorlar? Dolaylı karşılılık ve sinyalleşme (indirect reciprocity and signaling) modeline göre bunun cevabı diğer kişilerden itibar kazanmaktır. Popülasyon içerisinde bulunan diğer kişilere yardım ederken görünmesi, bireye itibar kazandırırken genlerini diğer nesillere aktarma şansını da artırmaktadır.

İnsanların karşılık alamayacağı zamanlarda bile neden yardım ettiği sorusuna yanıt olarak ortaya atılan bir diğer model ise grup seçilimidir. Grup seçilimi modeli akraba seçilimi modeliyle benzerlik göstermektedir. Burada rekabet bireyler arasında değil gruplar arasındadır ve gelecek nesillere aktarılabilmesi için varolan özelliklerin grup için olumlu sonuçları olmalıdır.

Bir diğer model ise grup seçilimi teorisinden yararlanılarak oluşturulmuş olan cezalandırılmaktan kaçınmak için fayda sağlamaktır (delivering benefits to avoid costs) (Kurzban, Burton-Chellew ve West, 2015). Bu model, iş birliği içinde bulunmayan kişilerin popülasyonda bulunanlar tarafından cezalandırıldığını vurgulamakta, bu cezadan kaçmak için de bireyler sonucu ne olursa olsun işbirlikçi davranışta bulunduğunu belirtmektedir. Böylece grup içerisinde cezalandırma yöntemiyle bencil davranışların yerini olumlu davranışlar almaktadır (Üzümçeker, Gezgin ve Akfırat, 2019).

Sosyal davranışı anlamlandırmanın anahtarı, evrimsel yaklaşıma göre özgecilik terimidir ve bu yaklaşımın yapı taşıdır. Fakat özgeciliğin sadece insanlarda evrimleştiğini düşünmek bir yanılgı olur. Tıpkı insanlarda olduğu gibi diğer primat türlerde de benzer özgecil davranışlar görülebilmektedir. Örneğin şempanzeler ile yapılan bir çalışmada renkli jetonlar kullanılmıştır. Renkli jetonlardan biri sadece bir şempanze için yiyecek sağlarken, diğer renkli jeton iki şempanze için de yiyecek sağlamaktadır. Yapılan gözlemlerde, her iki şempanzeye de yiyecek yiyeceği veren jetonun daha çok kullanıldığı fark edilmiştir (Pfaff, 2015; akt. Santos, 2018). Bir diğer örnek olarak ise Brookfield hayvanat bahçesinde, dişi gorilin olduğu bölgeye düşen ve baygın olan çocuğu goril kucağına almış ve onu korumuştur. Özgecil davranış, kişi başkasının sıkıntısını veya ihtiyacını algıladığı anda gözlemlenebilmektedir. Bir başka deyiş ile özgecil davranış sadece insana özgü bir nitelik değil, primatlarda da farklı formları görülebilmektedir (Preston, 2013).

Kısaca bu yaklaşım, özgeciliği açıklamak konusunda başarı elde etse de bazı modellerin laboratuvar ortamında yaratılmasından, bazılarının ise doğanın karmaşıklığından ve laboratuvar ortamında gözlemlenmesinin zor olmasından dolayı araştırılmaya devam edilmesi gerekmektedir (Kurzban, Burton-Chellew ve West, 2015; Üzümçeker, Gezgin ve Akfırat, 2019; Bourke, 2021).

2.1.5.2. Psikanalitik Kuram Perspektifinden Özgecilik

Psikanalitik kuramın kurucusu olan S. Freud, insanların doğuştan bencil olduğunu, kendi iyiliği için hareket ettiğini belirtir. Klasik psikanalitik görüş, özgeci davranışların doğuştan olamayacağını fakat kişinin etrafındakilerle sosyalleşmesi yoluyla özgeci eğilimlerinin gelişebileceğini savunur (Haski-Leventhal, 2009). Bireyin gelişim süreci göz önünde bulundurulduğunda kuram, ilk olarak çocukların sadece kendilerini sevdiklerini, daha sonra sosyal etkileşim yoluyla etrafındaki diğer bireyleri sevmeyi öğrendiklerini, en son olarak ise özgecilik gibi prososyal eğilimleri içselleştirdiklerini açıklar (Kasapoğlu, 2013). Bununla birlikte özgeci eğilimleri içselleştirme sürecinin genel olarak odipal dönemde gerçekleştiğini de belirtir. Eğer birey özgeci davranan ebeveynlere sahipse çocuğun ebeveyn ile özdeşleşme sürecinde bulunmasından dolayı kendisi de benzer davranışlar gerçekleştirmektedir (Nielsen, 2010).

Psikanalitik kuramda öncü ve S. Freud'un kızı Anna Freud ise özgeci davranışların arka planında bencilliğin ve ihtiyaçların yerine getirilmesinin olduğunu belirtir. Kişi içsel dürtüleri ve sosyal çevrenin ona gerekli kıldıkları arasında bir çatışma halindedir (Nacaroğlu, 2020). Bu çatışma çözülmediği takdirde birey savunma mekanizmalarını çözüm olarak kullanabilmektedir (Kaya ve Bozkur, 2017). Bundan ötürü A. Freud'un bakış açısına göre özgeci davranışların gelişmesini sağlayan ve kişinin çevreye uyumunu arttıran savunma mekanizmalarıdır. Bu savunma mekanizmalarından bir tanesi, bastırmadır (repression). Bastırılmış olan gerçek bencil isteği daha sonra sosyal açıdan kabul edilebilir davranışa dönüştürebilir; bu da kimi zaman özgeci davranış olarak görülebilmektedir (Kasapoğlu, 2013). Bir diğer mekanizma ise karşıt tepki kurmadır (reaction formation). Birey, toplum tarafından kınanmamak için zarar verme isteğini bastırarak özgecil davranışlarda bulunmaktadır. Yansıtma (projection) -bir diğer savunma mekanizması- ise sadece kıskançlık ve saldırganlığın çevreye yansıtılması değil bazen de insan ilişkileri üzerinde olumlu etkisi bulunan bir mekanizmadır (Sharabany ve Bar-Tal, 1982). Bu olumlu etki şu şekilde gerçekleşmektedir: Süperego tarafından yasaklanan ve doğrudan tatmin edilemeyen içsel dürtülerin, başka birisinin arzularının yerine getirilmesi yoluyla tatmin edilmesi "özgeci vazgeçiş" veya "özgeci teslimiyet (altruistic surrender)" olarak tanımlanır. A. Freud'a göre özgeciliğin temelini özgeci teslimiyet oluşturmaktadır (Freud, 2011;

Ümmet, 2012; Khanbaylı, 2018). A. Freud ile çalışmalar yapan ve daha sonra kendi hiyerarşik savunma mekanizmalarını oluşturan Vaillant ise özgeciliği olgun savunma mekanizması olarak açıklamıştır. Vaillant'ın özgeciliğe bakışı A. Freud'un özgeci teslimiyet açıklaması ile benzer yönler taşımaktadır (Ezer, 2017).

Neo-freudyen görüşe sahip olan Jung, erdem olarak gördüğü özgeciliğin kişinin bireyleşme sürecinde rol oynadığını, böylece kişinin kendisini toplumun bir parçası olduğunu kabul ederek bencillikten uzaklaşacağını öne sürer (Kasapoğlu, 2013). Neo-freudyen bakış açısına sahip olan Ericson, kişilik gelişiminin psikososyal aşamaları üzerinden özgecilik terimine değinir. Ericson'a göre olumlu davranışların temeli, bebeğin anne ile kurduğu güven ilişkisine ve bu ilişkinin gelişmesine dayanır. Ericson direkt olarak özgeciliğe bahsetmese de güven ilişkisinin gelişmesi empatinin gelişmesini sağladığını ve empatinin özgecilik için ön koşul olduğunu belirtmektedir (Bar-Tal, 1982; Seelig ve Rosof, 2001). Ayrıca bireyin üretkenlik evresine geçmesiyle olgun savunma mekanizmaları da benmerkezcilikten daha sosyal-merkezcilik odağına doğru ilerler, bunun sonucu olarak da bireylerin özgeci davranışlarda bulunma sıklığı artar (Hoare, 2009; Nacaroğlu, 2020). Adler'e göre sosyal ilgi, bireyin kendi bencil isteklerinden vazgeçerek toplumun huzuru ve iyiliği için iş birliği yaparak katkıda bulunabilmesini içerir. Ayrıca toplumda bulunan diğer kişilerin refahı içinde çalışmayı kapsar (Akdoğan, 2012). Fromm'a göre bir kişinin sağlıklı bir şekilde kendisini sevmesi ile diğerlerini sevmesi arasında bir fark yoktur. Fakat Fromm, bir kişinin kendisini sevmesi ile bencil olması arasında ayırım yapmış ve birbirine tam olarak zıt olduklarını belirtmiştir. Ona göre, bencil insan her şeyi kendisi için isteyen, başkasının ihtiyaçlarıyla ilgilenmeyen kişidir. Bu kişi karşısındakinden ne elde edeceğini düşünür, kendisinden herhangi bir şey vermez. Bencil olmayan kişi ise kendisi için bir şey istemeyen, başkaları için yaşayan insandır ve karşılığını beklemeden verme davranışında bulunur (Kaufman ve Jauk, 2020; Yoshino, 2020). Fromm literatüre ayrıca nevrotik özgecilik terimini kazandırmıştır. Nevrotik özgecil davranan kişiler başkaları için yaşadıklarını söyleseler de davranışlarının arkasında benmerkezci bir yapı vardır fakat bunu kabul etmemektedirler. Bu kişiler özgecil davranışlarda bulunsalar bile herhangi bir doyum sağlamamaktadır (Kasapoğlu, 2013).

Özgecil davranışın sağlıklı, çarpıtılmış olan şekli için patolojik özgecilik terimi psikanalitik görüşe sahip olan McWilliams (1984) tarafından ortaya atılmıştır.

Patolojik özgeciler, bir kişi içten bir şekilde diğerlerinin refahını artırmaya çalışırken girişimlerinin zararlı sonuçlanması halinde ortaya çıkmaktadır. Bu zarar kişinin kendisine, yardım etmeye çalıştığı kişilere veya orada bulunan diğer kişilere yönelik olabilmektedir. Özgeciler davranan kişi tarafından davranışın sonucunun zarara yol açacağı kestirilemese de dışarıdan bakan bir gözlemci zararı öngörebilmektedir (Sun, 2018). Örneğin ağır kesici bağımlısı olan bir kişiye yardım etmek için daha çok ağır kesici vermek patolojik özgeciler davranıştır çünkü bireye her ne kadar yardım etmek amaçlansa da davranış onun daha çok bağımlı olması ile sonuçlanmaktadır. Kısaca, davranış oluşturan dürtüler ve niyetler özgeciler ve patolojik özgeciler arasında ince bir çizgi oluşturmaktadır (Oakley, 2013).

2.1.5.3. Sosyal Öğrenme Kuramı Perspektifinden Özgeciler

Sosyal öğrenme kuramı, Albert Bandura'nın yaptığı çalışmalara dayanmaktadır ve psikodinamik yaklaşımlara tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu anlayışa göre, çevresel olaylar insanları şekillendirebilir fakat insanlarda çevreyi şekillendirebilmektedir (Bahar, 2019). Bundan dolayı insanlar hayatlarının gidişatında aktif rol oynamaktadırlar. Bir başka anlatım ile bu kuram; çevresel, davranışsal ve kişisel (inançlar, anılar, tercihler, öz-algı) etmenlerin birbiri ile etkileşimde olduğunu ve bu etkileşimin sonucu öğrenmenin gerçekleştiğini belirtir (Corey, 2008). Bu öğrenme süreci; ödüllendirilme, gözlem, model alma ve taklit etme acılığıyla gerçekleşmektedir (Gürses ve Kılavuz, 2016).

Sosyal öğrenme teorisine göre ahlaki ilkeler öğrenme aracılığıyla elde edilir. Bu ilkelerin içselleştirilmesi ise gözlemsel öğrenme ile birlikte kolaylaşmaktadır (Bayrakçı, 2007). İçselleştirme süreci içerisinde ebeveyni modelleme de önem taşımaktadır. Ebeveyni model alma, davranış içselleştirme ve öğrenme özgeciliğin gelişimi için de önem arz etmektedir. Çünkü ailesinden birisini özgeciler davranırken gören çocukların kendileri de özgeciler davranışlar sergileme eğilimi içerisinde olmaktadır (Feigin, Owens ve Goodyear-Smith, 2014). Fakat çocuklar özgeciler davranışlarda bulunduğu anda ebeveynlerin ödül vermemesi gerekmektedir. Çocukların başkaları üzerindeki olumlu etkilerini görüp kendiliğinden bu davranış pekiştirmesine dikkat edilmelidir (Engin, 2009).

Kişinin kendisini etkileyen olaylar üzerinde kontrol sahibi olduğuna dair inancı kısaca öz-yeterliği sosyal öğrenme kuramının anahtar kavramları arasında yer almaktadır. Özgecilik ve öz-yeterlik ile ilgili öğretmenlerle yapılan çalışmalarda (Wu, Tang ve Yogo, 2013; Septiana, 2018) bireylerin özgecilik düzeyleri ile öz-yeterlikleri arasında pozitif yönde korelasyon olduğu saptanmıştır. Öğrencilerle yapılan çalışmalarda da (Weisgram ve Bigler, 2006; Song, Qing ve Zhang, 2020) benzer sonuçlar gösterilmiştir.

Sosyal öğrenme kuramı okullarda yapılan eğitim için de önemli bir yere sahiptir. Gözlemsel öğrenmenin eğitimciler tarafından anlaşılması sınıf içerisinde gerçekleşecek olan özgecil davranışların başlamasını kolaylaştıran bir faktördür. Böylece çocuk, ebeveynlerini rol model olarak öğrendiği özgeciliği, okul ortamında da uygulama fırsatı bulur (Ward, 2009). Bu da özgecil benliğin daha erken ve hızlı bir şekilde gelişmesini sağlayabilmektedir (Haski- Leventhal, 2009).

2.1.5.4. Hümanist Kuramlar Perspektifinden Özgecilik

Carl Rogers ve Abraham Maslow'un öncülük ettiği hümanist kuram; psikanalitik ve davranışçı ekollerin tekniklerine, insan doğası bakışına tepki olarak geliştirilmiş; bireyi merkeze alarak bireyin değerleri, potansiyeli, farkındalığı ve seçimleri gibi konular üzerinde durmuştur (Bar-Tal, 1986; Avşaroğlu ve Çimen, 2020). Ayrıca hümanist bakış, insanı doğası gereği iyi olarak görmüş, özgecil eylemlerde bulunma yeteneğine doğuştan sahip olduğunu belirtmiştir (Neto, 2015; Yalom, 2018).

Maslow, insan ihtiyaçları ve davranışlarını motive eden etmenler üzerine çalışmış, daha sonra ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramını geliştirmiş, bu hiyerarşiyi piramit olarak betimlemiştir. Piramidin en alt düzeyine yiyecek, içecek, barınma gibi fizyolojik ihtiyacı, bir üstüne olumsuz dış etkenlerden korunmak için güvenlik ihtiyacını yerleştirmiştir. Üçüncü düzeye, ahlak ve sevgi gibi sosyal ihtiyaçlarını, dördüncü düzeye başarılı olma, saygı duyulması gibi saygınlık ihtiyaçlarını sıralamıştır (Bjerneld, Lindmark, McSpadden, 2006; D'Souza ve Gurin, 2016). Bireyin kendini gerçekleştirme ihtiyacı ise piramidin en üst düzeyi olup bireyin yetenek, beceri ve özerklik bakımından tam potansiyeline ulaşmasıdır. Özgecil

davranışlar da bireyin kendini gerçekleştirmesine ve bu ihtiyacını karşılamasına yardımcı olmaktadır (Kumar, 2019; Yüceol, 2020).

Rogers'ın temsilcisi olduğu birey merkezli terapi, kişiyi koşulsuz kabul eden, saygı ve içtenlik çerçevesinde empatik bir anlayışla sürdürülen bir yaklaşımdır (Kaya ve Odacı, 2019). Rogers, empatiyi kişinin kendisini karşınıdaki bireyin yerine koyma olarak tanımlamıştır. Bireyin empatik tepki vermesi için ise diğer kişiyi doğru anlaması, düşüncelerini doğru yorumlayabilmesi ve geribildirimde bulunabilmesi, bunları yapabilmesi için de aktif olarak dinlemesi gerekmektedir (İkiz ve Karaca, 2011). Marcu (2020) tarafından yapılan çalışmada, özgeciliğin aktif dinlemeyi yordadığı saptanmıştır. Bir başka deyiş ile özgecilik, bireyin sahip olabileceği aktif-empatik dinleme becerisinin ne kadar güçlü olduğunu anlamlı bir şekilde yordamıştır.

Yalom'a göre ise başkalarına yardım veya hizmet etmek, derneklere yardımda bulunmak gibi diğerlerine faydalı olmayı içeren özgecil eylemler hayatın anlamını oluşturur. Kanseri teşhisi konulan bireylerle de çalışan Yalom, bu bireylerin özgecil eylemlerde bulunarak hem kendi hayatlarına anlam kattığını hem de diğer kişilere model oluşturarak korkularıyla baş etmelerine ve hayatlarında anlam bulmalarına yardımcı olduklarını belirtmiştir (Yalom, 2018). Bir başka deyiş ile özgecil tutum ve davranışlar, bireylerin yaşam doyumunu, iyi oluş düzeyini arttırırken hayatta anlam bulmasına yardımcı olmaktadır (Kahana, Bhatta, Lovegreen, Kahana ve Midlarsky, 2013).

2.1.5.5. Ahlaki Gelişim Kuramları Perspektifinden Özgecilik

Literatürde ahlak ve ahlakın gelişimi kuramların bakış açılarına göre değişmektedir. Psikanalitik modele göre ahlakın gelişimi süpergonun bir görevi, içselleştirilmiş toplumsal normlar bu sürecin parçası iken davranışçı modellere göre psikolojik ahlakın temeli yapılan davranışlardır (Yıldız, 2015). Evrimsel bakış açısına sahip olanlar ahlaki özelliklerin genetik aktarımına, seçilimine vb. konulara odaklanmaktadır (Aközer ve Aközer, 2015). Bilişsel bakış açısına sahip araştırmacılar ise ahlaki muhakeme ve karar verme gibi konuları ele almaktadır. Özgeci davranışın tanımı da bencil olmayan güdüleri, yargıları ve muhakemeyi

içerdiği için özgeci davranışın temellendirilmesi adına ilkeler, değerler ve güdülerle ilgili bilişler önemli rol oynamaktadır. Çünkü özgeci davranış bir şeyden kaçınmaktan (örneğin; ceza) veya kazanmaktan (örneğin; ödül) daha çok içselleştirilmiş değerlerin etkilediği içsel güdülerle yapılmaktadır (Gürses ve Kılavuz, 2016).

Ahlakın gelişimini bilişsel-gelişimsel bakış açısıyla inceleyen en önemli iki kuram ise Jean Piaget (1932) ve Lawrence Kohlberg (1980) tarafından ortaya atılmıştır. Her iki kuram da ahlaki gelişimin bilişsel gelişime paralel olduğunu savunur ve gelişim sürecinin belli hiyerarşik aşamalardan geçerek oluştuğunu aktarır. Ayrıca kuramın öncüleri ahlakın gelişimini, yapılan görüşmelerde veya anketlerde farazi ahlaki ikilemler vererek değerlendirmiştir (Eisenberg ve Mussen, 1989; Berkowitz ve Grych, 1998; Şengönül, 2017).

Piaget, ahlaki gelişim ile ilgili çalışmalarında ahlaki yargıya odaklanarak iki ana aşaması olduğunu belirtmiştir: *heteronomik ahlak* ve *ahlaki özerklik*. Heteronomik ahlak literatürde ahlaki gerçekçilik veya ahlaki kısıtlamalar dönemi olarak da geçmektedir. Bu dönemde, çocuklar daha 7-8 yaşına ulaşmamıştır, ahlaki açıdan gerçekçi ve kurallar konusunda ise dışa bağlıdır. Otorite figürleri (yetişkinler) tarafından gelen kuralları, emirleri ve yükümlülükleri, çocuklar değiştirilemez veya esnetilemez olarak görür (Aydoğan, 2020). “İyi” olarak görülen bu kurallara, emirlere çocuklar itaat etmektedir. Ayrıca bu dönemde çocuk ben-merkez odaklıdır. Bir başka anlatım ile ahlaki konularda diğer bireylerin fikirleri ile kendi sahip olduğu fikirlerin farklı olabileceği ayrımını yapamaz.

Çocuk 7-8 yaşına geldiğinde, yaşlılarıyla daha çok sosyal etkileşim içerisinde bulunmasıyla birlikte daha özerk bir yapıya sahip olur. Bu dönem, *ahlaki özerklik* veya *iş birliği ahlakı* olarak tanımlanır (Şimşek ve Kara, 2021). Bu dönem içerisinde çocuk akranlarıyla çoğunlukla oyun aracılığıyla etkileşime geçerek onların bakış açılarını almaya başlar. Böylece ben-merkezci düşünce azalırken yerini başkalarının refahını düşünme ve başkalarıyla ilgilenme davranışları alır (Ma, 2013). Ayrıca akranlarıyla oynadığı oyunlarda mutlak otorite figürü bulunmadığı için çocuklar arasında eşitlik, iş birliğinde bulunma özellikleri gelişir. Bunun sonucu olarak da çocuk kurallara itaat etmek yerine kuralların değiştirilebileceğini fark eder. Böylece,

çocukların ahlaki yargıları heteronomik ahlak aşamasından ahlaki özerklik aşamasına kadar tamamlanır (Li, 2016).

Piaget'nin ahlaki gelişim üzerine yaptığı çalışmaları genişleten Kohlberg, ahlaki gelişimi üç düzeye ayırmıştır: *gelenek öncesi*, *geleneksel*, *gelenek sonrası* (Aydoğan, 2020). Gelenek öncesi düzeyde bencillik baskın olarak görülmekte, bireyler kendi çıkarlarına göz önünde bulundurarak hareket etmektedir. Kurallar ise otorite figürleri (yetişkinler) tarafından belirlenmiş olup toplumun veya kültürün belirlediği iyi-kötü, doğru-yanlış normlarına göre davranılmakta, bu davranışların sonucunda oluşacak ceza veya ödüle göre kararlar alınmaktadır. Bu düzey, iki alt evreyi kapsamaktadır: *İtaat ve ceza dönemi*, *saf çıkarıcılık dönemi*. İtaat ve ceza evresinde, bireyler ceza almama ve otoriteye tam olarak riayet etme davranışında bulunurlar. Doğru yapılan davranışın sonucunda ödül, yanlış yapılan davranışın sonucunda ceza gelecek düşüncesi ile hareket eden birey otoriteye itaat eder. Bu evrede yapılan davranışın sonucu göz önünde bulundurularak davranışlar doğru veya yanlış olarak etiketlenir. Otorite figürlerinden gelen kurallar değiştirilemez şeklinde görülür ve bireyin kendi yargılarıymış gibi benimsenir. Saf çıkarıcılık evresinde ise çocuk kendi çıkar ve gereksinimlerini göz önünde bulundurarak bunların giderilmesine öncelik verir. Kişilerarası ilişkiler ise karşılık beklentisi üzerine kuruludur (Kovancı ve Hiçdurmaz, 2021).

Düzeylelerden ikinci olan geleneksel düzeyde ise bireysel düşüncenin yerini toplumsal değerler ve beklentiler almaktadır. Birey, bir gruba ait olma dürtüsüyle, sosyal çevrenin, toplumun ve ulusun koyduğu kurallara itaat eder ve bağlılık gösterir (Kök ve Çakıcı, 2007). Bu düzey, *kişilerarası uyum*, *kanun ve düzen* evresi olmak üzere ikiye ayrılır. Kişilerarası uyum evresinde iyi davranış, başkalarına yardım etme ve onları mutlu etmek olarak düşünülür. Bu evrede hâkim olan anlayış, iyi insan olarak görülmek ve çevrenin onayını kazanmaktır. Bunu sağlamak için de çoğunluk tarafından kabul edilen fikirlere göre davranışlar sergilenir (Gürses ve Kılavuz, 2016). Kanun ve düzen evresinde ise sosyal çevresindeki bireylerin refahı yerine toplumun refahı, kanunları ve düzeni ön plandadır. Bu evrede benimsenen doğru davranış, toplum tarafından belirlenen yasalar uymak ve saygı göstermektir. Yasalara uygun davranışlarda bulunan onaylanırken uymayanlar onaylanmaz (Kök ve Çakıcı, 2017).

Üçüncü ve son evre olan gelenek sonrası evre ise kişi otoriteden ve diğerlerinden bağımsız olarak kendi ahlaki ilkelerini geliştirir ve oluşturduğu ilkeler temelinde davranışların doğruluğuna karar verir. *Sosyal sözleşme ve evrensel ahlak* bu düzeyin iki alt evresidir (Yaşartürk, 2019). Sosyal sözleşme evresinde, kanun ve düzene tam itaat fikrinin yerini topluma fayda sağlamayan kurallar değişebilir düşüncesi alır. Fakat bu kurallar kişiden kişiye değişebileceği için toplumun sadece küçük bir kısmı bu evreye erişebilmektedir. Bu düzeyin ikinci evresi evrensel ahlak ise toplumsal normların ve kuralların ötesinde eşitlik, demokrasi, adalet, insan hakları gibi evrensel değerler önem kazanmaktadır (Şimşek ve Kara, 2021). Bu evrede doğru davranış, evrensel ilkeler doğrultusunda yapılan davranışlardır. (Fakı, 2020).

Ahlaki gelişim kuramları ekseninde özgeciliğin gelişimi Piaget'e göre ahlaki yargıların ikinci aşamasında meydana gelmektedir. Bunun sebebi olarak ise ikinci aşamada bulunan çocukların eylemlerinin değerini düşünmeleri olarak gösterilmiştir. Ek olarak, içselleştirilmiş ahlaki değer ve yargıların özgecil eylemlere dönüşerek kendini göstermekte olduğunu savunmuştur (Ward, 2009). Kohlberg'in düşünceleri de Piaget'in fikirlerine paralellik göstermiş, özgecilik gibi ahlaki davranışların değeri bireyin eylemlerinin arkasındaki motivasyonla saptandığını belirtmiştir (Krebs, 1970; Limberg, Lambie ve Robinson, 2016).

2.1.5.6. Bağlanma Kuramı Perspektifinden Özgecilik

Bağlanma kuramının temsilcisi olan Bowlby'e göre bebekler, kendilerini yetiştiren kişi/kişilere karşı yakınlık aramaya teşvik eden, doğuştan gelen bir sisteme sahiptirler. Bu sistem; bebek şefkat görmeye, korunmaya, rahatlamaya ihtiyaç duyduğu anda bakım veren bağlanma figürlerine yakın olmasını sağlayarak bebeği tehlikeden koruma işlevi üstlenir (Mikulincer ve Shaver, 2005; Kim, Chung, Lee ve Preis, 2015). Bu bağlamda bakım veren bireyin ihtiyaç anında ulaşılabilir ve destekleyici olması güvenli bağlanmanın temelini oluştururken bireyin kendisine ve diğerlerine yönelik olan olumlu imgelerini de şekillendirir. Fakat bakım veren kişi destekleyici olmadığında, güvenlik duygusunun elde edilememesi sebebiyle bireyin zihninde olumsuz imgeler oluşur. Bu imgeler çocukların diğerlerinin ihtiyaçlarını

nasıl değerlendireceği hususunda bir yol haritası oluşturmaktadır (Gross, Stern, Brett ve Cassidy, 2017).

Bağlanma sistemindeki içsel sũreçler, sosyal etkileşimler ve deneyimler aracılığı kademeli olarak değişerek şekillenmekte ve sonuç olarak da farklı bağlanma stilleri ortaya çıkmaktadır. Ainsworth bu bağlanma stillerini ũçe ayırmıştır: Gũvenli, gũvensiz ve kayıtsız (Tũzũn ve Sayar, 2006). Gũvenli bağlanma; çocukların bakım verenden ayrılırken normal bir gerilim yaşadığı, bakım veren geri dũndũęũnde ise sevinç ve mutluluk ile karşıladığı stildir. Gũvensiz bağlanma stilinde ise bakım veren kişiden uzaklaşmak aşırı derecede ũzũcũ ve rahatsız edicidir. Kayıtsız bağlanma stilinde ise birey bakım verenden ayrılırken kayıtsız, bakım veren geri dũndũęũnde ise reddedici ve uzaklaştırıcı konumdadır (Çevik, 2021). Ainsworth, ũçe ayırdığı bağlanma stillerinin erken çocukluk dũneminde bireyin ebeveyn ile olan iletişimini, sonraki dũnemlerde ise ihtiyaçlarını, inançlarını, sosyal davranışlarını etkilediğini belirtmiştir (Mikulincer, Shaver, Gilliath ve Nitzberg 2005). Bu gũrũře gũre bağlanma sistemi en çok bebeklik ve çocukluk dũneminde belirgin olsa da bireyin hayatı boyunca önemini korumaktadır (Shaver, Mikulincer ve Cassidy, 2019).

Feeney ve arkadaşlarının (2013) evli çiftlerle yaptıkları çalışma, bağlanma kuramının açıklamalarına paralellik gũstermektedir. Çalışmanın sonucuna gũre, gũvenli bağlanan bireyler, eşlerine destek sağlamak için daha çok ũzgecil gũdũler ile motive olurken gũvensiz bağlanma stiline sahip olan bireyler eşlerine daha çok bencil sebeplerden dolayı yardım etmiştirler. Kısaca eşler arasındaki yardımlaşma davranışının ũzgecil ve bencil gũdũlerle ilişkili olduğu belirtilmiştir. Yapılan diğer çalışmalarda (Kogut ve Kogut, 2013; Richman, DeWall ve Wolff, 2015) ise gũvensiz bağlanma stiline sahip olan bireylerin ihtiyaçlı olanlara yardım etmede daha isteksiz olduğu aktarılmıştır.

Gũvenli bağlanan bireyler diğerlerine yardım etmede ve desteklemede daha istekli ve duyarlı, bir başka deyiş ile daha diğer-odaklıdır. Çũnkũ bu bireylerin duygusal dũzenlemeleri, ũz-yeterlik ve empati dũzeyleri yũksek olduğu için başkaları için daha fazla bir şeyler yapma isteğine sahiptirler. Gũvensiz bağlanan bireyler ise daha çok kendi savunmasızlığına odaklanmakta başkalarının ihtiyaçları ile ilgilenmemektedir (Monteoliva, Garcıa-Martınez, Santa-Bárbara ve Calvo-Salguero, 2018).

2.2. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde özgecılık terimiyle ilgili yapılmış çalışmalar yer almaktadır. Özgecılık Türk literatüründe ve uluslararası literatürde farklı olarak gözlemlenebileceği için ilk bölümde yurtiçinde yapılmış araştırmalara, ikinci bölümde ise yurtdışında yapılmış çalışmalara yer verilmiştir.

2.2.1. Türkiye’de Yapılmış alışmalar

Akbaba (1994) tarafından yapılmış olan çalışmada, üniversite öğrencilerinin özgecılık düzeyleri artırılması amaçlanmış, bunun için grupla psikolojik danışmanlık uygulaması gerçekleştirilmiştir. Özgecılık düzeyleri düşük ve normal olan eğitim fakültesi öğrencilerinden 48 kişi seçilmiş, kontrol ve deney grubu olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Çalışmanın sonucunda deney grubunda bulunan öğrencilerin özgecılık düzeyleri, kontrol grubunda bulunan öğrencilere göre anlamlı düzeyde artmış ve üniversite 1.,2. sınıf öğrencilerinin de puanları 3.sınıfta bulunan öğrencilere göre anlamlı düzeyde yükselmiştir. Fakat cinsiyetlere göre bakıldığında grupla psikolojik danışmanlık uygulaması anlamlı fark oluşturmamıştır.

Elmas (1998), lise 2. sınıf öğrencileri ile yaptığı çalışmada, öğrencilerin özgecılık düzeylerini anne-baba tutumuna, cinsiyete ve sosyo-ekonomik düzeylerine göre incelemiştir. Anne-baba tutumunun demokratik olması öğrencilerin özgeci düzeylerini olumlu, ilgisiz veya otoriter tutum olumsuz etkilemektedir. Sosyo-ekonomik düzeye göre bakıldığında yüksek sosyo-ekonomik düzeyin, cinsiyete bakıldığında ise kız çocuklarının lehine anlamlı bulunmuştur. Bunların sebebini ise bireyin temel gereksinimlerini giderdikten sonra sosyal ilişkilere zaman ayırması olduğunu Maslow’un kendini gerçekleştirme piramidine göre açıklamış ve geleneksel çocuk yetiştirme tarzından dolayı kız çocuklarında özgeciliğin daha yüksek olduğunu belirtmiştir.

İşmen ve Yıldız (2005) eğitim fakültesi lisans programlarında okuyan öğretmen adayları ve mesleği icra eden öğretmenler bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırmaya katılan 207 kişinin, öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarını atılganlık ve özgecılık düzeylerine göre incelemişlerdir. Araştırmaya katılan kişilerin özgecilik

düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmadığını fakat atılganlık düzeyi yüksek olan bireylerin daha özgeci olduklarını bildirmişlerdir. Ayrıca yüksek düzeyde özgeci olan bireylerin düşük düzeyde özgeci olan bireylere göre öğretmenlik mesleğine ilişkin görüşlerinin daha olumlu olduğu da saptanmıştır.

Palaz ve Boz (2008) üniversite mezunu 181 kişi ile yaptığı çalışmada, gönüllük esas alınan organizasyonlara katılma sebeplerini incelemiş, bu organizasyonlar da yer almanın en önemli motivasyon kaynağının özgecilik olduğunu belirtmişlerdir.

Mutafçılar (2008), öğretmenlerin özgecilik düzeylerini, cinsiyete, medeni duruma, mesleki branşa, mezun olduğu okula, mesleki kıdeme, buldukları okulun öğrenci sayısına, yaşlarına, mesleği seçme nedenlerine ve sahip oldukları çocuk sayısına göre 4 alt boyutta incelemiştir. Mutafçılar (2008), öğretmenlerin özgecilik düzeylerinde, cinsiyete, medeni duruma, mezun olduğu okula göre anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. Katılan öğretmenlerin mesleki branşlarına bakıldığında sadece yardımseverlik alt boyutunda sınıf öğretmenleri lehine anlamlı fark vardır. Öğretmenlerin mesleki kıdemlerine göre bakıldığında ise sadece bağıшта bulunma ve sorumluluk/paylaşma alt boyutunda kıdemlere göre farklılaşma gözlemlenmiştir. Mesleği seçme nedenleri ve sahip oldukları çocuk sayısına göre alt boyutlarda farklılaşma bulgulamıştır. Buldukları okulun öğrenci sayısına göre bakıldığında ise acil durumda yardımseverlik ve sorumluluk/paylaşma alt boyutunda farklılaşma saptamıştır.

Onatır (2008) ilköğretim ve ortaöğretimde çalışan 341 öğretmen ile yaptığı çalışmada öğretmenlerin özgecilik düzeyleri ile değer tercihleri arasındaki ilişkiyi cinsiyet, mesleki tecrübe, öğrenim, özel/devlet okulunda çalışma ve sınıf, şube öğretmeni, yönetici olma durumları, okul kademeleri, gelir düzeyleri gibi çeşitli değişkenlere göre incelemiştir. Öğretmenlerin değer alt boyutları (başarı, hazcılık, uyarılma, özdenetim, evrensellik yardımseverlik, geleneksellik, uyma ve güvenlik) ve özgecilik düzeylerinin alt boyutları (acil durumlarda yardımseverlik, sorumluluk/paylaşma, bağış yapma, güncel durumlarda yardımseverlik) arasında ilişkide ise güç ve geleneksellik hariç değer puanları arttıkça acil durumlarda yardımseverlik alt boyut puanı artmakta olduğu belirtilmiştir. Geleneksellik hariç değer puanları

arttikça sorumluluk/ paylaşma alt boyut puanı artmakta, uyum hariç değer puanları arttikça bağıştta bulunma alt boyut puanı artmakta olarak açıklamıştır.

Karadağ ve Mutağçılar'ın (2009b) öğretmenler ile yaptığı çalışmada mesleki yaşamlarının sonuna doğru ilerleyen öğretmenlerin, mesleğe yeni başlayan öğretmenlere göre özgeci davranışları anlamlı bir şekilde yüksek çıkmıştır. Bunun sebebini ise mesleki yaşamın sonlarına doğru öğretmenlerin daha çok sosyal sorumluluk projelerine yer almaları olarak açıklamışlardır.

Özer ve Can (2012) tarafından 476 öğretmen ile yapılan çalışmada, öğretmenlerin müdürlerinin liderlik biçimlerine ilişkin algıları ile örgütsel vatandaşlık davranışı alt boyutlarına (özgecilik, nezaket, centilmenlik, sivil erdem, üstün görev bilinci) göre incelenmiştir. Lider davranış biçimlerinin alt boyutlarından olan dönüştürücü ve sürdürücü liderlik biçiminin özgecilik, nezaket, centilmenlik, sivil erdem, üstün görev bilinci alt boyutlarıyla pozitif yönde manidar bir ilişki olduğu belirtilmiştir.

Öğretmenlerle gerçekleştirilen bir diğer çalışma ise Dilmaç ve Ekşi (2012) tarafından yapılmış, öğretmenlerin mesleki benlik saygılarının özgecilik ve insani değerler tarafından yordanmasını incelemiştir. Araştırmalarında, özgecilik ve insani değerler ölçeklerinin alt boyutları ile mesleki benlik saygısı arasında anlamlı ilişki tespit etmiş olup iki ölçek birlikte mesleki benlik saygısının %40'ını açıkladığını da belirtmişlerdir. Ayrıca yüksek özgecilik seviyesine sahip olan öğretmenlerin, mesleğe ilişkin tutumlarının daha olumlu olduğunu açıklamış, yapılmış olan önceki çalışmalarında bu bulguyu desteklediğini eklemiştir.

Yöntem ve İlhan (2013), gönüllü faaliyet gösteren ve göstermeyen yetişkinlerden oluşturduğu örneklem grubunda, bireylerin benlik kurguları ile özgecilik düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Gönüllü faaliyetlerde bulunan kişilerin, bulunmayan kişilere göre özgecilik düzeylerinin anlamlı şekilde yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca gönüllü faaliyetlerde bulunmanın bireylerin özgecilik düzeylerini geliştirdiğini açıklamışlardır. Bireylerin özgecilik düzeyini en iyi yordayan değişkenin, benlik kurgusunun alt boyutu olan toplulukçu benlik olduğunu saptamışlardır.

Yaman (2013) 430 kişi ile yaptığı çalışmada bireylerin tüketici davranışları ve özgeci tutumlarını incelemiştir. Tüketimde kadınların erkeklere göre daha özgeci

davrandığını tespit etmiştir. Yaptığı çalışmada gelir düzeyinin de önemli olduğunu vurgulamış, düşük sosyo-ekonomik güce sahip olan kişilerin daha az özgeci davrandıklarını belirtmiştir.

Ak (2013), 450 üniversite öğrenci ile gerçekleştirdiği çalışmasında bireylerin özgecilik düzeyleri ve yaşam amaçları arasında ilişki ve yordayıcı rol çeşitli değişkenlerle incelenmiş, içsel ve dışsal amaçların bireylerin özgecilik ölçeğinin alt boyutu olan yardımseverliği yordadığını bulgulamıştır. Ayrıca sorumluluk alt boyutunun içsel amaçlar tarafından yordandığını da belirtmiştir.

Kasapoğlu (2013) tarafından 778 üniversite öğrencisi ile yapılan çalışmada, bireylerin iyilik hali ve özgecilik düzeyleri arasında ilişki farklı değişkenler açısından araştırılmıştır. Araştırmaya katılan bireylerin iyilik hali arttıkça özgecilik düzeylerinin de arttığı belirtilmiş ve özgeciliğin bireylerin iyilik halini anlamlı şekilde yordadığı tespit edilmiştir.

Yöntem (2013) örnekleme yetişkinlerden oluşan araştırmasında, benlik kurguları, otantiklik ve özgecilik arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu araştırmanın sonucunda, otantik olma düzeyi yüksek olan bireylerin özgecilik seviyelerinin de yüksek olduğunu bulgulamış, otantik yaşamın ve benlik kurgularının özgeciliği anlamlı şekilde yordadığını belirtmiştir.

Öztürker (2014) yaptığı çalışmada öğretmen ve anne özgeciliğinin 6 yaşındaki çocukların olumlu sosyal davranışlarına etkisini incelemiş, annelerin ve öğretmenlerin özgecilik düzeylerinin çocukların olumlu sosyal davranışlarını güçlü bir şekilde yordadığını belirtmiştir.

Pehlivan ve Lafçı (2014) hemşirelik bölümünde öğrenim görmekte olan 193 öğrenci ile yaptıkları çalışmada, hemşire adaylarının özgecilik düzeylerini çeşitli değişkenlere göre incelemiştir. Çalışmada sınıf düzeyi, cinsiyet, ebeveynlerinin çalışma durumları, uzun süreli olarak yaşadıkları yerleşim türü, yakın arkadaş sayısı, lise türü ve hemşirelik bölümünü seçme sebepleri ile özgecilik düzeyleri arasında anlamlı ilişki olmadığını saptanmıştır.

Yeşilkayalı (2015) araştırmasında, koruyucu aile olma görevi üstlenmiş bireylerin empati becerileri ile özgecilik düzeylerini incelemiştir, koruyucu aile olan bireyler ile özgecilik ölçeğinin alt boyutları arasında anlamlı ilişki bulamamıştır.

Tosun (2015) araştırmasında, evlilik öncesinde bulunan bireylerin ve evli olan bireylerin ilişkilerinin niteliklerini, benlik kurgularını ve özgecilik düzeylerini farklı değişkenler açısından incelemiş, araştırmaya dahil edilen bireylerin özgecilik düzeyleri ile benlik kurguları ölçeğinin alt boyutları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler saptamıştır.

Ekşi, Sayın ve Demir-Çelebi (2016) 314 üniversite öğrencisi ile yaptığı araştırmada, öğrencilerin özgecilik düzeyleri ve otantiklik seviyeleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın sonucuna göre iki terim arasında anlamlı ilişkiye rastlanmamış fakat kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre özgecilik puanları anlamlı şekilde yüksek çıkmıştır. Bu bulguyu toplum tarafından kız öğrencilere yüklenen rol olarak yorumlamışlardır. Yaş değişkeni açısından incelediklerinde ise anlamlı fark saptamamışlardır bunun nedenini katılımcılar arasındaki yaş farkının az olmasından kaynaklanıyor olabileceğini belirtmişlerdir.

Sunar ve Fidancı (2016) 178 okulöncesi dönemde bulunan çocuklarla yaptıkları çalışmada, onlara yapılandırılmış özgecilik görevi vermiş ve özgeci davranışların 6 yaştan itibaren ortaya çıktığı düşüncesinin aksine 3-5 yaş grubunda da özgeci davranışların gözlemlendiğini bulgulamıştır.

Yıldırım ve Topçuoğlu (2016) 571 kişi ile Sakarya ilinde gerçekleştirdikleri araştırmada örneklem grubunu, eğitim fakültesinde öğrenime devam eden öğrencilerden oluşturmuşlardır. Yapılan çalışmada, öğrencilerin özgecilik düzeyleri cinsiyet, sınıf ve sosyo-ekonomik düzey, okudukları bölüm gibi değişkenlere göre incelemiştir. Öğrencilerin özgecilik düzeyleri cinsiyet, sınıf ve sosyo-ekonomik düzeylerine göre anlamlı fark göstermemiş fakat branşlarına göre özgecilik düzeylerinde anlamlı fark saptanmıştır. Araştırmaya katılan bilgisayar öğretmenliği lisans programı öğrencilerinin özgecilik puanları diğer bölümlere göre anlamlı olarak düşüktür.

Yöntem, Öktem ve Artuç (2017) araştırmalarını Orta Karadeniz'in bir ilçesinde 462 lise öğrencisi ile gerçekleştirmiş, öğrencilerin özgecilik seviyeleri doğum sırasına göre incelemiştir. Araştırmaya katılan erkek öğrencilerin doğum sırasında küçük çocuk olması ile özgecilik arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuş, büyük, ortanca ve tek çocuk olmalarıyla ilgili olarak negatif yönde ilişki saptansa da istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Kız öğrencilerde de benzer

veriler bulunmuş, farklılık gösteren tek değişkenin büyük çocuk olduğu ve özgecilik ile pozitif yönde anlamlı ilişki gösterdiği açıklanmıştır.

Arslantürk (2017) çalışmasında özgeciliği, öz-aşkınlık değerleri ve öz-yeterlilik değişkenleri açısından kuşaklararası incelemiştir. Kuşaklararası özgecilik düzeylerinde babanın puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Araştırmaya dahil edilen kadın ve erkek katılımcıların özgecilik düzeylerini en iyi yordayan değişkenin annenin özgecilik düzeyi olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca anneden algılanan ilginin kadınların ve erkeklerin özgeciliğini anlamlı bir şekilde farklılaştırdığı saptanmıştır.

Aşkar (2017) araştırmasında okul müdürlerinin özgeci davranışları ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi farklı sosyo-demografik değişkenlerle ortaya koymayı amaçlamıştır. Beş faktör kişilik ölçeğinin alt boyutlarından olan dışadönüklük, uyumluluk, özdenetim ve deneyime açıklık özelliği yükseldikçe bireyin özgecilik ölçeği alt boyutlarından biri olan yardımseverlik ve sosyal/destek olma davranışlarında artış gözlemlenmiştir. Özgecilik ölçeğinin bir diğer alt boyutu olan hayırseverlik ile uyumluluk, dışadönüklük ve deneyime açıklık kişilik özelliğinin birlikte gözlemlendiği belirlenmiştir. Özgeci davranış ölçeğinin tüm alt boyutları ile ters orantılı olan kişilik özelliği ise duygusal tutarsızlık olarak tespit edilmiştir.

Rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans programında okuyan öğrencilerin özgecilikleri, duygusal zekâ, sosyal beğenirlik, kültürel duyarlılık arasındaki ilişki incelenmesi ise Şakar (2018) tarafından yapılmıştır. 541 psikolojik danışman adayının duygusal zekâ, sosyal beğenirlik, kültürel duyarlılıkları özgecilik seviyelerini düşük düzeyde yordamıştır. Buldukları sınıfa göre bireylerin özgecilik düzeyleri yüksekten düşüğe sıralandığında 1.sınıf, 4.sınıf, 2.ve 3.sınıf şeklindedir. Araştırmada bireylerin özgecilik düzeyleri cinsiyete göre anlamlı fark göstermezken, vakıf ve devlet üniversiteleri değişkeni açısından bakıldığında vakıf üniversiteleri lehine anlamlı fark vardır.

Başerer (2018) 132 üniversite öğrencisi ile yaptığı araştırmasında, psikolojik iyi oluşun özgeciliği anlamlı şekilde yordadığını ve iki terim arasında anlamlı ilişki olduğunu saptamıştır. Minnettarlık ile özgecilik arasında ise orta düzeyde anlamlı ilişki olduğunu belirtmiştir. Ayrıca psikolojik iyi oluş ve özgecilik arasında anlamlı ilişki tespit edilmiş olup özgeciliğin psikolojik iyi oluş tarafından anlamlı yordandığı

sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin özgecilerik düzeyleri sahip oldukları kardeş sayısına, doğum sırasına, anne-babanın eğitim durumuna, yakın arkadaş sayısına göre anlamlı olarak farklılaştığı saptanmıştır.

Oktar (2018) tarafından yapılan çalışmada, öğrencilerin sosyal problem çözme becerileri ve özgecilerik düzeyleri, kişilik özellikleri arasındaki ilişki farklı değişkenler açısından incelenmiştir. Üniversite öğrencilerinin içedönük ve dışadönük olmaları açısından karşılaştırıldığında özgecilerik düzeyleri, içedönüklük puanları dışadönük olmalarına göre anlamlı bir şekilde yüksek çıkmıştır. Dışadönüklük, sosyal problem çözme becerileri ile özgecilerik ilişkisinde bakıldığında özgecilerik ölçeğinin alt boyutlarında farklılaşma olduğu belirtilmiştir.

Khalınbaylı (2018) 500 üniversite öğrencisi ile özgecilerik ve mükemmeliyetçilerik düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışmada, iki terim arasında anlamlı ilişki olduğunu tespit etmiştir. Eğitim sürecinde yardım ve fiziksel güce dayalı yardım özgecileriliği ile mükemmeliyetçi kendini gösterme öz tanıtım ile negatif yönde ilişkili olduğu saptanmıştır. Özgecileriliğin aile gelirin ve aile stiline göre değişmediği de saptanmıştır.

Kitapçı (2018) otizm spektrum tanısı almış bireylerin annelerinin öznel iyi oluş düzeylerinin yordayıcısı olarak özgecilerik ve empati terimlerini almış ve araştırmanın sonucunda, özgecilerik değerin öznel iyi oluşu pozitif yönde etkilediğini belirtmiştir. Empati ve öznel iyi oluş arasında ise ilişki bulunamamıştır.

Özbey ve Adam-Karduz (2018) özel yeteneğe sahip öğrenciler ile normal gelişim gösteren, toplam 445 ortaokul öğrencisiyle yaptığı çalışmada, bireylerin ahlaki kimlik ve özgeci düzeylerini karşılaştırmıştır. Araştırmanın sonucuna göre özel yeteneğe sahip olan bireylerin özgecilerik seviyeleri, normal gelişim gösteren bireylere göre anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğunu bulunmuştur. Ayrıca ahlaki kimlik ve özgecilerik arasında da anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu belirtilmiştir.

389 yetişkinin medeni durumunun, iyimserlik ve özgecilerik düzeylerinin psikolojik dayanıklılıkları üzerindeki etkisi, Parmaksız (2019) tarafından incelenmiştir. Medeni durumunun, iyimserlik ve özgecilerik düzeylerinin psikolojik dayanıklılığı güçlü bir şekilde yordadığı ve arttırdığı sonucuna ulaşmıştır.

Bekil (2019) öğretmenlerle yaptığı çalışmada mutluluğun yordayıcısı, özgecilik, sosyal empati ve sosyal bağlılık terimlerini seçmiş, sosyal empati ve sosyal bağlılığın mutluluğu anlamlı bir şekilde yordadığını belirtmiştir. Özgecilik ve mutluluk arasında anlamlı bir ilişki olduğunu fakat mutluluğu anlamlı bir şekilde yordamadığını bildirmiştir.

Özgöl (2019) yaşlılara yönelik tutumları üniversite öğrencilerinin özgecilik düzeyleri ve kişilik özellikleri üzerinden açıklamıştır. Araştırmaya dahil edilen hemşirelik, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, yaşlı bakım lisans programları öğrencilerinin özgecilik düzeyleri yaşlı tutum puanlarını anlamlı şekilde yordamıştır. Kişilik özelliklerinin alt boyutları dahil edilen lisans programlarına göre farklılaşmaktadır.

Boylu (2020) 333 üniversite öğrencisi ile özgecilik seviyeleri, empatik eğilim ve benlik saygıları arasındaki ilişkileri incelediği araştırmasında, özgecilik seviyeleri ile empatik eğilimleri arasında pozitif yönlü ilişki olduğu belirtilirken, benlik saygıları arasında negatif yönlü anlamlı ilişki olduğunu açıklanmıştır.

Nacaroğlu (2020) 65 yaş üstü kanser hastalarıyla çalışan 121 sağlık personeli ile yaptığı çalışmada, bireylerin özgecilik, depresyon, pozitif biliş düzeyleri arasındaki ilişkinin ortaya konması amaçlanmıştır. Araştırmada hem profesyonel hem de gönüllü çalışan sağlık personellerinde özgeciliğin depresyonla negatif, pozitif bilişsel üçlü ile pozitif yönde ilişkili olduğu belirtilmiştir. Fakat kanser tanısı almış kişilerle gönüllü çalışan personellerin özgecilik ve pozitif biliş düzeyleri profesyonel düzeyde çalışanlara göre daha yüksek ve depresyon oranları daha düşük çıktığı gösterilmiştir.

Yurtsever (2020) okul öncesi öğretmenleri ile yaptığı çalışmada, empatik eğilimler, çevre bilinci, doğayla olan ilişki terimleri arasındaki ilişkide özgecilik düzeylerinin nasıl bir rol oynadığı araştırılmıştır. İlişkili olduğu düşünülen üç terim arasında özgecilik düzeyinin aracı rol oynadığı bildirmiştir. Bireylerin doğayla olan ilişkisinde ve çevre bilinci oluşturulmasında empatik eğilimlerin ve özgecilik düzeylerinin artırılması gerektiğini savunmuştur.

Güzel-Akar (2020), okul öncesi döneminde olan 122 çocuğu prososyal ve özgecil davranışlarını yapılandırılmış görev vererek farklı değişkenlere göre incelemiştir. Çocukların özgecil davranışın alt boyutlarını (paylaşma, yardım etme,

bağış yapma) sergilediğini ve çocukların yaşadığı bölgeye göre farklılık göstermediğini belirtmiştir. Çocukların cinsiyetleri açısından incelediğinde ise kız çocukları lehine manidar fark olduğunu belirtmiştir.

Kayma ve Çetinkaya-Büyükbodur (2020) sağlık bilimleri fakültesi ve sosyal hizmet bölümünde öğrenimlerine devam eden 138 lisans öğrencisi ile gerçekleştirdikleri çalışmada, bireylerin özgecilik düzeyleri ile damgalama eğilimleri arasındaki ilişkiyi incelemiş ve negatif yönlü anlamlı ilişki saptamışlardır. Bir başka deyiş ile bireylerin özgeci tutumları arttıkça damgalama eğilimlerinde düşüş olduğu belirtilmiştir.

Özdemir, Daşbaş ve Kesen (2020) Koyan ilinde öğrenimlerine devam eden 987 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirdikleri çalışmada, kişilerin özgecilik düzeyleri ile aile aidiyeti arasındaki ilişkiyi araştırmışlar, sonuç olarak ise iki terim arasında orta düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Bireylerin aileleri ile düzenli zaman geçirebilmeleri, yardım isteyecek arkadaş sayıları, aile içindeki problemlerde takınılan tutum gibi değişkenler katılımcıların özgecilik düzeyleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

Yelpaze ve Yakar (2020), 559 üniversite öğrencisinin özgecilik düzeyleri ile yaşam doyumları arasında bilişsel esnekliğin aracı rolünü araştırmışlar, özgeciliğin yaşam doyumunu anlamlı şekilde yordadığını saptamışlardır. Özgecilik düzeyi yüksek olan bireylerin bilişsel esneklik düzeylerinin de yüksek olduğunu ve iki terimin yaşam doyumunu arttırdığını belirtmişlerdir.

Mert ve Kahraman (2020) 317 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirdikleri çalışmada, benlik ayrılaşması, pozitif-negatif duygu düzeyleri ile özgecilik düzeyleri arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Bireylerin özgecilik seviyeleri ile benlik ayrılaşması arasında pozitif ve manidar bir ilişki olduğunu tespit ederken, pozitif-negatif duygular ile özgecilik arasında pozitif ve zayıf bir ilişki olduğunu saptamıştır. Ayrıca, özgeci bireylerin daha güçlü benlik algısına sahip olduğunu da belirtmiştir.

Duman (2021) 401 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirdiği araştırmada, öğrencilerin bağış yapma ve özgecilik düzeylerinde kadınlar lehine anlamlı fark gösterdiğini tespit etmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerde yardım etme, bağış yapma ve özgecilik düzeylerinde ise yaşa, travmanın kaynağına ve okunulan bölüme bağlı anlamlı fark gözlemlenmezken sınıf düzeylerinde 1.sınıf öğrencilerinin lehine

anlamli fark gözlemlenmiştir. Gelir düzeyi değişkenine göre inceleme yapıldığında orta gelir seviyesine sahip öğrencilerin düşük gelir seviyesine sahip öğrencilere göre özgecilik düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Ergi ve arkadaşlarının (2021) 716 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirdikleri çalışmada, öğrencilerin affetme esnekliğinin özgecilik üzerindeki etkisini incelemiştirlerdir. Araştırmanın sonucunda bireylerin affetme esnekliğinin özgecilik davranışını farklılaştırdığı saptanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin affetme esnekliği duygusal düzeyde iken özgecilik davranışlarında azalma meydana geldiği tespit edilmiştir. Affetme esnekliğinin davranışsal boyutunda ise bireylerin özgecilik düzeylerinde artış olduğu gözlemlenmiştir.

Covid-19 teşhisi almış ve bu teşhisi almamış kişilerin yardımseverlik, özgecilik, empati ve tedbirlere uyum düzeyleri arasında karşılaştırma çalışması Timurtaş ve Gemlik (2021) tarafından gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların teşhis sonrasında tedbirlere uyum düzeylerinin artmasında özgecil güdülerin etkili olduğu bulgulanmıştır.

Aşkar ve Çınkır (2021) temel eğitim okullarında çalışmakta olan 243 okul müdürü ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında, müdürlerin özgecilik düzeyleri ile kişilik özellikleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya katılım gösteren müdürlerin duygusal tutarsızlık düzeyleri ile özgeciliklerinin tüm alt boyutları arasında ters orantılı bir ilişki saptanmıştır. Bir başka anlatım ile duygusal tutarsızlık özelliğinde artış oldukça kişinin özgeci davranış sergileme sıklığı düşmektedir. Araştırmadaki bir diğer bulguda ise kişilik özelliklerinin dışadönüklük, uyumluluk, öz-denetim ve deneyime açıklık boyutlarında artış oldukça özgecilik düzeylerinde de artış olduğu tespit edilmiştir.

Özkan (2021) Müslüman ve Müslüman olmayan 6722 lise öğrencisi ile bir çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin maneviyat/dindarlık, üretken özgecilik ve duygusal ahlaki muhakeme düzeylerini karşılaştırmıştır. Araştırma sonucunda her iki grup için de duygusal ahlaki akıl yürütme ve maneviyat/dindarlık, üretken özgeciliğin önemli bir yordayıcısı olduğu saptansa da duygusal ahlaki akıl yürütme, maneviyat/dindarlıktan daha güçlü bir şekilde üretken özgeciliği yordamıştır. Araştırmadaki diğer bulguya göre Müslüman öğrencilerin üretken özgecilik düzeyleri diğer öğrencilere göre anlamlı şekilde yüksektir.

2.2.2. Uluslararası Alanyazındaki Çalışmalar

Yabancı literatürde özgecilikle ilgili yapılan nicel çalışmalar 1950’li yıllara kadar uzanmaktadır. Bu yıllardan 2000’li yıllara kadar yapılan araştırmalar incelendiğinde, araştırmaların genelde çocuklarla gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu çalışmalardan bazılarında aşağıda verilmiştir. Özgecilikle ilgili yapılan çalışmalar 2000’li yıllardan sonra farklı alanlara yayılmış ve yetişkin bireylerle oluşturulan örneklem sayısında artış olmuştur.

Harris ve Siebel (1975) 39’u erkek, 34’ü kız olan 73 ilkokul öğrencisi ile yaptığı araştırmada, çocuklara araştırmaya yardım ettikleri için balon alabilecekleri aktarılmıştır. Bu balonları ise araştırmaya katılmayan öğrenciler ile paylaşabilecekleri de belirtilmiştir. Özgecilik düzeyleri paylaşılan balonlar ile tespit edilmiştir. Araştırmanın sonucunda ise çocukların özgecilik düzeylerinin cinsiyete göre değiştiği ve kızlar lehine anlamlı bulunduğu rapor edilmiştir.

Underwood, Froming ve Moore (1977) 70’i erkek, 83’ü kız olan 153 ilkokul öğrencisi ile gerçekleştirdikleri çalışmada özgeci davranışı bağış yapma üzerinden değerlendirmiş ve bağış miktarının çocukların ruh haliyle doğrusal ilişki gösterdiklerini açıklamıştır. Yapılan bağışların üzgün durumdan mutlu duruma doğrusal artış gösterdiği saptanmıştır. Dikkat ve özgecilik arasında ise anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Dulin (2000) 65 yaş ve üstü bireylerle yaptığı çalışmada, özgeciliğin ve algılanan sosyal desteğin olumlu duygulanımı pozitif yönde anlamlı yordadığını tespit etmiş ve çeşitli değişkenler kontrol edildikten sonra özgeciliğin sadece olumlu duygulanımın önemli bir yordayıcısı olmadığı ayrıca yordamada en etkili değişken olduğunu da saptamıştır. Ek olarak yaptığı pilot çalışmada özgeciliğin anlam duygusuyla ilişki olduğunu da belirtmiş, bu sonuçlara göre özgeciliği düşük depresyon düzeyi ile ilişkilendirmiştir.

Carlo ve Randall (2002) 249 lisans öğrencisi ile yaptıkları çalışmada, özgeci davranışların perspektif alma, içselleştirilmiş ahlaki muhakeme, sosyal sorumluluk ve sempati ile pozitif yönde; hazcı ve onay-merkezli davranışlarla negatif yönde ilişkili olduğunu saptanmıştır. Ayrıca özgeci bireylerin daha yüksek düzeyde perspektif alma ve ahlaki muhakeme yürütme becerilerinden dolayı daha karmaşık

bilişsel becerileri kullanmaya yatkın oldukları belirtilmiştir. Ek olarak katılımcıların puanlarına göre, kamusal alanlarda yapılan davranışlarında özgecilik ile negatif yönde ilişkili olduğu görülmüştür.

Small ve Loewenstein (2003) tarafından gerçekleştirilen çalışmaya katılan 76 lisans öğrencisi katılmıştır. Özgeciliği ölçmek için ise ekonomik oyunlardan olan diktatör oyunu modifiye edilmiş ve bağışlar yardımı ihtiyacı olan kurbanlara katkı sağlayacak şekilde değiştirilmiştir. Çalışmada, yardıma ihtiyacı olan kişinin tanımlanabilirliği özgecilik üzerinde fark yarattığı sonucuna ulaşılmıştır.

Rognstad, Nortvedt ve Aasland (2004), çalışmanın örneklemini hemşirelik lisans programında okuyan 301 öğrenciden oluşturmuş ve yarı yapılandırılmış görüşmelerle araştırmayı yürütmüşlerdir. Çalışmada sonucunda, öğrencilerin gösterdikleri özgecil tutumlar ve hastalardan aldıkları olumlu geribildirimlerin mesleki bilgilerine katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Trimmel, Lattacher ve Janda (2005) yaptıkları çalışmada, 151 katılımcının kan plazması, trombosit ve kan verme davranışı arkasındaki motifi araştırmışlar, katılımcıların yarısının özgecil güdülerle motive olduklarını belirtmişlerdir. Kan bağışında bulunan bireylerin diğer bağışlara göre özgecilik puanları anlamlı derecede yüksek ve ani saldırganlık puanları anlamlı derecede düşük çıkmıştır.

Burns ve arkadaşlarının (2006) 480 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirdikleri araştırmada, genç yetişkinlerin sahip oldukları gönüllü olma motivasyonunun özgecilik ile yakından ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Daha da incelendiğinde gönüllü olma motivasyonunun alt faktörlerinin her biriyle ilişkili olduğu özellikle de kariyer ve yeterlilik boyutuyla pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişkili olduğu görülmüştür.

Harrison ve Johnson (2006) yaptıkları araştırmada, bireylerin bir diğer kişi adına ismi belirtilmemiş hayır kurumlarına daha çok özgeci bağış yaptıklarını saptanmıştır. Ayrıca gerçekleştirdikleri araştırmanın sonucuna göre özgeciliğin gerçekten var olduğunu fakat bağlamsal olarak değiştiğini öne sürmüşlerdir.

Strasser (2008) yaptığı çalışmada, özgeciliği çeşitli sosyo-demografik değişkenlere göre incelemiş, araştırmanın sonucunda özgeciliğin gelir düzeyi ile pozitif; depresyon ile negatif yönde ilişki olduğunu ortaya koyarken medeni durum ve sahip olunan çocuk sayısı ile ilişkili olmadığını göstermiştir. Ayrıca Erikson'ın

psikososyal gelişim basamakları ile özgecilik arasında anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Özgecilik, üretken olan ve olmayan bireyler arasında anlamlı fark göstermiştir.

Simpson ve Willer (2008) gerçekleştirdikleri çalışmada, 18-46 yaş aralığında bulunan bireylerin kamusal alanlarda ve gizlice (halka kapalı) yapılan bağışlarını incelemiş ve kişileri özgecil ve bencil olarak iki kategoriye ayırmışlardır. Kamu genelinde her iki kategorinin de bağış yapma durumları birbirine yakın iken gizlice yapılan bağışlarda anlamlı bir fark oluşmuş, bencil olarak kategorize edilenlerin bağış yapma durumu yarı yarıya düşüş göstermiştir. Bu sonuçlara göre, bencil bireyler kamusal alanlarda olumlu sosyal davranışlarda bulunurken özgecil bireylerin sosyal itibar ile motive olmadığı, hem kamusal hem özel alanlarda olumlu sosyal davranışlar sergilediği şeklinde yorumlanmıştır.

Wu ve arkadaşlarının (2009) yaptığı araştırmanın sonucuna göre çalışanların özgeci kişilik özelliğinin bilgi paylaşımı arasında üzerinde olumlu etkisi olduğu belirtilmiş, sosyal etkileşim üzerinde ise etkisinin olmadığı açıklanmıştır. Ayrıca bu özelliğin meslektaşlar arasındaki bilgi paylaşımı ile güveni azalttığı da tespit edilmiştir.

Lee ve Lee (2010) tarafından 61 kişi ile yapılan çalışmaya göre özgeci kişilik özelliği, diğerlerine yardım etme isteği üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir. Ayrıca mesleki olarak daha otonom hisseden bireylerin yardım etme davranışı aracılığıyla daha özgeci oldukları saptanmıştır.

Andreoni ve Rao (2011) sözlü iletişimin özgeciliğin ifadesine aracılık edecek şekilde geliştiğini savunmuş, bu hipotezi test etmek için iki farklı deney hazırlamışlardır. 238 kişi ile gerçekleştirdiği ilk deneyde katılımcılara belli miktar para verilmiş ve rastgele alıcı veya dağıtıcı olmak üzere iki farklı rol verilmiştir. Ayrıca katılımcılara isteğe bağlı olarak yazılı ve sözlü çift yönlü iletişim kurma olanağı sağlanmıştır. Bu deneyin sonucuna göre her iki iletişim türü de parayı dağıtan kişinin ifade ettiği özgeciliği etkilediği ve eşitliği ifade eden dağıtıcıların çok daha özgecil davrandığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer deneyde ise empatik düşüncenin özgecil davranışı arttırdığı hipotezini test etmek için empatik duygular kasıtlı olarak attırılmış fakat tek yönlü iletişim kurmalarına izin verilmiştir. Bu deneyde ise dağıtıcı ile iletişim kurulmadığı için dağıtıcı alıcının beklentisinin düşük

olduğuna kendisini inandırmıştır. Bu iki deneyin sonucuna göre aktif olarak anlaşılmak empati terimini çağrıştırmakta empati de kişinin kendini kandırmasını zorlaştırarak özgeci davranışı tetikleemektedir. Bir başka deyiş ile özgecilik sosyal ipuçlarından etkilenmek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Oda ve arkadaşları (2014) 564 Japon lisans ğrenci ise ile yaptıkları çalışmada, özgecilik ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Kişilik özelliklerinden dışadönüklük ve sorumluluk alt boyutlarının aile üyelerine yönelik olan zgecikle önemli ölçüde ilişkili olduğu saptanmış ve özellikle kadınların erkeklerden daha sık özgecil davranışlar sergilediği grlmştir. Dışadönüklük ve uyumluluk alt boyutları arkadaşlara/tanıdıklara gösterilen zgecikle ilişkili bulunmuştur. Bu araştırmanın sonucuna göre özgeciliğin kişilik özelliklerinden etkilendiği yorumu yapılmıştır.

Furnham ve arkadaşları (2016) tarafından 1458 kişi ile gerçekleştirilen çalışmada, özgeciliğin kişilik özelliklerinden dışadönüklük alt boyutu ile ilişkili; güven, şefkat, alçak gönüllüğü içeren uyumluluk alt boyutuyla önemli ölçüde ilişkili olduğu saptanmıştır. Uygunluk (nevrotizm) puanları düşük olanların daha az özgecil davrandığı da grlmştir.

Kwok, Gu ve Cheung (2017) 368 ebeveyn ve okul öncesi dönemde bulunan çocuklarla yaptıkları çalışmada, çocukları disipline etmek için yapılan saldırgan uygulamaların çocukların özgeciliği ile negatif yönde anlamlı düzeyde ilişkili olduğu grlmştir. Ayrıca zgecilik ve affedicilik olumsuz duygulardan ziyade olumlu duygularla ilişkilendirilmekte ve bu çalışmanın sonucuna göre, iki kavram anksiyete semptomlarını negatif yönde anlamlı şekilde yordamıştır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde çocukların özgeciliğinin anksiyete üzerinde yönsel etkisi kanıtlanmıştır.

Raine ve Uh (2018) tarafından yapılan çalışmada, bencil kişilik özelliği  çeşide ayrılmıştır: Uyumlu, egosantrik ve patolojik. Bu araştırmada, egosantrik bencilliğe sahip olan bireyler, kendi benliklerine odaklanan, diğerlerinin veya toplumun ihtiyaçlarıyla ilgilenmeyenler olarak tanımlanmış ve egosantrik bencilliğin özellikle özgecilik ile negatif yönde anlamlı ilişkiye sahip olduğu ortaya konmuştur.

Huang, Shi ve Liu (2018) lisans öğrencileri ile yaptıkları çalışmada, duygusal zekâ ile özgeci davranışın pozitif yönde ilişkili olduğunu ortaya koymuş ve iyi-oluş

ile duygusal zekâ arasında özgeci davranışın kısmen aracı rol oynadığını belirtmişlerdir.

Sparrow ve arkadaşlarının (2019) tarafından 72 kişi ile yapılan çalışmada genç yetişkinlerin özgecilikleri ile stres seviyeleri arasında önemli bir korelasyon var iken yaşlı bireylerde böyle bir bulguya rastlanmamıştır. Bunun sebebi olarak ise genç ve yaşlı bireylerin farklı özgecil tutumlara sahip olabileceği gösterilmiştir. Özellikle gençlerin özgecil tutumlarının daha araçsal ve rastlantısal olabileceği bildirilmiştir. Bir diğer bulgu ise yaşlı bireylerde özgecilik ve sözel zekâ arasında pozitif yönde ilişki saptanırken davranışların sonuçlarına anında odaklanma ile negatif yönde ilişki tespit edilmiştir. Her iki yaş grubunda da cinsiyet bakımından da herhangi bir farklılık gözlemlenmemiştir.

Tashjian ve arkadaşlarının (2020) 97 kişi ile yaptıkları araştırmada kibar davranışlarda bulunma düzeyi gençlerin özgeciliklerine göre değişiklik göstermektedir. Kibar davranışlarda bulunan özgecilik düzeyi yüksek olan gençlerin olumlu etkileşimi artarken olumsuz duyguları ve stresi azaldığı rapor edilmiştir. Ayrıca başkalarına kibar davranan gençlerin uygulanan müdahale programı sonrasında hayır kurumlarına daha fazla bağışta bulunduğu ve refahlarında artış olduğu gözlemlenmiştir.

Giovanis ve Ozdamar (2020) Birleşik Krallıkta 40.000 kişi ile gerçekleştirdikleri çalışmada, koronavirüs salgın dönemindeki özgecil davranışların bireylerin öznel iyi-oluşlarına etkisi araştırılmıştır. Araştırmanın sonucunda cinsiyete bağlı birtakım farklar bulunmuş, kadınlar öznel iyi-oluşlarını artırmak için daha çok akrabalarına maddi yardımda bulunmaya istekli iken erkekler daha çok kardeşlerine ve arkadaşlarına maddi yardımda bulunmaya yatkındır. Ayrıca erkeklerin özgecil davranışlarda bulunmasının güvenlerini ve karar verme becerilerini etkilediğini, ırksal ve etnik olarak değerlendirildiğinde ise özgeciliğin öznel iyi-oluş üzerinde benzer etkilere sahip olduğu belirtilmiştir.

Yao ve Enright (2020) kişilerin prososyal davranışlarda bulunma inancı, prososyal öz-yeterlik (prosocial self-efficacy), ile özgecilik düzeylerini de içeren prososyal davranışları arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada, prososyal öz-yeterliğin prososyal davranışı yordadığını belirtmişlerdir. Ayrıca bireylerin özgecil

davranışları içeren yönergeleri kendi kendilerine vererek prososyal öz-yeterliklerini geliştirebileceklerini aktarmışlardır.

Kiss ve Keller (2021) koronavirüs salgını süreci boyunca çocukların özgeci davranışlarının nasıl etkilendiğini incelemiş, özgeciliği ise bağış yapma davranışları üzerinden ölçmüşlerdir. Araştırma 983 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Bu süreç boyunca çocukların daha az özgecil davrandıklarını belirtmiş, özgeciliği cinsiyet, yaş, bilişsel yetenekler açısından değerlendirdiklerinde anlamlı farklar bulunmadığını tespit etmişlerdir.

Kornilaki (2021) 1018 üniversite öğrencisi ile yaptığı araştırmada koronavirüs salgını boyunca özgeciliğin koruyucu bir faktör üstelendiğini ve özgeciliğin kaygı, depresyon ve stres ile negatif yönde ilişki olduğu gözlemlemiştir. Bir başka deyiş ile daha özgecil olan bireylerin süreç içerisinde psikolojik olarak daha az sıkıntı yaşadıkları ve olumsuz duyguları daha az sergiledikleri saptanmıştır. Bu bulgu ise özgeciliğin psikolojik iyi-oluş ile yakından ilişki olduğu ve psikolojik sıkıntıları hafiflettiği şeklinde yorumlanmıştır.

Rhoads, Gunter, Ryan ve Marsh (2021) yaptıkları çalışmada, 152 farklı ulustan özgeciliğin gösterimi hakkında bilgi toplamış, 7 farklı alt boyutu olduğu saptanmıştır. Araştırmada ayrıca ulusal düzeyde zenginlik, sağlık, eğitim, ortak kültürel tarih, kişisel iyi oluş ve özgecilik arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya katılan ulusal düzeyde zenginlik, sağlık, eğitim ve ortak kültürel tarih değişkenleri kontrol edildiğinde dahi özgecilik ve kişisel iyi-oluş arasında güçlü ve pozitif ilişki olduğu tespit edilmiştir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeline, evren ve örnekleme, veri toplama araçlarına, ölçek uyarlama sürecine, verilerin toplanması ve analizine yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma Swank ve arkadaşları tarafından 2020 yılında geliştirilmiş ve orijinal adı “Altruism Scale for Children” olan Çocuklar İçin Özgecilik Ölçeği'nin Türkçeye uyarlama çalışmasıdır. Bu bağlamda uyarlama çalışmasında yapılan işlemler, istatistiksel olarak geçerlik ve güvenilirliğinin ispat edilmesine yöneliktir. Araştırmada ilkokul öğrencilerinin özgecilik düzeylerini incelemek adına nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır.

Tarama modeli, bir özelliğin nasıl dağıldığını incelemek için kullanılmaktadır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2019). Bir başka anlatım ile betimlenecek olan özelliği toplulukta bulunan tüm bireylerden değil, bu topluluğu temsil eden bir örneklem oluşturarak inceleme çalışmasıdır. Bu modelde verilen toplama süreci, örnekleme bulunan kişilere yöneltilmiş olan maddelere ve verilen yanıtlara dayalıdır (Karasar, 2005).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın örneklemi, Balıkesir ilinin Bandırma ilçesinde, 2020-2021 eğitim- öğretim yılında ilkokul 2., 3., ve 4.sınıfa kayıtlı 357 öğrenciden oluşmaktadır. Çalışma grubundaki öğrencilerin cinsiyet, yaş, kardeş sayısı ve doğum sırasına göre dağılımı Tablo 1’de verilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrenciler gönüllülük esasına göre belirlenmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda ve araştırmaya katılan öğrencilere kolay ulaşabilmesi adına uygun örnekleme yöntemi tercih edilmiştir (Büyüköztürk vd., 2019).

Araştırmanın evreni temsil edecek örneklemin büyüklüğünün hesaplanması değişken türüne göre farklılık gösterebilmektedir. Bu araştırmada temel alınan evren-örneklem büyüklüğü .95 güven düzeyinde 218 katılımcı sayısı olarak belirlenmiştir (Şahin, 2016).

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

		Frekans (f)	Yüzde Oranı (%)
Cinsiyet	Kız	185	51.8
	Erkek	172	48.2
Yaş	8	73	20.4
	9	176	49.3
	10	108	30.3
Kardeş Sayısı	2 kardeş	184	51.5
	3 kardeş	51	14.3
	3'ten fazla kardeş	26	7.3
	Tek Çocuk	96	26.9
Doğum Sırası	İlk Çocuk	114	31.9
	Ortanca Çocuk	40	11.2
	En küçük çocuk	107	30.0
	Tek Çocuk	96	26.9
Toplam		357	100.0

Tablo 1 incelendiğinde, araştırmanın çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin yaş dağılımı incelendiğinde yaklaşık yarısının 9 yaşında olduğu görülmektedir.

Katılımcı kitlesinin yarısından fazlasının (%51,5) bir kardeşe sahip olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin doğum sırası dağılımı incelendiğinde en büyük çocuk ve en küçük çocuk bu dağılımın yaklaşık olarak üçte ikisini oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama araçları olarak, Kişisel Bilgi Formu ve Türkçeye uyarlaması yapılan Çocuklar İçin Özgecilik Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmada kullanılacak veri toplama araçları için gerekli izinler ölçek sahiplerinden elektronik posta aracılığıyla alınmıştır. Bu bölümde kullanılan form ve ölçeğe dair gerekli bilgiler ayrıntılı olarak verilmiştir.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada, bağımsız değişkenler hakkında bilgi toplamak adına araştırmacı tarafından hazırlanmış olan kişisel bilgi formu, katılımcıların yaşlarını, cinsiyetlerini, doğum sıralarını ve kardeş sayılarını içermektedir.

3.3.2. Çocuklar için Özgecilik Ölçeği (ÇÖÖ)

Çocuklar İçin Özgecilik Ölçeği (Ek-1), Swank ve arkadaşları tarafından 2020 yılında çocukların özgeci davranışlarını ölçmek için geliştirilmiştir. Ölçek maddelerinin çocuklar ve ergenler için uygunluğu, uzmanlar tarafından değerlendirilmiştir. Bu uzmanlar, farklı yaş grupları ve özgecilik ile çalışan, ölçek geliştirme sürecine hakim olan kişilerden oluşmaktadır. Ölçek, yaşları 8-19 arasında değişen 576 ilkokul, ortaokul ve lise öğrencisine uygulanmıştır.

Ölçek, 30 maddeden oluşmakta olup her maddenin üç seçmeli yanıt bulunmaktadır. Bu üç seçmeli yanıtta birisi özgeci, birisi ben-merkezci davranışı ifade etmekte bir diğeri de karar verme sürecinde gelen geribildirim ile ilgili cevabı temsil etmektedir. Özgeci yanıt 3 puan ile ben- merkezci cevap 1 puan ile diğer yanıt ise 2 puan ile puanlanmaktadır. Ölçekte ters puanlanan madde bulunmamaktadır.

Ölçek ilk yapılan analizlere göre 4 alt faktörlü model olarak değerlendirilse de 3. ve 4. alt faktörler istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Yapılan DFA istatistiksel analizine göre ölçeğin tek boyutlu olduğu sonucuna ulaşılmış, modele ilişkin parametreler $\chi^2 (df=405, N=288) = 790.63, p=0.00; RMSEA = .05, 90\% CI =$

[.05, .06]; CFI = .91; TLI = .90 olarak belirtilmiştir. Maddelerin tüm faktör yükleri .32 ve .79 arasında değiştiği .01 düzeyinde de anlamlı olduğu ifade edilmiştir.

Ölçeğin Cronbach's alfa değerine göre güvenilirliği .89 bulunmuştur. Test-tekrar test güvenilirliği bir okulda bulunan 17 öğrenci ile bir hafta arayla gerçekleştirilmiş ve .94 bulunmuştur. Ma ve Leung (1991) tarafından geliştirilmiş olan "Çocuklar İçin Özgeciler Envanteri" ile ölçüt bağlantılı geçerliliği incelenmiş .63 düzeyinde korelasyon olduğu saptanmıştır.

3.4. Ölçeğin Çevirisi ve Ön Deneme Uygulaması

İlk olarak özgeciler konu üzerine ilgili literatür incelenmiş ve bu konuyla ilgili yapılmış çalışmalara ulaşılmıştır. Literatür ayrıntılı olarak incelendikten sonra bu konu ile ilgili ölçme aracına ihtiyaç duyulduğu görülmüştür. Ölçeği geliştiren Dr. Swank ile iletişime geçilerek gerekli izinler elektronik posta yoluyla alınmıştır.

Brislin ve Lonner (1973) ile Akbaş ve Korkmaz'ın (2007) belirttiği üzere ölçek uyarlama sürecinde çeviri aşaması şunlardır; ilk çeviri, ilk çevirinin değerlendirilmesi, uzman görüşü, geri çeviri ve son halinin ölçeği geliştiren kişiye gönderilmesi. ÇÖÖ'nün uyarlama sürecinde izlenen aşamalar ise şu şekildedir: Ölçeğin ilk çevirisi araştırmacı tarafından yapılmıştır. Orijinal ifadelerin ve çeviri ifadelerin yan yana bulunduğu bir form hazırlanmıştır. Ardından uzman görüşüne başvurularak kişilere oluşturulan form gönderilmiş, ölçek ve çalışmanın konusu hakkında da bilgi verilmiştir. İngiliz dili üzerine en az doktoralı dört uzman, üç İngilizce öğretmeni tarafından İngilizce olan kelimelerin anlamının karşılanıp karşılanmadığı, doğru kelimelerin seçilip seçilmediği incelenerek çeviri değerlendirilmiştir. En uygun ifadelerin belirlenmesinin ardından sosyal bilimler alanında çalışmakta olan psikolojik danışmanlık ve rehberlik alanında en az doçent unvanına sahip üç öğretim üyesi ve yüksek lisans düzeyinde üç psikolojik danışman ayrı ayrı maddelerin açıklık ve anlaşılabilirliğini değerlendirmiştir. Ayrıca çalışma kapsamında, maddelerin yaş grubuna uygunluğunun incelenmesi için iki sınıf öğretmenin de görüşüne başvurulmuştur. Türkçe formu oluşturulan ölçeğin gramer ve anlam bakımından uygunluğu, Türk dili ve edebiyatı alanında uzman iki kişi tarafından incelenmiştir. Oluşturulan Türkçe ölçek araştırmacı tarafından İngilizceye

çevrilmiş ve ölçeği geliştiren Dr. Swank’a gönderilip onayı alınarak ölçeğin son hali oluşturulmuştur.

Ölçeğin uygunluğu belirtildikten sonra ön uygulama yapılmıştır. Ölçeğin yaş grubu tarafından anlaşılabilirliğini kontrol etmek için 3.sınıf öğrencisi 10 kişi ile online ve anlık görüşleri alınarak bir uygulama gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerle gerçekleştirilen uygulama sonucunda anlaşılmayan madde bulunmamıştır.

3.5. Veri Toplama Süreci

Veri toplama sürecinde ilgili üniversitenin ve enstitünün etik kurulundan uygulama için gerekli izinler alındıktan sonra “Çocuklar için Özgeciler Ölçeği”, Balıkesir ilinin Bandırma ilçesinde, 2020-2021 eğitim- öğretim yılında ilkokul 2., 3., ve 4.sınıfa kayıtlı öğrencilere uygulanmıştır. Veri seti için öncelikle online platform olan Google Forms üzerinden link oluşturulmuş, katılımcılara çeşitli online platformlar üzerinden ulaşılmıştır. Fakat online olarak toplanan verilerin istenen değerleri tam olarak yansıtmayacağı düşüncesi ile veriler öğrencilerle birebir görüşülerek toplanmıştır.

“Çocuklar için Özgeciler Ölçeği”, Balıkesir ilinin Bandırma ilçesinde, 2021-2022 eğitim- öğretim yılında ilkokul 2., 3., ve 4.sınıfa kayıtlı öğrenciler ile yüz yüze uygulanmış, veri toplama sürecinde gönüllüğün esas alındığı, istenilen anda çalışmadan çıkılabileceği, verilen cevapların herhangi bir şekilde ders notlarını etkilemeyeceği ve ölçek maddelerinin doğru veya yanlış cevabı olmadığı hakkında bilgilendirme yapılmış, çalışma hakkında oluşabilecek sorular için araştırmacıya ulaşılabilecekleri belirtilmiştir.

3.6. Verilerin Analizi

Olaylar arasındaki ilişkileri gösteren hipotezlerin doğruluğunun test edilmesi için birtakım araştırmalar gereklidir. Bu araştırmalar ise uygulamadan elde edilen sonuçların tutarlı olmasına yani sonuçların güvenirliliğine ve ölçülmek istenen özelliğin ne kadar yansıtabildiğine (geçerliliğine) dayanır (Ercan ve Kan, 2004). Bu

bölümde, uyarlama çalışmasında kullanılan geçerlik ve güvenirlik analizlerinde kullanılan yöntemlere detaylıca yer verilmiştir.

3.6.1. Geçerlik Analizleri

Çocuklar İçin Özgeciliğin Ölçeği'nin kapsam, yapı ve ölçüt ölçek geçerliği için yapılan analizlerin açıklamaları verilmiştir.

Kapsam geçerliği, ölçeğin içerdiği maddeler, maddelerin sayısı ve kalitesi ile yakında ilgili olmakla beraber ölçülmek istenen davranışı tanımlayan davranış örneklemini bir başka deyiş ile ölçek maddelerinin oluşturulmasına ilişkindir. Kapsam geçerliğinde ölçülmek istenen davranışın test maddelerine açıkça yansıtılmış olması beklenir. Böylece her bir maddenin istenilen davranışı ölçmeye uygun veya yeterli olup olmadığı incelenir. Kısaca kapsam geçerliği ölçeğin istendik davranışı kapsama derecesi olarak açıklanabilmektedir. Kapsam geçerliğini incelemede yaygın kullanılan yöntemlerden birisi uzman görüşüne başvurmaktır (Ercan ve Kan, 2004; Kelecioğlu, Atalay ve Öztürk, 2010).

Bu çalışma kapsamında da uzman görüşüne başvurulmuş, uzmanlara çalışma hakkında bilgilendirme yapılarak kendilerine bir form iletilmiştir. Bu formda ölçek maddeleri ve maddelerin karşısında uzmanların görüşlerini belirtebilecekleri (uygundur/uygun değildir) alan bulunmaktadır. Uzmanlardan taslak halindeki ölçeğin maddeleri ile ölçülmesi amaçlanan davranışın uygunluğunun incelenmesi istenmiştir. Uzmanlardan gelen maddelerin uygunluğu konusundaki görüşlerin hemfikir olduğu görülmüş fakat bazı maddelerin ifadesinde değişikliğe gidilmesi önerilmiştir. Gelen önerilere göre ölçek şekillendirilmiştir.

Yapı geçerliği, ölçme aracı ile tanımlanabilen olgular ve bu olgular arasındaki bağlantıyı açıklamayı içerir. Bir diğer deyiş ile ölçekten elde edilen puan ile ölçülmesi amaçlanan olgunun (kavram) ne derece doğru ölçülebildiğine ilişkindir. Yapı geçerliğini ortaya koymak amacıyla en sık kullanılan yöntemlerden birisi faktör analizidir. Faktör analizi, ölçekten alınan puanların ölçülmek istenen yapıyı ölçüp ölçmediğine dair sonuçlar ortaya koymaktadır. Ayrıca faktör analizinde yapıyı ölçen değişkenler arasındaki korelasyonları açıklayan ana faktörler üzerine

odaklanılmaktadır. Faktör analizini gerçekleştirmek için kullanılan iki farklı analiz bulunmaktadır: Açımlayıcı faktör analizi (AFA) ve doğrulayıcı faktör analizi (DFA) (Aksu, Eser ve Güzeller, 2017; Büyüköztürk, 2019). Literatürde, ölçeğin maddeleri arasında saptanmış bir ilişki bulunmuyorsa ve bir ilişki tespit edilmek isteniyorsa AFA; ilişki test edilmiş, faktörler ve bu faktörlere toplanan maddeler belirlenmiş ise DFA yapılması önerilmektedir (Arıca, Dinç, Yay ve Griffiths, 2018; Orçan, 2018; Kırılıoğlu ve Tekin, 2019). ÇÖÖ'nün hali hazırda açıklayıcı faktör analizi yapıldığı göz önünde bulundurulduğunda, yapı geçerliğinin test edilmesi adına DFA yapılmasının daha kullanışlı olduğu düşünülmüştür.

Doğrulayıcı faktör analizi (DFA), yapı geçerliğini değerlendiren bir diğer faktör analizidir. Doğrulayıcı faktör analizi, değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesi ve daha önceden saptanan hipotezin veya modelin test edilmesidir (Erkorkmaz, Etikan, Demir, Özdamar ve Sanisoğlu, 2013; Yaşlıoğlu, 2017). Bir başka anlatım ile daha önceden tanımlanmış olan yapının, model olarak doğrulanabilirliğini test eder. Bu analizin yapılabilmesi için öncelikle örneklem büyüklüğü, normallik, doğrusallık, uç ve kayıp değerler, çoklu bağlantı ve tekillik bakımından değerlerin incelenmesi gerekmektedir. Bu çalışma için inceleme yapıldığında veri setinde kayıp değer bulunmadığı görülmüştür.

Literatürde tek değişkenli uç değerlerin incelenmesi gerekte ve gözlenen değişkenlerin z değerlerinin ± 3.29 arasında olması önerilmektedir (Atik, Çoban, Çok, Doğan ve Karaman, 2014; Tabachnick ve Fidell, 2014). 357 kişiden oluşan örneklem uç değerlerin veri setinden çıkartılması ile 352 olarak bulunmuştur. Çalışmada, çarpıklık-basıklık katsayıları literatürde kabul gören (Tabachnick ve Fidell, 2013; Demirtaş, 2019) ± 1.5 değerleri içersinde yer alması, değişkenlerin tek değişkenli normal dağılım varsayımını sağlandığını göstermektedir.

Alanyazında çok değişkenli uç değerlerin incelenmesi için Mahalonobis uzaklık değerlerinin incelenmesi ve uç değerlerin veri setinden çıkartılması önerilmektedir (Camadan, Baştopçu, Tosun Yangın ve Kılıç, 2018). Mahalonobis uzaklığı $\chi^2(29) = 58.302$, ($p < .001$) olarak hesaplanmıştır. Mahalonobis uzaklığı 58.30'un üstünde 46 değer tespit edilmiştir. Literatürde aykırı değerler çıkarılmadan önce aykırı değerlerin bulunduğu ve bulunmadığı durumların her ikisinin de rapor edilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Çokluk, Şekercioğlu, Büyüköztürk, 2018).

Doğrusallık, standardize edilmiş yordanan değerler için oluşturulmuş histogram ile incelenmiş normal dağılıma yakın dağılım gösterdiği saptanmıştır. Çoklu bağlantılılık varsayımı incelendiğinde, değişkenler arasındaki korelasyon değerleri .90'ın altında, VIF değerlerinin 10'dan düşük olduğu saptanmıştır. Bu bulgular çoklu bağlantı problemi olmadığını göstermektedir (Temeloğlu, Taşpınar ve Soylu, 2017).

Verilerin analize uygunluğu ise hesaplanan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ile belirlenmekte ve bu katsayının 0.60 değerinden yüksek çıkması beklenmektedir (Doğan, 2015). Çalışmada örneklem büyüklüğünün yeterliliğini test etmek için KMO testi kullanılmış ve bahsedilen değer .82 bulunmuş, örneklem gücünün iyi düzeyde bir güce sahip olduğu saptanmıştır (Büyüköztürk, 2019). Gözlemlenen bu değer önerilen KMO değerinden yüksek olması verilerinin faktör analizi aşamasına geçilmesi için uygun olduğu göstermektedir.

Verilerin faktör analizine uygunluğunu belirleyen bir diğer test, Bartlett küresellik testidir. Bu test ile değişkenler arasında ilişki olup olmadığı kısmi korelasyonlar ile incelenir ve hesaplanan ki-kare istatistik değerinin 0.05 düzeyinde anlamlı çıkması gerekir. Değişkenler arasında herhangi bir ilişki olup olmadığı Bartlett küresellik testi ile ortaya konulmuştur. Analiz sonuçlarına göre elde edilen Bartlett değerleri $\chi^2=1913.58$ olarak bulunmuştur ($p<.001$). Bu sonucun anlamlı olması veri setinin analize uygunluğunu vurgulamaktadır.

Bu analizin sonucunda göstergelere bağlı faktörlerin o faktör altında yüksek değere sahip olması gerekmektedir. Doğrulayıcı faktör analizinde GFI, AGFI, RMSEA, RMR, SRMR gibi uyum indeksleri incelenerek modelin uygunluğuna karar verilmektedir. Uyum indeksleri çok çeşitli olsa da hangi kriterlerin standart olarak kabul edileceği konusunda tam bir fikir birliği literatürde bulunmamaktadır (Çapık, 2014). Bu çalışmada, Kök ve Çakıcı (2017), Çetinkaya ve Taşar (2018), Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk'ün (2018) belirttiği üzere esas alınan uyum indekslerinin kriterleri ve kabul edilebilir uyum değerleri Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2. DFA Uyum İndekslerinin Kriterleri

Uyum Ölçütü	Kabul Edilebilir Uyum	Mükemmel uyum
χ^2/df	≤ 3	≤ 2
RMSEA	$\leq .08$	$\leq .05$
RMR	$\leq .08$	$\leq .05$
SRMR	$\leq .08$	$\leq .05$
CFI	.90 ve üzeri	.95 ve üzeri
IFI	.90 ve üzeri	.95 ve üzeri
GFI	.85 ve üzeri	.90 ve üzeri
AGFI	.85 ve üzeri	.90 ve üzeri

Ölçüte dayalı geçerlik, ölçek maddelerinin ve puanlarının ölçtüğü özellik ile ilişki olan başka ölçme araçlarının kullanılmasına ilişkindir. İki ölçek arasındaki korelasyon puanı ölçüte dayalı geçerliği göstermektedir. Bir başka anlatım ile ölçekten elde edilen puanlarının ölçüt puanlarını ne derece açıkladığı hesaplanır.

Bu çalışma kapsamında uzman görüşlerine de danışılarak Erken (2009) tarafından geliştirilmiş olan Adaletli Davranış Ölçeği ve Bryant (1982) tarafından geliştirilen Gürtunca (2013) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan Çocuk ve Ergenler İçin Empati Ölçeği kullanılmıştır. Ölçeklere ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

3.6.1.1. Adaletli Davranış Ölçeği

Erken (2009) tarafından geliştirilmiş olup, toplamda 13 maddeden oluşmaktadır. Erken çalışmasını Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilköğretim 5.sınıf öğrencileri ile gerçekleştirmiştir. Araştırmaya 136'sı kız 124'ü erkek öğrenci olmak üzere 260 kişi katılmıştır. Ölçeğin sahibine ulaşamadığı için danışmanına ulaşılarak ilkokul öğrencilerine de uygulanabileceğine dair izin alınmıştır.

Ölçeğin faktör analizi çalışmaları sonucunda iki faktörlü yapıya ulaşılmıştır. Gerçekleştirilen döndürme işlemi sonrasında tüm yük değerlerinin 0.5 değerinden yüksek olduğu belirtilmiştir. Ölçeğin ilk faktörü “Bencil Davranmama” olarak adlandırılmıştır ve 8 maddeden oluşmaktadır. Bu faktörde yer alan tüm yük değerleri 0.555- 0.763 arasında değişmekte ve toplam varyansın yüzde 30,639’unu açıklamaktadır. İlk faktörün güvenirlik düzeyi Cronbach’s alfa değeri ile hesaplanmış 0.80 bulunmuştur.

İkinci faktör ise “Başkalarının Haklarını Gözetme” olarak belirtilmiştir ve 5 maddeden oluşmaktadır. İkinci faktörde yer alan tüm yük değerleri 0.533- 0.674 arasında değişmekte olduğu sonucuna ulaşılmış ve toplam varyansın 11,967’sini açıklamakta olduğu belirtilmiştir. Bu faktörün güvenirlik değeri .56 bulunmuştur. Ölçekte yer alan maddeler 5’li likert tipindedir; (5) her zaman, (4) çoğu zaman, (3) ara sıra, (2) çok nadir, (1) hiçbir zaman. Ölçeğin Cronbach’s alfa katsayısı .70 olarak bulunmuştur. Analizden elde edilen sonucun orijinal ölçek ile tutarlı olduğu görülmüştür.

3.6.1.2. Çocuk ve Ergenler İçin Empati Ölçeği

Bryant (1982) tarafından geliştirilen Çocuk ve Ergenler İçin Empati Ölçeği 22 maddeden oluşan kağıt-kalem ölçeğidir. Çocuklar ölçek maddelerine kendileri için ifade ettiği anlama göre evet ya da hayır şeklinde işaretlemektedir. Bu ikili formdan alınabilecek en yüksek puan 22, en düşük puan 0’dır. Ölçeğin 9’lu likert tipinden alınabilecek puan aralığı -88 ve +88 arasında değişmektedir. Ölçeğin yurtdışında gerçekleştirilmiş olan Cronbach’s alfa iç tutarlılık katsayıları, yedinci sınıflar için $r=0.79$, dördüncü sınıflar için $r=0.68$ ve birinci sınıflar için $r=0.54$ olarak bulunmuştur. Ölçeğin Türkçeye uyarlaması ise Gürtunca (2013) yapılmıştır. Bir maddenin ayırt edicilik değeri 0.20’den küçük olduğu bu madde ölçekten çıkarılarak 21 maddeye düşürülmüştür. Böylece ölçekten alınabilecek en yüksek puan 21, en düşük puan ise 0 olarak açıklanmıştır. Ölçek iki şıklı formattan oluştuğu için Kuder Richardson 20 formülü (KR-20) kullanılmış, KR-20 değeri 0.70 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin geçerlik ve güvenirliği, yaşları 8-14 yaş arasında değişen örneklem grubu üzerinde yapılmıştır. Ölçeğin test-tekrar test güvenirlik çalışması üç

hafta arayla iki kere yapılmış, bu çalışma sonucunda bulunan Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon katsayısı $r=0.76$ olarak belirtilmiştir. Yapılan geçerlik ve güvenilirlik analizleri sonucunda ölçek yeterli düzeyde geçerli ve güvenilir bulunmuştur. Ölçeğin Cronbach's alfa katsayısı .60 olarak bulunmuştur. Analizden elde edilen sonuca göre orta düzeyde güvenilir olduğu saptanmıştır (Çermik, 2013; Yıldız, Gülşen ve Yılmaz, 2015; Yaşar, 2019).

3.6.2. Güvenirlik Analizleri

Ölçeğin uyarlama sürecinde test-tekrar test, eşdeğer yarılar ve Cronbach's alfa iç tutarlılık yöntemi kullanılarak güvenilirlik analizi yapılmıştır.

Test-tekrar yöntemi, ölçeğin belli bir gruba belirli zaman periyodu içerisinde iki kere uygulanması ve bu iki uygulamanın sonucuna elde edilen puanların Pearson momentler çarpım korelasyonu katsayısı ile hesaplanır. Bu korelasyon katsayısı test-tekrar test yönteminin güvenilirliğini göstermektedir. Korelasyon katsayısının 0 değerine yaklaştıkça iki uygulamanın birbirinden farklılaştığını, 1 değerine yaklaştıkça ise korelasyonun yükseldiği, puanların birbirine yaklaştığını belirterek iki uygulamanın zamana bağlı değişme göstermediğini gösterir. İki uygulama arasında belirlenen zaman genellikle üç hafta civarındadır (Semerci, Gündoğdu, Sezgin, Demircioğlu, Köse, Yılmaz, Çepni, Bayrakçeken ve Yücel, 2015). Bu çalışma için test- tekrar test yöntemi 6 hafta arayla 43 öğrenciye uygulanmıştır.

Ölçme aracının örneklemin bütününe sadece bir kez uygulanması sonucu elde edilen puanlar kullanılarak güvenilirlik katsayısının hesaplanmasında iki farklı yöntemden söz edilebilmektedir. Yöntemlerden ilki eşdeğer yarılar ve test yarılama olarak da adlandırılmakta ve ölçek maddelerini iki eş yarıya bölerek her bir yarıdan elde edilen puanları belirlemektedir. Bu puanlar arasındaki korelasyon değeri hesaplanarak ölçeğin tümüne ait güvenilirlik tahmini yapılmaktadır. Eşdeğer yarılar yöntemini gerçekleştirmek için birden fazla yöntem kullanılabilir. Bunlardan bazıları, a) maddeleri tek ve çift olarak, b) yansız atama yaparak, c) madde güçlüklerini temel alıp tek ve çift olarak, d) ölçülen nitelik temelinde eş maddeler iki yarıya ayrılarak eşdeğer yarılar yöntemi güvenilirlik katsayısı hesaplanabilmektedir (Semerci vd., 2015). Bu çalışma kapsamında maddeler tek ve çift olarak atanmıştır.

Ölçme aracının örnekleme bir defa uygulanması sonucu elde edilen puanlar kullanılarak güvenirlik katsayısının hesaplanmasında kullanılan diğer yöntem ise madde varyansına dayalı olan yöntemlerdir. Bu yöntemler; Kuder Richardson 20 ve 21, Cronbach's alfa, Hoyt'un Varyans Analizi'dir. KR-20 formülü ölçekte maddelerin doğru- yanlış, evet-hayır gibi 0 veya 1 olarak puanlandığı yöntemdir. Cronbach's alfa, ölçeğin iç tutarlılığını belirlemek amacıyla genellikle derecelendirme ölçeklerinde puanlanan maddeler için kullanılmaktadır (Büyüköztürk vd., 2019). Bu çalışmada ölçeğin iç tutarlılığı Cronbach's alfa değeri hesaplanmıştır. İç tutarlılığı gösteren Cronbach's alfa değerinin 0.70'in üzerinde çıkması beklenir (Alemdar ve Köker, 2013; Yıldız, Gülşen ve Yılmaz, 2015).

3.6.3. İlişkisiz Ölçümlerde Ortalama Puanların Karşılaştırılması

Bağımsız örneklemler t-testi ve tek yönlü ANOVA analizleri araştırmada kullanılan bir diğer istatistiksel tekniklerdir. Bağımsız örneklemler t-testi, bağımlı değişkene ait iki alt grubun ortalamaları arasında gözlemlenen farkın manidar olup olmadığını test eder (Büyüköztürk, 2019). Bir başka anlatım ile bağımlı değişkenin iki alt grubu bulunmaktadır ve bu gruplar birbirinden ilişkisizdir. Çalışmaya katılan çocukların özgeci davranış puanlarının cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterip göstermediği, bağımsız değişkenin araştırma kapsamında belirlenmiş iki ayrı alt grubu (kız ve erkek) olduğu için bağımsız örneklemler t-testi ile incelenmiştir.

Tek yönlü ANOVA ise bağımlı değişkene ait ilişkisiz üç veya daha çok alt grubun ortalamaları arasında gözlemlenen farkın anlamlı olup olmadığını test eder (Köse ve Öztumur, 2014). Araştırma kapsamında, çalışmaya katılan çocukların özgeci davranış puanlarının yaş, kardeş sayısı ve doğum sırası değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediği, bağımsız değişkenlerin ilişkisiz üç veya daha çok alt gruba sahip olmasından dolayı tek yönlü ANOVA ile incelenmiştir.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde uyarlaması yapılan Çocuklar İçin Özgecilik Ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Geçerlik ve güvenirlik analizine ilişkin bulgular ayrı başlıklar halinde verilmiştir.

4.1. Geçerlik Analizi Bulguları

Bu bölümde Çocuklar İçin Özgecilik Ölçeğinin uyarlama sürecinde yapılmış olan yapı ve ölçüt- bağlantılı geçerlik bulgularına yer verilmiştir.

4.1.1. Yapı Geçerliği Bulguları

Bu bölümde yapı geçerliğini incelemek adına yapılmış olan doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına yer verilmiştir.

4.1.1.1. Doğrulayıcı Faktör Analizi Bulguları (DFA)

Daha önceden belirlenmiş olan yapının, model olarak doğrulanabilirliğini test edebilmek adına doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Modelin uygunluğu ise uyum indeksleri ile belirlenmiştir. Ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi R programlama diliyle yapılmıştır. R programlama dili istatistiksel hesaplamalar ve veri görselleştirme için kullanılabilen açık kaynak kodlu bir yazılımdır. R'de hazır paket programlar kullanılabileceği gibi programlama diline hâkim olan kişilere paket program oluşturma imkanı da sunulmaktadır (Kızılakaya ve Oğuzlar, 2018).

Bu analiz R 4.0.3 ile gerçekleştirilmiştir. SPSS dosyalarını açabilmek için “haven”, doğrulayıcı faktör analizini gerçekleştirmek için Rosseel (2012) tarafından geliştirilmiş olan “lavaan” ve veri görselleştirmek için Epskamp (2019) tarafından geliştirilmiş olan “semPlot” adlı paket programlar kullanılmıştır. Bu paket programlarla gerçekleştirilmiş çalışmalar (Lin ve Pakpour, 2017; Griffiths, Pakpour ve Mamun, 2020; Jiang ve Kalyuga, 2020; Svetina, Rutkowski ve Rutkowski, 2020) literatürde de yer almaktadır.

Çocuklar İçin Özgeciliğin Ölçeğinin (ÇÖÖ) yapı geçerliğini ortaya koymak adına doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. DFA analizi sonrasında maddelerin faktör yükünün incelenmesi ve faktör yükü .20'nin altında olan değerlerin çıkartılması literatür tarafından önerilmektedir (Avşar, 2007). Ayrıca 1.96 değerinin altında kalan 0.05 düzeyinde anlamlı olmadığı saptanan maddelerin analizden çıkartılması da önerilmektedir (Joreskog ve Sorbom, 1996). Maddelerin faktör yükü incelendiğinde oz2 maddesinin anlamlılık değeri .46 ve oz8 maddesinin anlamlılık değeri .07 olarak bulunmuştur. Yapılan analiz sonucunda anlamlılık değeri $p > .05$ olduğu saptanan ve faktör yükü .20'nin altında olan 2 madde (oz2 ve oz8) analizden çıkarılmıştır.

DFA analizi sonrası elde edilen değerler şu şekildedir; χ^2/sd oranı (737.37/350.00) 2.11 bulunmuş, diğer uyum indeksleri ise GFI= .86, AGFI= .84, RMSEA=.06, SRMR=.06, RMR=.01, CFI=.75 olarak elde edilmiştir. Analiz bulguları incelendiğinde elde edilen RMR değerinin mükemmel uyum, RMSEA, SRMR ve GFI değerlerinin kabul edilebilir uyum sağladığı görülmektedir. AGFI ve CFI değerlerinin ise kabul edilebilir uyum kriterlerinin altında olduğu görülmektedir. Elde edilen bu değerlerin analize tabii tutulan faktör yapısı ile daha iyi uyum sağlaması için modifikasyon indeksleri incelenmiştir. DFA'da bulunan modifikasyon önerileri ile oz15-oz18, oz20-oz22, oz21-oz25 ve oz24-oz27 maddeleri incelenmiş, maddelerin kuramsal çerçeveye uyduğu ve anlam bakımından birbirine yakın olduğu tespit edilmiştir. Uyum kriterleri incelendiğinde, sınıanan faktör yapısının maddelerle daha iyi uyum sağlaması adına hata varyansları ilişkilendirilmiştir (Haşlaman ve Aşkar, 2007; Gündüz, Çapri ve Gökçakan, 2013). Yapılan işlemler sonucu elde edilen model uyum indeksleri Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. DFA Sonucu Elde Edilen Model Uyum İndeksleri

Uyum Ölçütü	Kabul Edilebilir Uyum	Mükemmel uyum	Analiz Çıktısı	Yorum
χ^2/df	≤ 3	≤ 2	1.8	Mükemmel uyum
RMSEA	$\leq .08$	$\leq .05$	.05	Mükemmel uyum
RMR	$\leq .08$	$\leq .05$	.01	Mükemmel uyum
SRMR	$\leq .08$	$\leq .05$	.05	Mükemmel uyum
CFI	.90 ve üzeri	.95 ve üzeri	.80	Kabul Edilebilir Uyum Kriterini Altında
IFI	.90 ve üzeri	.95 ve üzeri	.80	Kabul Edilebilir Uyum Kriterini Altında
GFI	.85 ve üzeri	.90 ve üzeri	.88	Kabul Edilebilir Uyum
AGFI	.85 ve üzeri	.90 ve üzeri	.86	Kabul Edilebilir Uyum

Tablo 3 incelediğinde, yapılan modifikasyonların χ^2 (ki-kare) değerine anlamlı düzeyde ($p < .05$) katkı sağladığı gözlenmektedir. Modifikasyon sonucunda elde edilen RMSEA, RMR, SRMR, değerlerinin mükemmel uyum, GFI ve AGFI değerlerinin kabul edilebilir uyum sağladığı görülmektedir. CFI ve IFI sonuçları mükemmel uyum sağlamıyor olsa da χ^2/sd ve RMSEA değerlerinin mükemmel uyum göstermesi ile birlikte CFI ve IFI değerlerinin .80'in üstünde olması modelin iyi uyumunu göstermektedir (Bollen, 1989; Browne ve Cudeck, 1992; Garson, 2005; Şimşek, 2007; Ward, Fisher ve Zaid, 2008). Ayrıca bu minvaldeki CFI ve IFI değerlerini geçerli kabul eden çalışmalara (Çitemel, Özdemir ve Gülşen, 2013; Sarıçam, Ahmet, Ümran ve İlbay, 2014; Yıldız ve Bulut, 2016; Akın, Hacıömeroğlu ve İnözü, 2018; Avaroğulları ve Karpınar, 2020) literatürde rastlanmaktadır. Literatürde modelin uygunluğunun belirlenmesi için birçok değer birlikte yorumlanması gerektiği vurgulanmıştır (Hair, Black, Babin ve Anderson, 2010; Byrne, 2011). Bu bilgilere dayanarak, uyarlaması yapılan ölçeğin elde edilen uyum ölçütlerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu ve yeterli uyum gösterdiği görülmektedir.

Çok değişkenli aykırı değerler çıkarılmadan önce DFA bulguları üzerinde nasıl bir değişim oluşturduğu araştırma kapsamında incelenmiştir. Çalışma kapsamında incelenen aykırı değerlerin veri setinden çıkarılması sonucunda elde edilen uyum değerleri Model 1'de, aykırı değerlerin veri setinden çıkarılmama

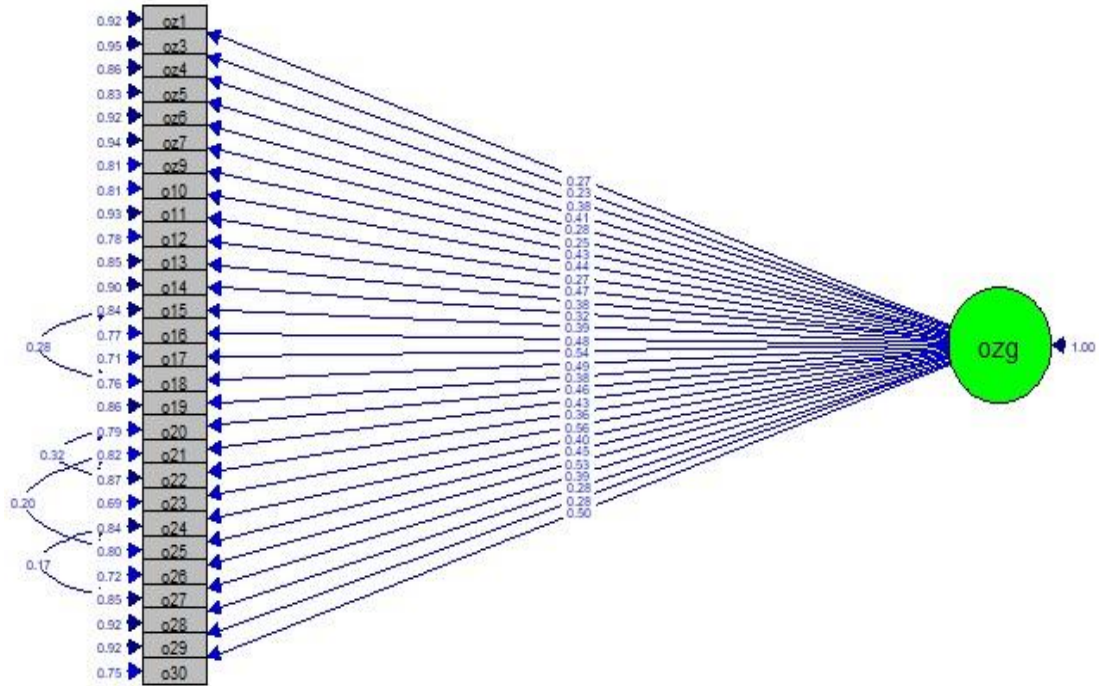
sonucunda elde edilen uyum değerleri Model 2'de verilmiştir. Model 1 ve Model 2 elde edilen uyum değerleri Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Aykırı Değerlerin Bulunduğu ve Bulunmadığı Veri Setine Ait DFA Sonuçları

Model	n	χ^2/sd	RMSEA	RMR	SRMR	CFI	GFI	AGFI
Model 1	306	1.70	.07	.01	.06	.63	.85	.75
Model 2	352	2.01	.05	.01	.06	.73	.86	.84

Tablo 4 incelendiğinde, ilgili yaş grubunun içinde bulunduğu ahlaki gelişim döneminde iyi olana yönelim olabileceğinden dolayı çalışmanın aykırı değerlerinin olabileceği şeklinde yorumlanabilir (Bozgün ve Baytemir, 2019).

Ölçeğin path diyagramı ise şekil 1'de verilmiştir.

şekil 1.  Path Diyagramı

Her bir maddenin ilgili faktörde aldığı yük değerleri, hata miktarı, anlamlı etkisini gösteren kritik değeri ve anlamlılık düzeyi Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Ölçüm Modeline Ait Sonuçlar

Maddeler	β_0	β_1	Standart	C.R.	p
			Hata		
oz1	1.000	0.274	0.294	3.049	.01*
oz3	1.111	0.227	0.358	3.102	.01*
oz4	0.765	0.381	0.190	4.027	.01*
oz5	1.137	0.410	0.275	4.136	.01*
oz6	1.161	0.285	0.328	3.536	.01*
oz7	0.621	0.247	0.190	3.271	.01*
oz9	1.779	0.432	0.423	4.206	.01*
oz10	1.369	0.440	0.324	4.231	.01*
oz11	1.016	0.268	0.296	3.427	.01*
oz12	1.417	0.469	0.329	4.312	.01*
oz13	1.482	0.384	0.367	4.039	.01*
oz14	1.179	0.322	0.314	3.754	.01*
oz15	1.399	0.395	0.343	4.076	.01*
oz16	1.635	0.479	0.377	4.338	.01*
oz17	1.934	0.542	0.432	4.476	.01*
oz18	1.743	0.492	0.399	4.369	.01*
oz19	1.353	0.375	0.338	4.005	.01*
oz20	1.226	0.460	0.286	4.288	.01*
oz21	0.946	0.428	0.226	4.190	.01*
oz22	0.977	0.360	0.248	3.936	.01*
oz23	1.782	0.558	0.396	4.504	.01*
oz24	1.447	0.403	0.352	4.109	.01*
oz25	1.154	0.452	0.271	4.263	.01*
oz26	2.097	0.530	0.471	4.452	.01*
oz27	1.694	0.393	0.416	4.070	.01*
oz28	1.105	0.282	0.314	3.517	.01*
oz29	0.946	0.279	0.270	3.500	.01*
oz30	1.633	0.495	0.373	4.378	.01*

*p<.01

β_0 = Standart olmayan yükler

β_1 =Standartlaştırılmış yükler

Tablo 5'te özgeci davranış faktörüne ait analiz sonuçları gösterilmiştir. Maddelerin standartlaştırılmış yük değerleri .23 ile .56 arasında değişmektedir. Maddelerin kritik değerleri ile 3.01 ve 4.50 arasında değişmektedir. Maddelerin tümü için kritik değerler .01 düzeyinde anlamlıdır.

4.1.2. Ölçüt-Bağlantılı Geçerlik Bulguları

Çocuklar İçin Özgecilik Ölçeğinin uyarlanma sürecinde, birebir aynı yapıyı ölçen farklı bir ölçek olmadığından benzer ölçek formu olarak Erken (2009) tarafından geliştirilen Adaletli Davranış Ölçeği ve Gürtunca (2013) tarafından uyarlanan Çocuklar ve Ergenler İçin Empati Ölçeği seçilmiştir. Tablo 6’da ölçekler arasındaki korelasyon değerleri verilmiştir.

Tablo 6. Ölçüt-Ölçek Geçerlik Bulguları

	ÇEEÖ	ADÖ	BD
ÇÖÖ	.48**	.49**	.46**

**p<.01

ÇÖÖ: Çocuklar için Özgecilik Ölçeği **ÇEEÖ**: Çocuklar ve Ergenler için Empati Ölçeği

ADÖ: Adaletli Davranış Ölçeği **BD**: Bencil Davranmama

Tablo 6’da verilen değerler incelendiğinde ÇÖÖ’nün ÇEEÖ ölçme aracı ile korelasyon değeri pozitif yönde ve orta düzeyde, ADÖ ölçme aracı ile korelasyon değeri pozitif yönde ve orta düzeyde anlamlı bulunmuştur. ÇÖÖ’nün Adaletli Davranış Ölçeğinin alt boyutu olan “Bencil Davranmama” ile ise orta düzeyde ve pozitif yönde anlamlı korelasyona sahip olduğu saptanmıştır. Bu sonuçlar ölçeğin geçerlik kriterini sağladığını göstermektedir.

4.2. Güvenirlik Analizi Bulguları

Çocuklar İçin Özgecilik Ölçeğinin uyarlama sürecinde, ölçek üç şıklı olduğu için Cronbach’s alfa katsayısı ile ölçeğin iç tutarlığı hesaplanmıştır.

Cronbach’s alfa katsayısı ve ölçeğin güvenilirliğini kestirmede kullanılan diğer yöntemlerden olan Spearman-Brown, Guttman eşdeğer yarılar katsayısı ve test tekrar-test sonuçları Tablo 7’ de gösterilmiştir.

Tablo 7. Güvenirlik Analizi Bulguları

Güvenirlik Analiz Yöntemleri	Analiz Sonuçları
Cronbach's Alfa Katsayısı	.83
Spearman-Brown	.75
Guttman Split-Half	.75
Test Tekrar-Test	.85

Sosyal bilimlerde ölçme aracı için hesaplanan güvenirlik katsayısının .70 veya üzerinde bir değer olması beklenmektedir. Tablo. 7'de verilen güvenirlik katsayılarına ilişkin değerlerin .70'in üzerinde olması güvenirlik kriterinin sağlandığını göstermektedir (Eraslan, 2011).

4.3. Çocukların Özgeci Davranışlarının Bağımsız Değişkenlere Göre İncelenme Bulguları

Bu bölümde, çalışmaya katılan çocukların özgeci davranış puanlarının araştırmanın bağımsız değişkenleri olan cinsiyete, yaşa, kardeş sayısına ve doğum sırasına göre farklılık gösterip göstermediği incelemek adına iki düzeye sahip bağımsız değişkenleri karşılaştırmak için bağımsız örneklem t-testi, üç ve daha fazla düzeye sahip bağımsız değişkenleri karşılaştırmak için tek yönlü ANOVA analizleri uygulanmıştır. Yapılan analizler SPSS 20.0 paket programında gerçekleştirilmiş, anlamlılık düzeyi ise 0.05 kabul edilmiştir.

4.3.1. Cinsiyet Değişkenine Ait Bulgular

Çocukların özgecilik toplam puanlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı çalışmada araştırılan sorular içerisinde yer almaktadır.

Bu soruya yanıt bulmak için yapılmış olan t-testi sonuçları Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. Çocukların Özgecilik Toplam Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları

Boyutlar	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Özgeci Davranış	Kadın	183	79.19	6.77	350	0.12	.90
	Erkek	169	79.28	6.40			

Tablo 8 incelendiğinde, özgecilik düzeyi cinsiyet değişkenine göre anlamlı fark oluşmamaktadır, $t(350)=0.12$, $p>.05$. Bir başka anlatımla, öğrencilerin özgecilik toplam puanı cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark göstermemektedir.

4.3.2. Yaş Değişkenine Ait Bulgular

Çocukların özgecilik toplam puanlarının yaşa göre farklılaşıp farklılaşmadığı çalışmada araştırılan bir diğer sorudur.

Çocukların özgecilik düzeylerinin yaş değişkenine göre incelendiği betimsel istatistik sonuçları Tablo 9’da, ANOVA sonuçları ise Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 9. Çocukların Özgecilik Toplam Puanlarının Yaş Değişkeni Ait Betimsel İstatistik Sonuçları

Boyutlar	Yaş	N	$\bar{X}$	SS
Özgeci Davranış	8	72	78.61	7.47
	9	173	80.05	6.03
	10	107	78.34	6.72

Tablo 9’da çocukların özgecilik düzeylerinin yaş değişkenine göre farklılaşma durumuna ait aritmetik ortalama ve standart sapma sonuçları verilmiştir.

Tablo 10. Çocukların Özgecilik Toplam Puanlarının Yaş Değişkeni Ait ANOVA Sonuçları

Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Özgeci Davranış	Gruplararası	228.10	2	114.05	2.65	.07	-
	Gruplarıçi	15017.84	349	43.03			
	Toplam	15245.95	351				

Tablo 10’da verilen analiz sonuçları incelendiğinde, çocukların özgecilik düzeyleri yaş değişkenine göre anlamlı fark oluşmamaktadır [$F_{(2, 349)} = 2.65, p > .05$]. Bir başka anlatımla, öğrencilerin özgecilik toplam puanı yaş değişkenine göre anlamlı bir fark göstermemektedir.

4.3.3. Kardeş Sayısı Değişkenine Ait Bulgular

Çocukların özgecilik toplam puanlarının kardeş sayısına göre farklılaşp farklılaşmadığı araştırma kapsamında incelenmiştir. Çocukların özgecilik düzeylerinin kardeş sayısı değişkenine göre incelendiği betimsel istatistik sonuçları Tablo 11’de gösterilmiştir. Elde edilen ANOVA sonuçları ise Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 11. Çocukların Özgecilik Toplam Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Ait Betimsel İstatistik Sonuçları

Boyutlar	Kardeş Sayısı	N	$\bar{X}$	SS
Özgeci Davranış	2 kardeş	182	79.35	6.91
	3 kardeş	50	79.52	5.34
	3’ten fazla	25	74.32	8.21
	Tek Çocuk	95	80.16	5.52

Tablo 11’de çocukların özgecilik düzeylerinin kardeş sayısı değişkenine göre farklılaşma durumlarına ait aritmetik ortalama ve standart sapma sonuçları verilmiştir.

Tablo 12. Çocukların Özgecilik Toplam Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Ait ANOVA Sonuçları

Boyutlar	Varyansın	Kareler	sd	Kareler	F	p	Anlamlı Fark
	Kaynağı	Toplamı		Ortalaması			
Özgeci Davranış	Gruplararası	688.39	3	229.46	5.48	.08	-
	Gruplarıçi	14557.55	348	41.83			
	Toplam	15245.95	351				

Tablo 12’de verilmiş olan analiz sonuçları incelendiğinde, özgecilik düzeyi kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı fark oluşmamaktadır [$F_{(3, 348)} = 5.48, p > .05$]. Bir diğer anlatımla, çocukların özgecilik toplam puanı kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır.

4.3.4. Doğum Sırası Değişkenine Ait Bulgular

Çocukların özgecilik toplam puanlarının doğum sırasına göre farklılaşp farklılaşmadığı araştırma kapsamında incelenen bir diğer sorudur. Çocukların özgecilik düzeylerinin doğum sırası değişkenine göre incelendiği betimsel istatistik sonuçları Tablo 13’te, ANOVA sonuçları ise Tablo 14’te gösterilmiştir.

Tablo 13. Çocukların Özgecilik Toplam Puanlarının Doğum Sırası Değişkenine Ait Betimsel İstatistik Sonuçları

Boyutlar	Doğum Sırası	N	$\bar{X}$	SS
Özgeci Davranış	En büyük çocuk	113	78.91	6.97
	En küçük çocuk	104	79.72	6.46
	Ortanca çocuk	40	76.70	7.57
	Tek çocuğum	95	80.16	5.52

Tablo 13’te çocukların özgecilik düzeylerinin doğum sırası değişkenine göre farklılaşma durumlarına ait aritmetik ortalama ve standart sapma sonuçları verilmiştir.

Tablo 14. Çocukların Özgecilik Toplam Puanlarının Doğum Sırası Değişkenine Ait ANOVA Sonuçları

Boyutlar	Varyansın	Kareler	sd	Kareler	F	p	Anlamlı Fark
	Kaynağı	Toplamı		Ortalaması			
Özgeci	Gruplararası	376.22	3	125.40	2.93	.30	-
Davranış	Gruplarıçi	14869.73	348	42.72			
	Toplam	15245.95	351				

Tablo 14’te verilen değerler incelendiğinde, çocukların özgecilik düzeylerini doğum sırası değişkenine göre anlamlı fark oluşmamaktadır [$F_{(3, 348)} = 2.93, p > .05$]. Bir başka anlatımla, öğrencilerin özgecilik toplam puanı doğum sırası değişkenine göre anlamlı bir fark göstermemektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde ölçeği uyarlama sürecinde yapılan analizler ve elde edilen olan bulgular temelinde varılan sonuçlar verilmiştir. Bu sonuçlar, alanyazında bulunan diğer bilgiler ile karşılaştırılarak sunulmuştur.

5.1. Sonuçlar

Alanyazında bireylerin özgecilik düzeylerini ölçen çeşitli ölçekler bulunsa da çocukların özgeciliklerini ölçen ölçme aracının bulunmadığı fark edilmiş ve bu konuyla ilgili araştırmalara başlanmıştır. Bu çalışmada Swank ve arkadaşlarının (2020) geliştirdiği Çocuklar İçin Özgecilik Ölçeği'nin Türk dil ve kültür yapısına uyarlaması amaçlanmıştır.

Ölçek için gerekli izinler alındıktan sonra çeviriler uzman görüşüne dayalı olarak gerçekleştirilmiş, gelen öneri ve dönütler doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Böylece ön uygulamaya hazır 30 maddelik bir ölçek elde edilmiştir. Ön uygulama 10 öğrenci ile gerçekleştirilmiş bu sayede asıl uygulamaya hazır hale gelmiştir. Ölçeğin geçerlik analizi sürecinde, doğrulayıcı faktör analizinden ve ölçüt bağlantılı geçerlikten yararlanılmıştır.

ÇÖÖ'nün yapı geçerliğini incelemek adına DFA yapılmıştır. Modele uygunluk uyum indekslerine göre belirlenmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda özgün ölçekte 30 madde tek faktörden oluşan yapının bu çalışmada 28 madde tek faktörden oluştuğu gözlemlenmiştir. Bunun nedeni 1.96 değerinin altında kalan 0.05 düzeyinde anlamlı olmadığı saptanan maddelerin ve faktör yükü .20'nin altında olan iki maddenin analizden çıkartılmasıdır (Joreskog ve Sorbom, 1996; Avşar, 2007). Maddelerin çıkartılmasından sonra uyum indeksleri incelendiğinde 28 maddeli yapının daha iyi sonuç verdiği görülmüştür. Modifikasyon önerileri

doğrultusunda elde edilen model uyum indeksleri ise şu şekildedir; χ^2/df (1.8), RMSEA (0.05), SRMR (0.05), RMR (0.01), CFI (0.80), IFI (0.80), GFI (0.88), AGFI (0.84). Modifikasyon sonucunda GFI ve AGFI değerlerinin kabul edilebilir uyum gösterirken χ^2/df , RMSEA, SRMR ve RMR değerlerinin mükemmel uyum gösterdiği tespit edilmiştir. CFI ve IFI değerlerinin kabul edilen uyum indekslerine göre istenen değerleri sağlayamamıştır. Bunun sebebi olarak özgün ölçeğin sahip olduğu yaş aralığı gösterilebilir. Özgün ölçekte yaşları 8-19 arasında değişen ilkokul, ortaokul ve lise öğrencileri dahil edilmiştir. Saptanan değerlerin kriterleri sağlamama nedeni, bu çalışmanın özgün ölçekteki örneklem grubundan daha az kişiye uygulanmış olması, küçük çocuklarla gerçekleştirilmiş olması veya diğer okul düzeylerinin (ortaokul ve lise) dahil edilmemesi olarak görülmektedir. Alanyazındaki görüşler ise χ^2/sd ve RMSEA değerlerinin mükemmel uyumu sağlaması ile birlikte CFI ve IFI değerlerinin .80 ve üstünde olması yapının iyi uyumu sağladığını yönündedir (Bollen, 1989; Browne ve Cudeck, 1992; Garson, 2005; Ward, Fisher ve Zaid, 2008). Ek olarak literatürde bu minvaldeki değerleri geçerli kabul eden çalışmalara (Çitemel, Özdemir ve Gülşen, 2013; Yıldız ve Bulut, 2016; Avaroğulları ve Karpınar, 2020) rastlanmak mümkündür. Elde edilen uyum ölçütleri bütün olarak değerlendirildiğinde kabul edilebilir sınırlar içerisinde ve yeterli uyuma sahip olduğu görülmektedir.

Path diyagramı incelendiğinde ise maddelerin standartlaştırılmış yük değerleri .23 ile .56 arasında değişmektedir. Özgün ölçekte ise maddelerin yük değerleri .32 ile .79 arasında değişmekte ve .01 düzeyinde anlamlı olduğu belirtilmiştir. Ölçme araçları arasında yakın sonuçlar elde edildiğini söylemek mümkün olsa da özgün ölçeğin standartlaştırılmış yük değerlerinden daha düşük değerlerin saptanmasının sebebi olarak yine örneklemin ilkokul öğrencileri ile sınırlı olması, özgün çalışmanın ise daha geniş yaş aralığına ulaşması gösterilebilir. Uyarlanan ölçeğin maddelerinin kritik değerleri ise 3.01 ve 4.50 arasında değişmekte ve kritik değerler .01 düzeyinde anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Saptanan bu sonuçların uyum ölçütlerini de desteklediği görülmektedir.

Ölçüt bağlantılı geçerlik sürecinde, aynı yapıyı ölçen farklı bir ölçek olmadığından benzer ölçek formu olarak Çocuklar ve Ergenler İçin Empati Ölçeği ve Adaletli Davranış Ölçeği kullanılmıştır. Analiz sonucunda, ÇÖÖ ile seçilen ölçekler

arasındaki korelasyon değerlerinin pozitif yönde ve orta düzeyde anlamlı olduğu saptanmıştır. Bu sonuç, özgecilik düzeyleri yüksek olan öğrencilerin empati düzeyleri de yüksek olduğunu göstermektedir, alanyazında benzer sonuçlara ulaşan çalışmalara (Van Lange 2008; Andreoni ve Rao 2011; Burks vd., 2012; Avcı, Aydın ve Özbaşaran 2013) rastlamak mümkündür. Araştırmadan ulaşılabilecek bir diğer sonuç ise özgecilik düzeyleri yüksek olan öğrencilerin bencil davranmama düzeyleri de yüksek olduğudur, alanyazında benzer sonuçlar elde eden araştırmalar bulunmaktadır (Simpson ve Willer 2008; Tiltay ve Torlak 2015). Elde edilen sonuçlar ölçeğin geçerlik kriterini sağladığını göstermektedir (Kutlu, Savcı, Demir ve Aysan, 2016).

Ölçeğin güvenilirliğini saptamak için yapılan analizler sonucunda Cronbach's alfa iç tutarlılık katsayısı .83, Spearman-Brown değeri .75, Guttman değeri ise .75 olarak elde edilirken test tekrar test güvenilirliği .85 olarak bulunmuştur. Sosyal bilimlerde ölçme araçları için beklenen güvenilirlik katsayısı .70'in üzerinde bir değer olduğu (Büyüköztürk, 2007) göz önünde bulundurulduğunda ölçeğin güvenilirlik düzeyinin ilkökul öğrencileri için sağlandığını görülmektedir.

Elde edilen tüm bulgular doğrultusunda Çocuklar İçin Özgecilik Ölçeğinin 28 madde ve tek faktörden oluştuğunu söylemek mümkündür. Bu ölçme aracındaki 28 maddenin üç tane seçmeli yanıtı bulunmaktadır. Ölçeğin tümünden alınabilecek en yüksek puan 84, en düşük puan ise 28'dir. ÇÖÖ orijinal olarak Amerika örneklemini ile gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla Amerika ve Türkiye'nin farklı kültürel yapıları olduğu, Türkiye'nin Amerika'ya göre daha kolektivist bir yapıya sahip olduğunu söylemek mümkündür (Köksal, 2011). Kolektivist kültür yapısı, grubun veya toplumun ihtiyaçlarına öncelik vermektedir (Smith vd., 2013). Kültürel yapı göz önüne alınarak bakıldığında yapılan geçerlik ve güvenilirlik analizleri sonucunda Çocuklar İçin Özgecilik Ölçeğinin 8-10 yaş grubunun özgecilik düzeylerini ölçmek için geçerlik ve güvenilirlik değerlerinin kabul edilen sınırlar içerisinde olan kısa ve kullanışlı ölçme aracı olduğu söylenebilir.

Araştırma kapsamında, çalışmaya katılan çocukların özgeci davranış puanlarının cinsiyete, yaşa, kardeş sayısına ve doğum sırasına göre farklılık gösterip göstermediği incelemek adına da analizler yapılmıştır. Bu doğrultuda öncelikle cinsiyet değişkeni incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, öğrencilerin özgecilik

toplam puanı cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark göstermediği saptanmıştır. Bu bulgu, İşmen ve Yıldız (2005), Karadağ ve Mutafçılar (2009a), Ak (2013) tarafından ortaya konulan sonuçlar ile tutarlıdır. Fakat Boschini ve arkadaşları (2018) Boylu (2020), Gomis-Pomares ve Villanueva (2020), Furtner ve arkadaşları (2021) tarafından ortaya konulan sonuçlar ile farklılık göstermektedir. Bunu sebebi olarak ise Güder ve Yıldız'ın (2016) yaptığı çalışma ile gösterilebilir. Toplumsal cinsiyet rolleri doğuştan değil sonradan öğretilen bir yapıdadır. Ayrıca çocuklar cinsiyet rollerini aile içinde öğrenmektedirler bu yüzden ailelerin çocuk yetiştirme tutumları da önem kazanmaktadır. Dolayısıyla cinsiyete dayalı farklılık görülmemesinin nedeni olarak çocukların toplumsal cinsiyet rollerini henüz öğrenme aşamasında olmaları gösterilebilir. Ailelerin eşitliğe dayalı çocuk yetiştirme tutumlarına sahip olmaları da ihtimal dahilindedir.

Araştırma kapsamında incelenen diğer sorular ise özgeci davranış puanlarının yaşa bağlı olarak farklılık gösterip göstermediğidir. Araştırma sonucunda yaş değişkenine göre anlamlı fark oluşmadığı saptanmıştır. Bu bulgunun Ekşi, Sayın ve Çelebi (2016) tarafından yapılan çalışmaların sonuçlarından tutarlıdır. Özgecilik düzeyinin yaş değişkeni göre farklılaşmamasının sebebi olarak araştırmaya katılan çocukların yaşlarının birbirine yakın olması ve ilkokul kademesinde olmaları olarak gösterilebilir.

Çocukların özgecilik toplam puanlarının kardeş sayısına ve doğum sırasına göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırma kapsamında incelenmiştir. Bu amaçla yapılan analiz sonucunda çocukların özgecilik toplam puanlarının kardeş sayısına ve doğum sırasına göre farklılaşmadığı ortaya konmuştur. Bu sonuçlar, Kaçar-Banbal (2010) ve Ümmet (2012) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarla farklılık göstermektedir. Bunun nedeni olarak Ngai, Xie, Ng ve Ngai (2018) tarafından yapılan çalışma gösterilebilir. Ebeveynlerin tutumu çocukların özgeci davranışlarını etkilemektedir. Ebeveynlerin demokratik ve eşitlik belirten tutuma sahip olmaları çocukların özgecilik toplam puanlarının kardeş sayısına ve doğum sırasına göre farklılaşmama sebebi olarak gösterilebilir (Berkowitz ve Grych, 1998; Coşkun, Kılıç ve Sarıkoç, 2021).

5.2. Öneriler

Bu bölümünde araştırmanın sonuçları göz önünde bulundurularak yapılan öneriler şu şekilde sunulabilir;

1. Türkiye'de yapılan özgecilikle ilgili çalışmaların çoğu genç yetişkin ve yetişkin grubuna yöneliktir. Dolayısıyla Türk alanyazınında özgeciliği konu alan ve ortaokul veya lise öğrencilerini içeren daha geniş ve farklı örneklem grubu ile gerçekleştirilecek nitel çalışmaların sayısının artırılması önerilebilir.
2. Özgeciliğin bağlantılı olduğu düşünülen farklı kavramlarla (aleksitimi, duygusal zekâ, sosyal sorumluluk) ilişkisini inceleyen özgün nicel çalışmaların sayısının artırılması önerilebilir.
3. Özgeciliğin paylaşma ve yardımlaşma alt boyutlarını da ölçmeyi hedefleyen Türk kültür yapısına ve ilkokul grubuna uygun farklı psikolojik ölçme araçlarının geliştirilmesi önerilebilir.
4. Araştırma kapsamında dahil edilmeyen özgeci davranışları değerlendirmede ailenin tutumunun ve sosyo-ekonomik düzeyin incelenmesi faydalı olabilir.
5. Çalışma ilkokul öğrencilerinin kendi kendisini değerlendirmesi yöntemi ile sınırlı olduğu için çocukların özgecilik düzeylerini ölçmeyi amaçlayan öğretmen ve ebeveyn formunun geliştirilmesi önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Acar, M. C. ve Apak, H. (2017). Sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin empatik eğilimleri ile özgecilik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 28(1), 93-112.
- Aguayo-Estremera, R., Miragaya-Casillas, C., Correa, M., and Ruiz-Villaverde, A. (2021). Spanish adaptation of the self-and other-interest inventory in academic settings. *The Spanish Journal of Psychology*, 24, 1-13. Doi:10.1017/SJP.2021.29
- Ak, K. (2013). *Üniversite öğrencilerinin özgecilik düzeylerinin yordayıcısı olarak yaşam amaçları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Akbaba, S. (2001). Özgecilik ölçeğinin Türkçeye uyarlanması geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Atatürk Üniversitesi Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 85-95.
- Akbaş, G. ve Korkmaz, L. (2007). Ölçek uyarlaması (adaptasyon). *Türk Psikoloji Bülteni*, 13(40), 15-16.
- Akdoğan, R. (2012). *Adleryen yaklaşıma dayalı grupla psikolojik danışmanın üniversite öğrencilerinin yetersizlik duygusu ve psikolojik belirti düzeylerine etkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Akın, B., Hacıömeroğlu, B. ve İnözü, M. (2018). Suçluluk Ölçeği'nin Türkçe formunun psikometrik özelliklerinin klinik olmayan örneklem ve depresyon örnekleminde yeniden değerlendirilmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 21(1), 24-37.
- Aközer, M. ve Aközer, E. (2015). Bilim ahlakı normlarının etik temellendirilmesi: Bilim insanlarının dışsal sorumlulukları. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (2), 109-124.
- Aksu, G., Eser, M. T. ve Güzeller C.O. (2017). *Açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi ile yapısal eşitlik modeli*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Alemdar, A. G. M. Y. ve Köker, N. E. (2013). Öğrencilerin okul kültürü algısı üzerine amprik bir araştırma: Ege üniversitesi iletişim fakültesi örneği. *Global Media Journal: Turkish Edition*, 3(6), 230-261.
- Ali, I., Ali, M., Badghish, S. and Baazeem, T. A. S. (2018). Examining the role of childhood experiences in developing altruistic and knowledge sharing behaviors among children in their later life: A partial least squares (PLS) path modeling approach. *Sustainability*, 10(2), 292-316. Doi: 10.3390/su10020292
- Alsalem, A., Fry, M. L. and Thaichon, P. (2020). To donate or to waste it: Understanding posthumous organ donation attitude. *Australasian Marketing Journal (AMJ)*, 28(3), 87-97. Doi: 10.1016/j.ausmj.2020.04.001
- Ananth, M. (2005). Psychological altruism vs. biological altruism: Narrowing the gap with the baldwin effect. *Acta Biotheor* 53(3), 217–239. Doi: 10.1007/s10441-005-2530-6

- Andreoni J., Harbaugh W.T. and Vesterlund L. (2010). *Behavioural and experimental economics*. London: The New Palgrave Economics Collection. Palgrave Macmillan.
- Andreoni, J. and Rao, J. M. (2011). The power of asking: How communication affects selfishness, empathy, and altruism. *Journal of Public Economics*, 95(7), 513-520. Doi: 10.1016/j.jpubeco.2010.12.008
- Anlı, G. (2019). Üretken özgecilik ölçeği Türkçe formunun psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 14(20), 728-742. Doi: 10.26466/opus.596715
- Arıçak, O. T., Dinç, M., Yay, M., ve Griffiths, M. D. (2018). İnternet oyun oynama bozukluğu ölçeği kısa formunun (İOOBÖ9-KF) Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*. 5(4), 615-636.
- Arpacı, P. ve Özmen, D. (2014). Hemşirelik öğrencilerinin özgecilik ve empatik eğilim düzeyleri ve aralarındaki ilişki. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma*, 11(3), 51-57.
- Arslantürk, G. (2017). *Özgeci kişiliğin ailesel arka planı: Kuşaklararası bir karşılaştırma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aşkar, N. (2017). *Ankara ili kamu temel eğitim okulları müdürlerinin sergiledikleri özgeci davranışlara ile kişilik özellikleri arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aşkar, N. A. ve Çınkır, Ş. (2021). Temel eğitim okulları müdürlerinin sergiledikleri özgeci davranışlar ile kişilik özellikleri arasındaki ilişki. *Trakya Eğitim Dergisi*, 11(2), 1087-1104.
- Aşkun, D. ve Çetin, F. (2017). Benmerkezcilik Ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 18(5), 485-494. Doi: 10.5455/apd.229170
- Atik, Z. E., Çoban, A. E., Çok, F., Doğan, T. ve Karaman, N. G. (2014). Akran İlişkileri Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(2), 433-446.
- Aurelius, M., (2016). *Kendime düşünceler* (Çev: Y.E.Ceren). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Avaroğulları, A. K., and Karpınar, O. (2020). The effect of preservice social studies teachers' pupil control ideologies on their classroom management beliefs. *Ilkogretim Online*, 19(4), 2270-2281.
- Avcı, D., Aydın, D. ve Özbaşaran, F. (2013). Hemşirelik öğrencilerinde empati-özgecilik ilişkisi ve özgeci davranışın bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Balikesir Sağlık Bilimleri Dergisi* 2(2), 108-113.
- Avşar, F. (2007). *Doğrulamalı faktör analizi ve beck depresyon envanteri üzerine bir uygulama*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Avşaroğlu, S. ve Çimen, F. (2020). Aile danışmanlığına yaşantısal/insancıl terapidenden genel bir bakış açısı. *Gelecek Vizyonlar Dergisi*, 4(2), 1-7. Doi: 10.29345/futvis.135
- Aydoğan, B. (2020). *Anasınıfı ve ilkokul öğrencilerinin kararlarının Piaget'in ahlak gelişim kuramına göre incelenmesi (Sakarya ili örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Bahar, B. (2019). Sosyal öğrenme kuramı ve sosyal değişim kuramı perspektifinden etik liderlik. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (16) , 237-242.
- Barış, K. ve Çolakoğlu, Ö. (2015). Empati düzeyi belirleme ölçeği (EDBÖ) uyarlama çalışması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 17-30. Doi: 10.17679/iuefd.16127895
- Bar-Tal, D. (1986). Altruistic motivation to help: definition, utility and operationaization. *Humboldt Journal of Social Relations*, 13 (1/2), 3–14.
- Başerer, Z. (2018). *Üniversite öğrencilerinde minnettarlığın ve özgeci davranışın bazı değişkenlerle yordanması*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Batool, I., Tariq, S., Akhtar, N. and Elahi, F. (2019). Development and validation of altruism scale for youth. *Pakistan Journal of Social and Clinical Psychology*, 17(2), 33-39.
- Batson, C. D. (1987). *Prosocial motivation: Is it ever truly altruistic?* CA: Academic Press, San Diego.
- Batson, C. D. (2010). *The corsini encyclopedia of psychology*. New York: John Wiley and Sons Pub. Doi:10.1002/9780470479216.corpsy0040
- Batson, C. D., Duncan, B. D., Ackerman, P., Buckley, T. and Birch, K. (1981). Is empathic emotion a source of altruistic motivation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 40(2), 290-302. Doi: 10.1037/0022-3514.40.2.290
- Bayrakçı, M. (2013). Sosyal öğrenme kuramı ve eğitimde uygulanması. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (14), 198-210.
- Bekil, M. (2019). *Öğretmenlerde mutluluğun yordayıcıları olarak sosyal bağlılık, özgecilik ve sosyal empati*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Benenson, J. F., Pascoe, J. and Radmore, N. (2007). Children's altruistic behavior in the dictator game. *Evolution and Human Behavior*, 28(3), 168-175. Doi: 10.1016/j.evolhumbehav.2006.10.003
- Ben-Ner, A., List, J. A., Putterman, L. and Samek, A. (2017). Learned generosity? An artefactual field experiment with parents and their children. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 143, 28-44. Doi: 10.1016/j.jebo.2017.07.030
- Berkowitz, M. W. and Grych, J. H. (1998) Fostering goodness: Teaching parents to facilitate children's moral development, *Journal of Moral Education*, 27(3), 371-391
- Bhatta, T. R., Kahana, E., Lekhak, N., Kahana, B. and Midlarsky, E. (2021). Altruistic attitudes among older adults: Examining construct validity and

- measurement invariance of a new scale. *Innovation in Aging*, 5(1), 1-10. Doi: 10.1093/geroni/igaa060
- Bjerneld, M., Lindmark, G. and McSpadden, L.A. (2006). Motivations, concerns, and expectations of Scandinavian health professionals volunteering for humanitarian assignments. *Disaster Manag. Response*, 4 (2) , 49-58. Doi: 10.1016/j.dmr.2006.01.002
- Bollen, K. A. (1989). A new incremental fit index for general structural equation models. *Sociological Methods & Research*, 17(3), 303-316.
- Boschini, A., Dreber, A., von Essen, E., Muren, A. and Ranehill, E. (2018). Gender and altruism in a random sample. *Journal of Behavioral And Experimental Economics*, 77, 72-77. Doi: 10.1016/j.socec.2018.09.005
- Bourke, A.F.G. (2021). The role and rule of relatedness in altruism. *Nature*, 590 (7846), 392-394. Doi: 10.1038/d41586-021-00210-z
- Boylu, M. B. (2020). *Üniversite öğrencilerinin özgecilik düzeyleri ile empatik eğilim ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Bozgün, K., ve Baytemir, K. (2019). Sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim ölçeğinin (sdago) türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Turkish Studies*, 14(1), 139-156.
- Brislin, R. W. and Lonner, W. J. (1973). *Cross-cultural research methods*. New York: John Wiley and Sons Pub.
- Browne, M. W. and Cudeck, R. (1992). Alternative ways of assessing model fit. *Sociological Methods & Research*, 21(2), 230-258.
- Brühlhart, M. and Usunier, J. C. (2012). Does the trust game measure trust? *Economics Letters*, 115(1), 20-23. Doi: 10.1016/j.econlet.2011.11.039
- Bulut, Y. M. ve Yıldız, Z. (2016). Comparing energy demand estimation using various statistical methods: the case of Turkey. *Gazi University Journal of Science*, 29(2), 237-244.
- Burks, D. J., Youll, L. K. and Durtschi, J. P. (2012). Empathy-altruism association and its relevance to health care professions. *Social Behavior And Personality: An International Journal*, 40(3), 395-400. Doi: 10.2224/sbp.2012.40.3.395
- Burns, D.J., Reid, J.S., Toncar, M., Fawcett, J. and Anderson C. (2006). Motivations to volunteer: The role of altruism. *Int Rev on Public Marketing* 3(2), 79–91. Doi: 10.1007/BF02893621
- Buunk, Bram P., Schaufeli and Wilmar B. (1999). Reciprocity in interpersonal relationships: an evolutionary perspective on its importance for health and well-being. *European Review of Social Psychology*, 10(1), 259–291. Doi: 10.1080/14792779943000080
- Büyüköztürk, Ş. (2019). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2019). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem

- Bykov, A. (2017). Altruism: New perspectives of research on a classical theme in sociology of morality. *Current Sociology*, 65(6), 797-813. Doi: 10.1177/0011392116657861
- Byrne, D. (2011), *Applying social science: The role of social research in politics, policy and practice*. Bristol: Policy Press.
- Camadan, F., Baştopçu, S., Tosun, G., Yangın, N. ve Kılıç, Z. (2018). Öğretmenlerin mesleki benlik saygıları ile psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine yönelik tutumları arasındaki ilişki. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 115-136.
- Caprara, G. V., Kanacri, B. P. L., Gerbino, M., Zuffiano, A., Alessandri, G., Vecchio, G., Caprara, E., Pastorelli, C. and Bridglall, B. (2014). Positive effects of promoting prosocial behavior in early adolescence: Evidence from a school-based intervention. *International Journal of Behavioral Development*, 38(4), 386-396. Doi: 10.1177/0165025414531464
- Caprara, G., Barbaranelli, C., Pastorelli, C., Bandura, A. and Zimbardo, P. (2001). Prosocial foundations of children's academic achievement *Psychological Science*, 11(4), 302. Doi: 10.1111/1467-9280.00260
- Carlo, G. and Randall, B.A. (2002). The development of a measure of prosocial behaviors for late adolescents. *Journal of Youth and Adolescence* 31(1), 31–44. Doi: 10.1023/A:1014033032440
- Chaplain, J. (2017). *Altruism and volunteering among high school students: A mixed methods study*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Colorado State Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Colorado.
- Chou, K. L. (1996). The rushton, chrisjohn and fekken self-report altruism scale: a chinese translation. *Personality and individual differences*, 21(2), 297-298. Doi: 10.1016/0191-8869(96)00040-2
- Cimagalli, F. (2020). Is there a place for altruism in sociological thought? *Hu Arenas* 3, 52–66. Doi: 10.1007/s42087-019-00086-6
- Corey, G. (2008). *Psikolojik danışma, psikoterapi kuram ve uygulamaları* (Çev: T. Ergene). Ankara: Mentis Yayıncılık
- Coşkun, S., Kılıç, H. S., ve Sarıkoç, G. (2021). Ebeveynlerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumları ile ergenlerin internet bağımlılığı. *Humanistic Perspective*, 3(3), 780-799.
- Çalık, T., Özbay, Y , Özer, A , Kurt, T. ve Kandemir, M. (2009). İlköğretim okulu öğrencilerinin zorbalık statülerinin okul iklimi, prososyal davranışlar, temel ihtiyaçlar ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 60 (60) , 555-576.
- Çapık, C. (2014). Geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarında doğrulayıcı faktör analizinin kullanımı. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 17(3), 196-205.
- Çermik, H. (2013). Öğretmen adaylarının demokratik değerleri ve bu değerlerin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Education Sciences*, 8(2), 261-274.

- Çitemel, N., Özdemir, E. ve Gülşen, M. (2013). Dikkat kontrol ölçeği Türkçe formu: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *VI. Ulusal Lisansüstü Eğitim Sempozyumu*, 19-22.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dahl, A. and Paulus, M. (2019). From interest to obligation: The gradual development of human altruism. *Child Development Perspectives*, 13(1), 10-14. Doi: 10.1111/cdep.12298
- Dambrun, M. and Ricard M. (2011). Self-centeredness and selflessness: A theory of self-based psychological functioning and its consequences for happiness. *Review of General Psychology*, 15(2), 138-157. Doi: 10.1037/a0023059
- Demirtaş, A. S. (2019). Stresli durumlarda bilişsel kontrol ve bilişsel esneklik: Bir ölçek uyarlama çalışması. *Psikoloji Çalışmaları*, 39(2), 345-368.
- Dilek, A. V. C. I., Aydın, D. ve Özbaşaran, F. (2013). Hemşirelik öğrencilerinde empati-özgecilik ilişkisi ve özgeci davranışın bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 108-113.
- Dilmaç, B. ve Ekşi, H. (2012). Öğretmenlerin sahip oldukları değerlerin ve özgeci davranışlarının mesleki benlik saygısı açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 10(23), 65-82.
- Doğan, T. (2015). Kısa psikolojik sağlamlık ölçeği'nin Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 3(1), 93-102.
- Draguns, J. G. (2013). *Altruism in cross-cultural perspective*. New York: Springer-Verlag.
- D'Souza, J. and Gurin, M. (2016). The universal significance of Maslow's concept of self-actualization. *The Humanistic Psychologist*, 44(2), 210-214. Doi: 10.1037/hum0000027
- Dulin, P. L. (2000). *Altruism as a predictor of positive and negative affect among older adults*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Utah Üniversitesi, Eğitim Psikolojisi Bölümü, Utah.
- Dulin, P. L., Hill, R. D. (2003). Relationships between altruistic activity and positive and negative affect among low-income older adult service providers, *Aging & Mental Health*, 7(4), 294-299. Doi: 10.1080/1360786031000120697
- Dunfield, K. A. and Kuhlmeier, V. A. (2013). Classifying prosocial behavior: Children's responses to instrumental need, emotional distress, and material desire. *Child Development*, 84, 1766-1776. Doi: 10.1111/cdev.12075
- Dunfield, K., Kuhlmeier, V. A., O'Connell, L. and Kelley, E. (2011). Examining the diversity of prosocial behavior: Helping, sharing, and comforting in infancy. *Infancy*, 16, 227-247. Doi: 10.1111/j.1532-7078.2010.00041.x.
- Dunn, E.W., Aknin, L.B. and Norton, M.I. (2008). Spending money on others promotes happiness. *Science* 319(5870), 1687-1688. Doi: 10.1126/science.1150952

- Düzgüner, S. (2019). Pro-sosyal davranışlarda diğerkâmlığın (özgecilik) tanımı ve konumu. *Bilimname*, 2019(40), 351-373.
- Edele, A., Dziobek, I. and Keller, M. (2013). Explaining altruistic sharing in the dictator game: The role of affective empathy, cognitive empathy, and justice sensitivity. *Learning and Individual Differences*, 24, 96-102. Doi: 10.1016/j.lindif.2012.12.020
- Eisenberg, N. and Mussen, P. (1989). *The roots of prosocial behavior in children*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eisenberg, N., Eggum-Wilkens, N. D. and Spinrad, T. L. (2015). *The oxford handbook of prosocial behavior*. Oxford: Oxford University Press.
- Ekşi, H, Sayın, M. ve Demir Çelebi, Ç. (2016). Üniversite öğrencilerinin özgecilik ve otantiklik seviyeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 14 (32), 79-102.
- Elmas, U. (1998). Bireylerin ana-baba tutumları ile özgecilik düzeyleri arasındaki ilişkiler. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Enelamah N.V. and Tran T. (2020). Dimensions of altruism behaviors among Americans in the general social survey, *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 30(2), 213-227. Doi: 10.1080/10911359.2019.1673274
- Epskamp, S. (2019). semPlot: Path Diagrams and Visual Analysis of Various SEM Packages' Output. R package version 1.1.2. <https://CRAN.R-project.org/package=semPlot>
- Eraslan, L. (2011). Bireysel sosyal sorumluluk ölçeğinin (BSS) geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 24(24), 81-92.
- Ercan, İ. ve Kan, İ. (2004). Ölçeklerde güvenirlik ve geçerlik. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 30 (3,) 211-216.
- Erken, M. (2009). *Empati becerisinin ahlaki davranışlar üzerindeki etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Erkorkmaz, Ü., Etikan, İ., Demir, O., Özdamar, K. ve Sanisoğlu, S. Y. (2013). Doğrulayıcı faktör analizi ve uyum indeksleri. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences*, 33(1), 210-223. Doi: 10.5336/medsci.2011-26747
- Ersanlı, K., ve Doğru-Çabuker, N. (2015). Diğerkâmlık ölçeğinin psikometrik özellikleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(52), 43-53. Doi: 10.17755/esosder.70589
- Esen, E. Soylu, Y., Siyez, D. M. ve Demirgürz, G. (2017). Üniversite öğrencilerinde toplumsal cinsiyet algısının toplumsal cinsiyet rolü ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmesi. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 46-63, Doi:10.19160/5000197327
- Evans, A. M., Athenstaedt, U. and Krueger, J. I. (2013). The development of trust and altruism during childhood. *Journal of Economic Psychology*, 36, 82-95. Doi: 10.1016/j.joep.2013.02.010

- Ezer, İ. (2017). *Ergenlik döneminde yaygın kullanılan savunma mekanizmaları ile psikolojik sağlamlık ve mutluluk düzeyi arasındaki ilişki: Hatay il merkezi örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Fakı, Ş. (2020). *Ergenlerin ahlak gelişiminde fantastik romanların etkisinin Kohlberg'in bilişsel ahlak gelişim kuramına göre incelenmesi: Harry Potter örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Feeney, B. C., Collins, N. L., Van Vleet, M. and Tomlinson, J. M. (2013). Motivations for providing a secure base: Links with attachment orientation and secure base support behavior. *Attachment & Human Development*, 15(3), 261-280. Doi: 10.1080/14616734.2013.782654
- Fehr, E., Bernhard, H. and Rockenbach, B. (2008). Egalitarianism in young children. *Nature* 454(7208), 1079–1083. Doi: 10.1038/nature07155
- Feigin, S., Owens, G. and Goodyear-Smith, F. (2014). Theories of human altruism: a systematic review. *Annals of Neuroscience and Psychology*, 1(1), 1-9.
- Filkowski, M. M., Cochran, R. N. and Haas, B. W. (2016). Altruistic behavior: Mapping responses in the brain. *Neuroscience and Neuroeconomics*, 5, 65-75. Doi: 10.2147/NAN.S87718
- Freud, A. (2011). *Ben ve savunma mekanizmaları* (Çev. Y. Erim). İstanbul: Metis Yayınları.
- Freund, A. M. and Blanchard-Fields, F. (2014). Age-related differences in altruism across adulthood: Making personal financial gain versus contributing to the public good. *Developmental Psychology*, 50(4), 1125–1136. Doi: 10.1037/a0034491
- Fromell, H., Nosenzo, D. and Owens, T. (2020). Altruism, fast and slow? Evidence from a meta-analysis and a new experiment. *Exp Econ* 23, 979–1001 Doi: 10.1007/s10683-020-09645-z
- Furnham, A., Treglown, L., Hyde, G. and Trickey G. (2016). The bright and dark side of altruism: Demographic, personality traits, and disorders associated with altruism. *J Bus Ethics* 134(3), 359–368. Doi: 10.1007/s10551-014-2435-x
- Furtner, N. C., Kocher, M. G., Martinsson, P., Matzat, D. and Wollbrant C. (2021). Gender and cooperative preferences. *Journal of Economic Behavior and Organization*, 181, 39-48. Doi: 10.1016/j.jebo.2020.11.030
- Gerbasi, M. E., and Prentice, D. A. (2013). The self- and other-interest inventory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 105(3), 495–514. Doi: 10.1037/a0033483
- Gintis, H., Bowles, S., Boyd, R. and Fehr, E. (2003). Explaining altruistic behavior in humans. *Evolution and Human Behavior*, 24(3), 153-172. Doi: 10.1016/S1090-5138(02)00157-5
- Giovanis, E. and Ozdamar, O. (2020). Who is Left Behind? Altruism of Giving, Happiness and Mental Health during the Covid-19 Period in the UK. *Applied Research in Quality of Life*, 1-26. Doi: 10.1007/s11482-020-09900-8

- Gomis-Pomares, A. and Villanueva, L. (2020). The effect of adverse childhood experiences on deviant and altruistic behavior during emerging adulthood. *Psicothema*, 32(1), 33. Doi: 10.7334/psicothema2019.142
- Griffiths, M. D., Pakpour, A. H. and Mamun, M. A. (2020). Correction to: Psychometric validation of the bangla fear of covid-19 scale: Confirmatory factor analysis and rasch analysis. *Int J Ment Health Addict*. Doi: 10.1007/s11469-020-00289-x
- Gross, J. T., Stern, J. A., Brett, B. E. and Cassidy, J. (2017). The multifaceted nature of prosocial behavior in children: Links with attachment theory and research. *Social Development*, 26(4), 661-678. Doi: 10.1111/sode.12242
- Grossmann, T., Missana, M. and Krol, K. M. (2018). The neurodevelopmental precursors of altruistic behavior in infancy. *PLoS biology*, 16(9), e2005281. Doi: 10.1371/journal.pbio.2005281
- Gummerum, M., Hanoch, Y., Keller, M., Parsons, K. and Hummel, A. (2010). Preschoolers' allocations in the dictator game: The role of moral emotions. *Journal of Economic Psychology*, 31(1), 25-34. Doi: 10.1016/j.joep.2009.09.002
- Guo, Q. and Feng, L. (2017). The associations between perceived parenting styles, empathy, and altruistic choices in economic games: A study of Chinese children. *Frontiers in Psychology*, 8, Article 1843. Doi: 10.3389/fpsyg.2017.01843
- Güder, S. Y. ve Yıldız, T. G. (2016). Okul öncesi dönemdeki çocukların toplumsal cinsiyet algılarında ailenin rolü. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), 424-446.
- Gül, H. (2020). Değişen kent ailesinde sevgi anlayışları ve ilişkilerine sosyolojik bir yaklaşım. *Din ve Bilim - Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 3(2), 83-96.
- Gündüz, B., Çapri, B. ve Gökçakan, Z. (2013). Mesleki tükenmişlik, işle bütünleşme ve iş doyumunu arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 29-49.
- Gürses, İ. ve Kılavuz, M. A. (2016). Kuşakların ahlâkî değerleri birlikte öğrenmesi: Kohlberg'in ahlâkî gelişim kuramı açısından bir değerlendirme. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 25(1), 97-117.
- Gürtunca, A. (2013). *Çocuklar ve ergenler için empati ölçeği Türkiye geçerlik ve güvenilirlik çalışması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul: Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güzel-Akar, M. Z. (2020). *Okul öncesi dönem çocuklarının özgecil davranışlarının incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Hair, J.F., Black, W.C., Babin, B.J. and Anderson, R.E. (2010) *Multivariate data analysis* (7th Edition). New York: Pearson.
- Hamann, K., Warneken, F., Greenberg, J. R. and Tomasello, M. (2011). Collaboration encourages equal sharing in children but not in chimpanzees. *Nature*, 476(7360), 328-331. Doi: 10.1038/nature10278

- Harris, M. B. and Siebel, C. E. (1975). Affect, aggression, and altruism. *Developmental Psychology*, 11(5), 623–627. Doi:10.1037/0012-1649.11.5.623
- Harrison, G.W. and Johnson, L.T. (2006), *Experiments investigating fundraising and charitable contributors*. Bingley: Emerald Group Publishing Limited.
- Haski-Leventhal, D. (2009). Altruism and volunteerism: The perceptions of altruism in four disciplines and their impact on the study of volunteerism. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 39(3), 271-299. Doi: 10.1111/j.1468-5914.2009.00405.x
- Haşlamam, T. ve Aşkar, P. (2007). Programlama dersi ile ilgili özdüzenleyici öğrenme stratejileri ve başarı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(32), 110-122.
- Hay, D. F. and Cook, K. V. (2007). *Socioemotional development in the toddler years: Transitions and Transformations*. New York: Guilford.
- Herrmann, E., Engelmann, J. M. and Tomasello, M. (2019). Children engage in competitive altruism. *Journal of Experimental Child Psychology*, 179, 176-189. Doi: 10.1016/j.jecp.2018.11.008
- Hoare, C. (2009) Identity and spiritual development in the papers of Erik Erikson, *Identity*, 9(3), 183-200. Doi:10.1080/15283480903344497
- Hu, T. Y., Li, J., Jia, H. and Xie, X. (2016). Helping others, warming yourself: Altruistic behaviors increase warmth feelings of the ambient environment. *Frontiers in Psychology*, 7(1349). Doi: 10.3389/fpsyg.2016.01349
- Huang, J., Shi, H. and Liu, W. (2018). Emotional intelligence and subjective well-being: Altruistic behavior as a mediator. *Social Behavior and Personality: an International Journal*, 46(5), 749-758. Doi: 10.2224/sbp.6762
- Istiqomah, I., Supriatna, M. and Budiman, N. (2020, Şubat). *International conference on educational psychology and pedagogy "diversity in education"(ICEPP 2019)*. Atlantis Press. Doi: 10.2991/assehr.k.200130.092
- İkiz, E. ve Karaca, R. (2011). Danışma becerileri eğitiminin psikolojik danışmanların empatik becerisine etkisi. *Education Sciences*, 6(2), 1585-1595.
- İşmen, A. E. ve Yıldız, S. A. (2005). Öğretmenliğe ilişkin tutumların özgecilik ve atılganlık düzeyleri açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 42(42), 151-66.
- Jiang, D. and Kalyuga, S. (2020). Confirmatory factor analysis of cognitive load ratings supports a two-factor model. *Tutorials in Quantitative Methods for Psychology*, 16, 216-225. Doi: 10.20982/tqmp.16.3.p216
- Joreskog, K. G. and Sorbom, D. (1996). LISREL8: User's reference guide. Mooresville: Scientific Software.
- Kaçar-Banbal, G. (2010). *Hemşirelik öğrencilerinin özgecilik düzeyleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Kaçar Tunç, G. (2020). Refakatsiz sığınmacı çocukların Avrupa'ya yönelik göç deneyimleri: Eleştirel bir literatür değerlendirmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20(46), 83-104. Doi: 10.21560/spcd.v20i54504.537017
- Kahana, E., Bhatta, T., Lovegreen, L. D., Kahana, B. and Midlarsky, E. (2013). Altruism, helping, and volunteering: Pathways to well-being in late life. *Journal of Aging and Health*, 25(1), 159-187.
- Karaca N. (2021, 13 Şubat). Fedakar öğretmenler 'öğrencileri üşümesin diye' okula yaptıkları ek binayı 15 Şubat'a yetiştirdi. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/fedakar-ogretmenler-ogrencileri-usumesin-diye-okula-yaptirdiklari-ek-binayi-15-subata-yetistirdi/2143572#!> adresinden erişilmiştir.
- Karadağ, E. ve Mutafçılar, I. (2009b). İlk ve ortaöğretim okulu öğretmenlerinin özgecilik düzeyleri üzerine bir araştırma. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (28), 75-92.
- Karadağ, E. ve Mutafçılar, İ. (2009a). Prososyal davranış ekseninde özgecilik üzerine teorik bir çözümleme. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 41-69.
- Karahan, F. (2014). Empatik beceri ve insan doğası anlayışı. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 204-211.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi (17. Baskı)*. Ankara: Nobel Yayıncılık
- Karasu, F. (2020). Koronavirüs (covid-19) vakaları artarken salgının ön safındaki bir yoğun bakım hemşiresi: "Cephede duran kahramanlar". *Yoğun Bakım Hemşireliği Dergisi*, 24 (1) , 11-14.
- Kartali, G. and Kelemen-Erdos, A. (2020). Motivate or reward altruistic behavior? A literature review of altruism theories. *The Macrotheme Review* 9(1), 117-127.
- Kasapoğlu, F. (2013). *Üniversite öğrencilerinde iyilik hali ile özgecilik arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Kaufman, S.B. and Jauk, E. (2020) .healthy selfishness and pathological altruism: measuring two paradoxical forms of selfishness. *Front. Psychol.* 11(1006). Doi: 10.3389/fpsyg.2020.01006
- Kaya, E. (2021). Bağlanma kuramı çerçevesinde aldatma ve boşanma. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 248-263. Doi: 10.21733/ibad.850705
- Kaya, A. ve Bozkur, B. (2017). Kadercilik eğilimi ile özyeterlik inancı ve savunma mekanizmaları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 18(1), 124-145.
- Kaya, Ö. ve Odacı, H. (2019). Birey merkezli terapiye dayalı bir psiko-eğitim programı akademik erteleme davranışı üzerinde ne kadar etkili? bir değerlendirme çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 9(53) , 261-295.
- Kayma, D. ve Çetinkaya-Büyükbodur, A. (2020). Sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin özgecilik özellikleri ile damgalama/stigma eğilimleri

- arasındaki ilişki. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(3), 849-873. Doi: 10.33417/tsh.688607
- Kelecioğlu, H., Atalay, K. ve Öztürk, N. (2010). Seviye Belirleme Sınavı 7. Sınıf Matematik Alt Testinin Kapsam Geçerliğinin İncelenmesi. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 1(1), 37-43.
- Keleş, M ve Özkan, Y. (2018). Çevreci sivil toplum kuruluşu çalışanlarının sosyal sorumluluk ve özgecilik tutumlarının incelenmesi Ankara ili örneği. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 127-160. Doi: 10.30561/sinopud.414080
- Keskin, A. Y. ve Özcan, Ç. B. (2018). Hemşirelik öğrencilerinin özgecilik, empatik ve sosyal öz yeterlilik eğilim düzeylerinin incelenmesi. *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri*, 10(2), 122-129. Doi: 10.5336/nurses.2018-60106
- Khalımbaylı, K. (2018). *Üniversite öğrencilerinde özgecilik ve mükemmeliyetçilik anlayışı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Khanna, R., Singh, P. and Rushton, J. P. (1993). Development of the Hindi version of a self-report altruism scale. *Personality and Individual Differences*, 14(1), 267-270. Doi: 10.1016/0191-8869(93)90202-E
- Kırlıoğlu, M., ve Tekin, H. H. (2019). Sosyal adalet savunuculuğu ölçeğinin (sasö) doğrulayıcı faktör analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(3), 859-874.
- Kızılkaya, Y ve Oğuzlar, A. (2018). Bazı denetimli öğrenme algoritmalarının r programlama dili ile kıyaslanması. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 37(37), 90-98. Doi: 10.17498/kdeniz.405746
- Kim, M. J., Chung, N., Lee, C. K. and Preis, M. W. (2016). Why do smartphone shoppers help others on websites? The effects of attachments on reciprocal altruism. *Information Development*, 32(4), 920-936. Doi: 10.1177/0266666915575167
- Kiss, H. J. and Keller, T. (2021). The short-term effect of covid-19 on schoolchildren's generosity. *Applied Economics Letters*, 1-5. Doi: 10.1080/13504851.2021.1893892
- Kitapçı, A. (2018). *Çocuklarında otizm spektrum bozukluğu olan annelerde öznel iyi oluşun yordayıcıları olarak özgecilik ve empati kavramlarının değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kochanska, G. and Aksan, N. (2004). Conscience in childhood: Past, present, and future. *Merrill-Palmer Quarterly*, 50(3), 299-310. Doi: 10.1037/0022-3514.90.1.147
- Kogut T. and Kogut E. (2013). Exploring the relationship between adult attachment style and the identifiable victim effect in helping behavior. *J Exp Soc Psychol* 49, 651-660.

- Kogut, T. (2012). Knowing what I should, doing what I want: From selfishness to inequity aversion in young children's sharing behavior. *Journal of Economic Psychology*, 33(1), 226-236. Doi: 10.1016/j.joep.2011.10.003
- Kol, S. (2013). Erken çocuklukta bilişsel gelişim ve dil gelişimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(21), 1-21.
- Kornilaki, E. N. (2021). The psychological effect of covid-19 quarantine on Greek young adults: Risk factors and the protective role of daily routine and altruism. *International Journal of Psychology*. Doi: 10.1002/ijop.12767
- Kovancı, M. ve Hiçdurmaz, D. (2021). Ahlaki cesaret: tanımı, ahlaki sıkıntı ve ahlaki duyarlılık ile ilişkisi ve geliştirilmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 96-102. Doi:10.33631/duzcesbed.683548
- Kök, M. ve Çakıcı, A.(2017). Çocuklar için ahlaki olgunluk ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(18), 711-730.
- Köksal, O. (2011). Bir kültürel liderlik paradoksu: Paternalizm. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 101-122.
- Köse, İ. A., ve Öztemur, B. (2014). Kayıp veri ele alma yöntemlerinin t-testi ve anova parametreleri üzerine etkisinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 400-412.
- Krebs, D. L (1991). Altruism and egoism: a false dichotomy? *Psychological Inquiry: An International Journal for the Advancement of Psychological Theory*, 2(2), 137-139. Doi: 10.1207/s15327965pli0202_9
- Krebs, D. L. (1970). Altruism: An examination of the concept and a review of the literature. *Psychological Bulletin*, 73(4), 258-302. Doi:10.1037/h0028987
- Kumar, A. and Dixit, V. (2017). Altruism, happiness and health among elderly people. *Indian Journal of Gerontology*, 31(4).
- Kumar, A.(2019). Religions & personality variable of altruism. *International Journal of Research in Humanities, Arts and Literature*, 7(1), 531-536.
- Kumar, A.(2019). Role of religion and culture in evolution of altruism. *International Journal of Research in Humanities, Arts and Literature*, 7(1), 517-522.
- Kurzban, R., Burton-Chellew M. N. and West S. A. (2015). The evolution of altruism in humans. *Annual Review of Psychology* 66(1), 575-599.
- Kutlu, M., Savcı, M., Demir, Y. ve Aysan, F. (2016). Young internet bağımlılığı testi kısa formunun Türkçe uyarlaması: Üniversite öğrencileri ve ergenlerde geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17(1), 69-76.
- Kwok, S. Y., Gu, M. and Cheung, A. P. (2017). A longitudinal study of the role of children's altruism and forgiveness in the relation between parental aggressive discipline and anxiety of preschoolers in China. *Child Abuse & Neglect*, 65, 236-247. Doi: 10.1016/j.chiabu.2017.02.004
- Lee, G. and Lee, W. J. (2010). Altruistic traits and organizational conditions in helping online. *Computers in Human Behavior*, 26(6), 1574-1580.

- Leontopoulou, S. (2010). An exploratory study of altruism in greek children: Relations with empathy, resilience and classroom climate. *Psychology, 1*(05), 377–385. Doi: 10.4236/psych.2010.15047
- Li, S. (2016). A mechanism for gratitude development in a child, *Early Child Development and Care, 186*(3), 466-479. Doi: 10.1080/03004430.2015.1043911
- Li, Z., Yu, J., Yang X. and Zhu L. (2019). Associations between empathy and altruistic sharing behavior in Chinese adults, *The Journal of General Psychology, 146*(1), 1-16. Doi: 10.1080/00221309.2018.1510826
- Limberg, D., Lambie, G. and Robinson, E. H. (2016). The contribution of school counselors' altruism to their degree of burnout. *Professional School Counseling, 20*(1), 1096-2409. Doi: 10.5330/1096-2409-20.1.127
- Lin, C. Y. and Pakpour, A. H. (2017). Using hospital anxiety and depression scale (HADS) on patients with epilepsy: Confirmatory factor analysis and rasch models. *Seizure, 45*, 42-46. Doi: 10.1016/j.seizure.2016.11.019
- Lozada, M., D'Adamo, P. and Fuentes, M. A. (2011). Beneficial effects of human altruism. *Journal of Theoretical Biology, 289*, 12-16. Doi: 10.1016/j.jtbi.2011.08.016
- Ma, H. K. (2013). The moral development of the child: An integrated model. *Frontiers in Public Health, 1*, 1-18.
- Malti, T., Gummerum, M., Ongley, S., Chaparro, M., Nola, M. and Bae, N. Y. (2016). “Who is worthy of my generosity?” Recipient characteristics and the development of children’s sharing. *International Journal of Behavioral Development, 40*(1), 31-40. Doi: 10.1177/0165025414567007
- Mangone, E. and Dolgov, A. (2020). Sorokin’s “altruistic creative love”: Genesis, methodological issues, and applied aspects. *Human Arenas, 3*(1), 6-22. Doi: 10.1007/s42087-019-00058-w
- Marcu, G. (2020). Self-reported altruism as predictor for active-empathic listening skills. *COUNS-EDU: The International Journal of Counseling and Education, 5*(1), 23-28. Doi: 10.23916/0020200525810
- Martin D.U., MacIntyre M.I., Perry C., Clift G., Pedell S. and Kaufman J. (2020). Young children’s indiscriminate helping behavior toward a humanoid robot. *Front. Psychol. 11*(239). Doi: 10.3389/fpsyg.2020.00239
- Martin, D. U., Perry, C., MacIntyre, M. I., Varcoe, L., Pedell, S. and Kaufman, J. (2019). Investigating the nature of children's altruism using a social humanoid robot. *Computers in Human Behavior, 104*, 106149. Doi: 10.1016/j.chb.2019.09.025.
- Mattis, J. S., Hammond, W. P., Grayman, N., Bonacci, M., Brennan, W. and Cowie, S. A., vd. (2009). The social production of altruism: Motivations for caring action in a low-income urban community. *American Journal Of Community Psychology, 43*(1), 71-84. Doi: 10.1007/s10464-008-9217-5
- McCarty, S., Teie, S., McCutchen, J. and Geller, E. S. (2016). Actively caring to prevent bullying in an elementary school: Prompting and rewarding prosocial

- behavior. *Journal of Prevention & Intervention in the Community*, 44(3), 164–176. <http://dx.doi.org/https://doi.org/10.1080/10852352.2016.1166809>
- McLaughlin M.,L. (2015). *An Investigation of the Role of Psychological Altruism in Living Kidney Donors*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Minnesota Üniversitesi, Minnesota.
- McWilliams, N. (1984). The psychology of the altruist. *Psychoanalytic Psychology*, 1, 193-213.
- Mert, A. ve Gülmez, E. (2018). Özgecilik ile benlik ayırma arasındaki yordayıcı ilişkinin bazı değişkenlerle incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 13(11), 961-989. Doi: 10.7827/TurkishStudies.13352
- Mert, A. ve Kahraman, M. (2020). Üniversite öğrencilerinin benlik ayırma, özgecilik, iç-dış kontrol odağı ve pozitif-negatif duygu düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (53), 336-369. Doi: 10.21764/maeuefd.550343
- Mikulincer, M. and Shaver, P. R. (2005). Attachment security, compassion, and altruism. *Current directions in psychological science*, 14(1), 34-38.
- Mikulincer, M., Shaver, P. R., Gillath, O. and Nitzberg, R. A. (2005). Attachment, caregiving, and altruism: Boosting attachment security increases compassion and helping. *Journal of personality and social psychology*, 89(5), 817.
- Monteoliva, A. and García-Martínez, J. M. A., Sánchez Santa-Bárbara, E. and Calvo-Salguero, A. (2018). Attachment security, values, and prosocial attitudes. *Scandinavian journal of psychology*, 59(4), 368-377.
- Mutafçılar, I. (2008). *Özgecilik kavramının tarihsel gelişimi ve öğretmen özgeciliği üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Nacaroğlu, Ç. (2020). *Kanser hastalarıyla çalışan iki farklı grupta özgecilik, pozitif bilişsel üçlü ve depresyon oranları arasındaki ilişki*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Neto, M. (2015). Educational motivation meets Maslow: Self-actualisation as contextual driver. *Journal of Student Engagement: Education Matters*, 5(1), 18-27.
- Newton M. H. and Zeidler D. L. (2020). Developing socioscientific perspective taking, *International Journal of Science Education*, 42(8), 1302-1319. Doi: 10.1080/09500693.2020.1756515
- Ngai, S. S. Y., Xie, L., Ng, Y. H., and Ngai, H. L. (2018). The effects of parenting behavior on prosocial behavior of Chinese adolescents in Hong Kong. *Children and Youth Services Review*, 87, 154-162.
- Nielsen. M., L. (2010). Incorporating a concept of altruism into psychoanalytic theory, *Int. J. Appl. Psychoanal. Studies*, 7(4), 262–280. Doi:10.1002/aps.248
- Oakley, B. A. (2013). Concepts and implications of altruism bias and pathological altruism. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 110(Suppl. 2), 10408–10415. Doi:10.1073/pnas.1302547110

- Oda, R., Machii, W., Takagi, S., Kato, Y., Takeda, M., Kiyonari, T., Fukukawa, Y. and Hiraishi, K. (2014). Personality and altruism in daily life. *Personality and Individual Differences*, 56, 206-209. Doi: 10.1016/j.paid.2013.09.017
- Oktar, S. (2018). *Üniversite öğrencilerinin özgecilik, kişilik özellikleri ve sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Onatır, M. (2008). *Öğretmenlerde özgecilik ile değer tercihleri arasındaki ilişki*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Orçan, F. (2018). Açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi: İlk hangisi kullanılmalı. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 9(4), 413-421.
- Özbeş, A. ve Adam Karduz, F. F. (2018). Özel yetenekli ve normal gelişim gösteren öğrencilerin ahlaki kimlik ve özgecilik düzeylerinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (4), 2207-2226.
- Özdemir, S., Daşbaşı, S. ve Kesen, N. (2020). Üniversite öğrencilerinin aile aidiyeti ve özgeci davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi: Konya ili örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 23 (1), 101-111. Doi: 10.29249/selcuksbmyd.621842
- Özer, S ve Can, N. (2012). Eğitim örgütlerinde lider davranış biçimleri ile örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişki (Nevşehir ili örneği). *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 1(1), 1-17.
- Özgöl, M. (2019). *Yaşlılara yönelik tutumların açıklanmasında özgecilik ve kişilik özelliklerinin rolü: Karşılaştırmalı bir çalışma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trabzon Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Trabzon.
- Özkan, U. B. (2021). Religiosity/spirituality, affective moral reasoning, and generative altruism: A study on students in muslim societies. *Psycho-Educational Research Reviews*, 10(2), 163-175.
- Öztürker, B. (2014). *6 yaş çocuklarının olumlu sosyal davranışları ile anne ve öğretmen özgeciliği arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Palaz, S. ve Boz, İ. (2008). Üniversite mezunu yetişkinlerin farklı organizasyonlarda gönüllü hizmet vermesini etkileyen faktörler. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(19), 95-106.
- Pantaléon, N., Chataigné, C., Bonardi, C. and Long, T. (2019.) Human values priorities: effects of self-centredness and age. *Journal of Beliefs & Values*, 40(2), 172-186, Doi: 10.1080/13617672.2018.1554880
- Pardo, D. A., and Cotrina, J. M. (2016). Validation of the self-report altruism scale test in Colombian University students. *Anfora*, 23(41), 17-35.
- Parmaksız, İ. (2020). İyimsizlik, özgecilik ve medeni durumun psikolojik dayanıklılık üzerindeki etkileri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 48, 285-302. Doi: 10.9779/pauefd.576186

- Paulus, M. and Moore, C. (2014). The development of recipient-dependent sharing behavior and sharing expectations in preschool children. *Developmental Psychology*, 50(3), 914–921. Doi:10.1037/a0034169
- Pehlivan S., Lafçı D. (2014). Altruism levels of nursing students. *Gaziantep Med J* 20(1), 29-34. Doi: 10.5455/GMJ-30-2013-169
- Piliavin, J. A. (2009). Altruism and helping: The evolution of a field. *Social Psychology Quarterly*, 72(3), 209–225. Doi:10.1177/019027250907200305
- Post, S.G. (2005). Altruism, happiness, and health: it's good to be good. *Int. J. Behav. Med.* 12(2), 66–77. Doi: 10.1207/s15327558ijbm1202_4
- Preston, S. D. (2013). The origins of altruism in offspring care. *Psychological Bulletin*, 139(6), 1305-1341. Doi:10.1037/a0031755
- Raine, A. and Uh S. (2018). The selfishness questionnaire: Ego-centric, Adaptive, and Pathological Forms of Selfishness, *Journal of Personality Assessment*, 0 ,1-12. Doi: 10.1080/00223891.2018.1455692
- Rhoads, S. A., Gunter, D., Ryan, R. M. and Marsh, A. A. (2021). Global variation in subjective well-being predicts seven forms of altruism. *Psychological Science*, 0956797621994767.
- Richman, S. B., DeWall, C. N. and Wolff, M. N. (2015). Avoiding affection, avoiding altruism: Why is avoidant attachment related to less helping? *Personality and Individual Differences*, 76, 193-197. Doi: 10.1016/j.paid.2014.12.018
- Robinson, E. H. M. and Curry, J. R. (2005). Promoting altruism in the classroom. *Childhood Education*, 82(2), 68–73. Doi:10.1080/00094056.2006.10521349
- Rognstad, M. K., Nortvedt, P. and Aasland, O. (2004). Helping motives in late modern society: values and attitudes among nursing students. *Nursing Ethics*, 11(3), 227-239. Doi: 10.1191/0969733004ne691oa
- Rosseel Y. (2012). Lavaan: An R package for structural equation modeling. *Journal of Statistical Software*, 48(2), 1-36.
- Rushton, J. P. (1975). Generosity in children: Immediate and long term effects of modelling, preaching, and moral judgment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 31(3), 459–466. Doi: 10.1037/h0076466
- Rushton, J. P. (1984). *Development and maintenance of prosocial behavior*. MA, Boston: Springer.
- Rushton, J. P., Chrisjohn, R. D. and Fekken, G. C. (1981). The altruistic personality and the self-report altruism scale. *Personality and individual differences*, 2(4), 293-302. Doi: 10.1016/0191-8869(81)90084-2
- Sanalan, V., Bekdemir, M., Okur, M., Kanbolat, O., Baş, F. ve Özturan-Sağırılı, M. (2013). Öğretmen adaylarının matematiğin doğasına ilişkin düşünceleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33 (1), 155-168. Doi: 10.9779/puje464
- Santos, E. (2018). *Altruism in psychotherapy: Altruistic acts as an adjunct to psychotherapy*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Pepperdine Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, California.

- Sarıçam, H., Ahmet, A., Ümran, A. ve İlbaş, A. B. (2014). Motivasyonel kararlılık ölçeğinin Türkçe formu: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Turkish Journal of Education*, 3(1), 60-69.
- Sarmusak, D. (2011). *İlköğretim öğrencilerinin empatik eğilimleri ve algıladıkları öğretmen tutumlarının öğrencilerin ahlakî değer yargılarına etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sawyer, J. (1966). The Altruism Scale: A measure of co-operative, individualistic, and competitive interpersonal orientation. *American Journal of Sociology*, 71(4), 407-416. Doi: 10.1086/224129
- Schmidt M.F.H. and Sommerville J.A. (2011). Fairness expectations and altruistic sharing in 15-month-old human infants. *PLoS ONE* 6(10), 1-7. Doi: 10.1371/journal.pone.0023223
- Schmidt, M. F., Svetlova, M., Johe, J. and Tomasello, M. (2016). Children's developing understanding of legitimate reasons for allocating resources unequally. *Cognitive Development*, 37, 42-52. Doi: 10.1016/j.cogdev.2015.11.001
- Schwartz, C. E., Quaranto, B. R., Bode, R., Finkelstein, J. A., Glazer, P. A. and Sprangers, M. A. (2012). Doing good, feeling good, and having more: Resources mediate the health benefits of altruism differently for males and females with lumbar spine disorders. *Applied Research in Quality of Life*, 7(3), 263-279. Doi: 10.1007/s11482-012-9165-y
- Seelig, B. J. and Rosof, L. S. (2001). Normal and pathological altruism. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 49(3), 933-959. doi:10.1177/00030651010490031901
- Semerci, Ç., Gündoğdu, K., Sezgin, F., Demircioğlu, G., Köse, E., Yılmaz, A., Çepni, S., Bayrakçeken, S. ve Yücel, C. (2015). *Ölçme ve değerlendirme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Septiana, D. (2018). The influence of emotional intelligence, self-efficacy, and altruism on teacher's competence in inclusion elementary school. *Jurnal Prima Edukasia*, 6(2), 147-156. Doi: 10.21831/jpe.v6i2.14413
- Sharabany, R. and Bar-Tal, D. (1982). Theories of the development of altruism: Review, comparison and integration. *International Journal of Behavioral Development*, 5(1), 49-80. doi:10.1177/016502548200500103
- Shaver, P. R., Mikulincer, M. and Cassidy, J. (2019). Attachment, caregiving in couple relationships, and prosocial behavior in the wider world. *Current opinion in psychology*, 25, 16-20. Doi: 10.1016/j.copsyc.2018.02.009
- Simpson, B. and Willer, R. (2008). Altruism and indirect reciprocity: The interaction of person and situation in prosocial behavior. *Social Psychology Quarterly*, 71(1), 37-52. Doi: 10.1177/019027250807100106
- Small, D.A. and Loewenstein, G. (2003). Helping a victim or helping the victim: Altruism and identifiability. *Journal of Risk and Uncertainty* 26(1), 5-16. Doi: 10.1023/A:1022299422219

- Smith, S. W., Lapinski, M. K., Bresnahan, M. J. and Smith, S. L. (2013). *Altruism in cross-cultural perspective*. New York: Springer-Verlag.
- Song, H., Gu ,Q. and Zhang Z. (2020). An exploratory study of teachers' subjective wellbeing: understanding the links between teachers' income satisfaction, altruism, self-efficacy and work satisfaction, *Teachers and Teaching*, 26(1), 3-31. Doi: 10.1080/13540602.2020.1719059
- Sparrow, E. P., Armstrong, B. A., Fiocco, A. J. and Spaniol, J. (2019). Acute stress and altruism in younger and older adults. *Psychoneuroendocrinology*, 100, 10-17. Doi: 10.1016/j.psyneuen.2018.09.025
- Sparrow, E. P., Swirsky, L. T., Kudus, F. and Spaniol, J. (2021). Aging and altruism: A meta-analysis. *Psychology and Aging*, 36(1), 49–56. Doi: 10.1037/pag0000447
- Steele WR, Schreiber GB, Gultinan A, Nass C, Glynn SA, Wright DJ, Kessler D, Schlumpf KS, Tu Y, Smith JW and Garratty G. (2008). The role of altruistic behavior, empathic concern and social responsibility motivation and blood donor behavior. *Transfusion*, 48(1),43-54. Doi: 10.1111/j.1537-2995.2007.01481.x
- Steiner, P. (2008). Beyond the frontier of the skin: blood, organs, altruism and the market, *Socio-Economic Review*, 6(2), 365–378. Doi: 10.1093/ser/mwn001
- Strasser, M. (2008). *Does reaching generativity denote lack of depression later in life?* (Yayımlanmamış doktora tezi). Adler Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Illinois.
- Sun, S. (2018). From defensive altruism to pathological altruism. *SAGE Open*, 8(2), 2158244018782585. Doi: 10.1177/2158244018782585
- Sunar, D. ve Fidanci, P. E. (2016). Farklı türdeki özgecil davranışların erken gelişimi: paylaşma, yardım etme ve bağış yapma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 31(78), 26.
- Svetina, D., Rutkowski, L. and Rutkowski, D. (2020). Multiple-group invariance with categorical outcomes using updated guidelines: an illustration using M plus and the lavaan/semtools packages. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 27(1), 111-130. Doi: 10.1080/10705511.2019.1602776
- Svetlova, M., Nichols, S. R. and Brownell, C. A. (2010). Toddlers' prosocial behavior: From instrumental to empathic to altruistic helping. *Child Development*, 81(6), 1814-1827. Doi: 10.1111/j.1467-8624.2010.01512.x
- Swank, J.M., Limberg, D. and Liu., R. (2020). Development of the altruism scale for children: An assessment of caring behaviors among children, *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 53(1), 34-43, Doi: 10.1080/07481756.2019.1667245

- Şahin, M. (2016). *Hemşirelerde ölüm kaygısı, ölmekte olan hastaya bakım vermeye ilişkin tutumlar ve etkileyen faktörler*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- Şakar, G. (2018). *Psikolojik danışman adaylarının özgeciliğinin, duygusal zekâ, kültürel duyarlılık ve sosyal beğenirlik açısından yordanması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şengönül, T. (2017). Annelerin-babaların çocuklarda ve ergenlerde sosyal yanlı gelişme ile ilişkili sosyalleştirme süreçlerine etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25 (2), 643-658.
- Şimşek, H. ve Kara, T. (2021). Ortaokul öğrencilerinin evrensel ahlâki değerlere uyma düzeylerinin sınıf ve cinsiyet değişkinleri açısından incelenmesi. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 6 (1), 69-83. Doi: 10.11243/ijhar.06.01.004 H
- Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş*. İstanbul: Ekinoks Yayınları
- Tabachnick B.G., Fidell L.S. (2014). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Essex (UK): Pearson New International.
- Tabachnick, B. G. and Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Boston: Allyn and Bacon.
- Tashjian, S.M., Rahal, D., Karan, M., Eisenberger, N., Galván, A., Cole, S. W. and Fuligni, A. J. (2021). Evidence from a randomized controlled trial that altruism moderates the effect of prosocial acts on adolescent well-being. *J Youth Adolescence* 50, 29–43. Doi:10.1007/s10964-020-01362-3
- Tekeş, B. ve Hasta, D. (2015). Özgeciliğ ölççeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Nesne Psikoloji Dergisi* 3 (6),55-75.
- Temeloğlu, E., Taşpınar, O.ve Soylu, Y. (2017). Yiyecek ve içecek işletmelerinde atmosfer, tüketim duyguları, müşteri memnuniyeti ve yeniden satın alma davranışı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 5(2), 253-264.
- Tiltay, M. A. ve Torlak, Ö. (2015). Yardım kurumlarına bağışın sosyal yönü: özgeci ve bencil bağış motivasyonlarının gizli bağış üzerindeki etkisi. *Pazarlama Teorisi ve Uygulamaları Dergisi* 1(1), 23-39.
- Topses, G. (2012). Elseverlik (alturizm) ve benseverlik (egoizm) ölççeğiyle ilgili geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education (IJTASE) ISSN: 2146-9466*, 1(2), 60-71.
- Tosun, C. (2015). *Evlilik öncesindeki ve evli bireylerin ilişki nitelikleri, benlik kurguları ve özgeci davranış düzeyleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Trimmel, M., Lattacher, H. and Janda, M. (2005). Voluntary whole-blood donors, and compensated platelet donors and plasma donors: motivation to donate, altruism and aggression. *Transfusion and Apheresis Science*, 33(2), 147-155. Doi: 10.1016/j.transci.2005.03.011

- Trivers, R. (1971). The evolution of reciprocal altruism. *Quarterly Review of Biology*, 46(1), 35-57. Doi: 10.1086/406755.
- Underwood, B. and Moore, B. (1982). Perspective-taking and altruism. *Psychological Bulletin*, 91(1), 143-173. Doi:10.1037/0033-2909.91.1.143
- Underwood, B., Froming, W. J. and Moore, B. S. (1977). Mood, attention, and altruism: A search for mediating variables. *Developmental Psychology*, 13(5), 541-542. Doi:10.1037/0012-1649.13.5.541
- Ümmet, D. (2012). *Üniversite Öğrencilerinde Özgeciliğin Davranışının Transaksiyonel Analiz Ego Durumları ve Yaşam Doyumu Bağlamında İncelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ümmet, D., Ekşi, H. ve Otrar, M. (2013). Özgeciliğin (altruizm) ölçeği geliştirme çalışması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11 (26), 301-321.
- Üzümçeker, E., Gezgin, G.N. ve Akfırat, S. (2019). Sosyal ve evrimsel psikolojide insan özgeciliği bilmececi. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 3(5), 93-110. Doi: 10.31461/ybpd.559805
- Valsala, P. and Menon, P. (2019). Psychospiritual basis of altruism: A review. *Journal of Humanistic Psychology*, 0022167819830517. Doi: 0022167819830517
- Van Lange, P.A.M. (2008). Does empathy trigger only altruistic motivation? How about selflessness and justice? *Emotion* 8(6), 766-774. Doi: 10.1037/a0013967
- Varol-Bayrak, B. ve Ataseven, H. (2020). Salgın dönemi sağlık hizmetlerinde özgeciliğin (diğerkâmlık). *Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 101-108.
- Vlerick, M. (2020). Explaining human altruism. *Synthese*. Doi: 10.1007/s11229-020-02890-y
- Ward, C., and Fischer, R. (2008). Personality, cultural intelligence and cross-cultural adaptation. *Handbook of cultural intelligence: Theory, measurement, and applications*, 159-73.
- Ward, E. R. (2009). *Contributing factors to the learning of altruism and instruction in the classroom: The grounded theory of fourth and fifth grade educators*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Capella Üniversitesi, Minnesota.
- Warneken, F. (2013). The development of altruistic behavior: Helping in children and chimpanzees. *Social Research: An International Quarterly*, 80(2), 431-442.
- Warneken, F. and Tomasello, M. (2006). Altruistic helping in human infants and young chimpanzees. *Science*, 311(5765), 1301-1303. Doi: 10.1126/science.1121448
- Warneken, F. and Tomasello, M. (2007). Helping and cooperation at 14 months of age. *Infancy*, 11(3), 271-294. Doi: 10.1111/j.1532-7078.2007.tb00227.x

- Warneken, F. and Tomasello, M. (2009). The roots of human altruism. *Br. J. Psychol.* 100(3), 455–471. Doi: 10.1348/000712608X379061
- Weisgram, E. S. and Bigler, R. S. (2006). Girls and science careers: The role of altruistic values and attitudes about scientific tasks. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 27(4), 326-348. Doi: 10.1016/j.appdev.2006.04.004
- Weller, D. and Lagattuta, K. H. (2013). Helping the in-group feels better: Children's judgment and emotional attributions in response to prosocial dilemmas. *Child Development*, 84(1), 253–268. Doi:10.1111/j.1467-8624.2012.01837.x
- Williams, K. B. (2018). Onward: Reflections on mentoring. *College and University*, 93(1), 37-40.
- Wu, A. M. S., Tang C. S. and Yogo M. (2013). Death anxiety, altruism, self-efficacy, and organ donation intention among Japanese college students: A moderated mediation analysis, *Australian Journal of Psychology*, 65(2), 115-123. Doi: 10.1111/ajpy.12003
- Wu, W. L., Lin, C. H., Hsu, B. F. and Yeh, R. S. (2009). Interpersonal trust and knowledge sharing: Moderating effects of individual altruism and a social interaction environment. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 37(1), 83-93. Doi: 10.2224/sbp.2009.37.1.83
- Xi, J., Lee, M. T., Carter, J. R. and Delgado, D. (2018). Gender differences in purpose in life: The mediation effect of altruism. *Journal of Humanistic Psychology*, 0022167818777658. Doi: 10.1177/0022167818777658
- Yalom, I. (2018). *Varoluşçu terapi* (Çev: Z. Babayiğit). İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Yaman, F. (2013). Tüketici davranışı olarak özgeciliğin incelenmesi. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 79-92.
- Yang, C., Wang, Y., Hall, B. J. and Chen, H. (2020). Sense of community responsibility and altruistic behavior in Chinese community residents: The mediating role of community identity. *Current Psychology*, 39, 1-11. Doi: 10.1007/s12144-020-00667-7
- Yaşar, E. (2020). Afazi etki ölçeği-21: Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenilirlik çalışması. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yaşartürk, İ. (2019). *İlkokul öğrencilerinin adalet, dürüst olma, sorumluluk ve yardımseverlik değerlerine yönelik yargılarının Kohlberg'in ahlak gelişim kuramına göre incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Yaşlıoğlu, M. (2017). Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46, 74-85.
- Yavuzaslan, K. (2019). Gender differences of young people's altruistic behaviors: a public goods game experiment. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13 (19) , 2090-2106. Doi: 10.26466/opus.604333

- Yavuzer, H., İşmen-Gazioğlu, E., Yıldız, A., Demir, İ., Meşeci, F., Kılıçaslan, A. ve Sertelin, Ç. (2006). Öğretmen Özgeciliği Ölçeği: Geliştirme, geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 6(3), 947-972.
- Yelpaze, İ. ve Yakar, L. (2020). The relationship between altruism and life satisfaction: Mediator role of cognitive flexibility. *Cukurova University Faculty of Education Journal*, 49(1),142-162. Doi: 10.14812/cufej.628825
- Yeşilkaya, M. ve Yıldız, T. (2018). Özgeci davranış ekseninde sosyal inovasyon eğiliminin incelenmesine yönelik bir araştırma. *Girişimcilik İnovasyon ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 2 (4), 81-97. Doi: 10.31006/gipad.421324
- Yeşilkayalı, H.D. (2015). *Koruyucu aile bireylerinin sosyodemografik özellikleri ile empatik becerileri ve özgecilik durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım, M. ve Topcuoğlu, P. (2016). Özgeciliğin çeşitli demografik değişkenlerle incelenmesi: Sakarya örneği. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (32), 40-53.
- Yıldız, A. B., Gülşen, D. B. A. ve Yılmaz, B. (2015). Sporcuların optimal performans duygu durumunun yaşam tatminleri üzerindeki etkisi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9 (9), 58-64.
- Yıldız, F. (2015). Freud'da ahlak duygusunun kaynağı ve Kant'ın ahlak düşüncesi. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (19), 137-152.
- Yıldız, M., ve Bulut, A. (2016). Okur benlik algısı ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(22), 311-326.
- Yoshino, K. (2020). Inseparability of self-love and altruistic love: P.A. Sorokin and E. Fromm. *Hu Arenas* 3, 38–51. Doi:10.1007/s42087-019-00093-7
- Yöntem, M. K. (2013). *Benlik kurguları ve otantikliğin özgecilik üzerindeki yordayıcı gücünün incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Yöntem, M. K. ve İlhan, T. (2013). Benlik kurguları ve otantikliğin özgecilik üzerindeki yordayıcı gücünün incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 8(8), 2291-2302.
- Yöntem, M. K., Öktem, İ. ve Artuç, S. (2017). Lise öğrencilerinin psikolojik doğum sırasının özgecilik üzerindeki yordayıcı gücünün incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 12(4), 623-640. Doi: 10.7827/TurkishStudies.11198
- Yurtsever, N. (2020). *Okul öncesi öğretmenlerinin empatik eğilimleri ile doğayla ilişki ve çevre bilinci arasındaki ilişkide özgeciliğin aracı rolü*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Yüceol, N. (2020). Maslow'un gözünden "Kendini Gerçekleştiren İnsan". *Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (1), 84-91.

EKLER

EK-1. Çocuklar için Özgecılık Ölçeği Uyarlama İzni

Re: Altruism Scale for Children

Swank.Jacqueline M ·
26.10.2020 Pzt 17:20
Kime: Siz

2 ek (1 MB) Tümünü indir Tümünü OneDrive'a kaydet

Hi Ozge,

Thank you for your interest in the instrument! What school do you attend and what is your area of study? I am attaching the instrument for your use. Please be sure to cite our work and let me know if you have any questions.

be well,

Jacqueline

EK-2. Çocuklar ve Ergenler İçin Empati Ölçeği İzni

Fwd: Çocuklar ve Ergenler İçin Empati Ölçeği

İzleme bayrağı.

Aslı GÜRTUNCA HANIF

14.12.2020 Pzt 16:47

Kime: Siz

 ÇEEÖ - uygulama formu.pdf
329 KB

 ÇEEÖ.pdf
339 KB

2 ek (669 KB) Tümünü indir Tümünü OneDrive'a kaydet

Merhaba Özge Hanım,

Çalışmanızda Çocuklar ve Ergenler İçin Empati Ölçeği Türkiye Formunu kullanabilirsiniz.

Ekte size uygulama yaparken kullanacağınız formu ve puanlama yaparken de size yardımcı olacak ters maddeleri gösteren formu yolluyorum. Ekte gördüğünüz ÇEEÖ isimli dosyada **italik** yazılan maddeler **ters** puanlanmaktadır. Yani normalde (düz yazılar maddelerde) "evet" cevabı 1 puan "hayır" cevabı 0 puan alırken ters maddelerde "hayır" cevabı 1 puan "evet" cevabı 0 puan alır. Soru olarak da her maddeden alınan puanlar toplanarak toplam puan elde edilir. Uygulama formunda tüm maddeler düz yazılmıştır ki formu dolduranlar açısından bir farklılık oluşturmasın. Puanlamaya başladığınızda madde numaralarına göre puanlama yapabilirsiniz. Kolaylıklar ve iyi çalışmalar diliyorum.

Aslı GÜRTUNCA HANIF

EK-3. Adaletli Davranış Ölçeği İzni

Yazarın kendisine ulaşılamadığı için tez danışmanından izin alınmıştır.

Re: Melek Erken'in Adaletli Davranış Ölçeği Hk.

- ① İzleme bayrağı.
- ① 30.12.2020 ar 11:56 tarihinde yanıtladınız

Ahmet Eskicumalı
30.12.2020 ar 11:54
Kime: Siz

Ölçeği kaynak göstererek kullanabileceğinizi söylemiştim. Ayrıca bu ölçeğin 8,9 ve 10 yaş grubuna uygulanabileceğini belirtmiştim. Alt boyutların da birbiriyle olan ilişkisine bakılabilir

EK-4. Etik Kurul Onay Belgesi

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KOMİSYONU
ONAY BELGESİ

Balikesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi Dekanlığının, Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Uğur GÜRGAN ile Yardımcı Araştırmacı Yüksek Lisans Öğrencisi Özge ERDEM'in birlikte hazırladığı "**Çocuklar İçin Özgeçitlik Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması**" isimli çalışmalarının alan araştırması (Veri Toplama) yapabilmeleri için bilimsel etik kurul onay belgesi talebi komisyonumuzca değerlendirilmiş ve etik açıdan uygun bulunmuştur. 08.04.2021

EK-5. Aile Onam Formu

Tarih: .....

**BALIKESİR UNİVERSİTESİ
SOSYAL ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK VE REHBERLİK BÖLÜMÜ**

AİLE ONAM FORMU

Bu formun amacı çocuğunuzun bilimsel araştırmaya katılımıyla ilgili izin almaktır.

Bu kapsamda "Çocuklar İçin Özgüçlük Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlaması: Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması" başlıklı araştırma, Balıkesir Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bölümü yüksek lisans öğrencisi "Özge Erdem" tarafından gönüllü katılımcılarla yürütülmektedir. Araştırma sürecinde konu ile ilgili her türlü soru ve görüşleriniz için aşağıda iletişim bilgisi bulunan araştırmacıyla görüşebilirsiniz. Bu araştırmaya çocuğunuzun katılmama hakkı bulunmaktadır. Aynı zamanda çocuğunuz çalışmaya katıldıktan sonra çalışmadan çıkabilme hakkı bulunmaktadır. Araştırmadan çekilmeniz halinde, sizle ilgili veriler kullanılmayacaktır. Ancak veriler bir kez anonimleştikten sonra araştırmadan çekilmeniz mümkün olmayacaktır. Çocuğunuzdan elde edilen tüm bilgiler gizli tutulacak kimlik bilgilerinizin gizliliği korunacak ve verdiği cevaplar sadece bilimsel araştırma için kullanılacaktır. Hiçbir şekilde ders notlarını etkilemeyeceğine ve çocuğunuzun üzerinde olumsuz etkisi olmayacağına emin olabilirsiniz. Bu formu onaylamanız, araştırmaya çocuğunuzun katılımı için onam/onay verdiğiniz anlamına gelecektir.

Araştırmayla İlgili Bilgiler:

Araştırmanın Amacı: Bu araştırma, çocukların hiçbir ödül veya çıkar beklentisi olmadan başkalarının iyiliğini düşünerek yardım etmesini ölçmeyi hedefler.

Süresi: 20-25 dakika

Çalışmaya Katılım Onayı:

Bu çalışmanın amacını, çocuğumun ve rdiği cevapların bilimsel çalışma için kullanılacağını ve çocuğumun kimlik bilgilerinin gizli kalacağını biliyorum. Bu çalışma ile ilgili bilgilendirildim.

Bu araştırmaya çocuğumun katılımını kabul ediyorum.

Çocuğumun Adı:

Yalü Onayı:

Adı-Soyadı:

İmzası:

EK-6. Çocuk Gönüllü Katılım Formu

Tarih:.....

BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK VE REHBERLİK BÖLÜMÜ

ÇOCUK GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Bu formun amacı katılmanız rica edilen araştırma ile ilgili olarak sizi bilgilendirmek ve katılmanız ile ilgili izin almaktır.

Bu araştırma Balıkesir Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bölümü yüksek lisans öğrencisi “Özge Erdem” tarafından gönüllü katılımcılarla yürütülmektedir. Araştırma sürecinde konu ile ilgili her türlü soru ve görüşleriniz için aşağıda iletişim bilgisi bulunan araştırmacıyla görüşebilirsiniz. Bu araştırmada bazı soruları cevaplamanız istenecektir. Katılmama hakkınız bulunmaktadır. Aynı zamanda çalışmaya katıldıktan sonra çalışmadan çıkabilirsiniz. Araştırmadan çekilmeniz halinde, sizle ilgili bilgiler kullanılmayacaktır. Verdiğiniz tüm cevaplar ve kimlik bilgileriniz gizli tutulacaktır. Bu formu onaylamanız, araştırmaya katılım için onay verdiğiniz anlamına gelecektir.

Araştırmayla İlgili Bilgiler:

Araştırmanın Amacı: Bu araştırma, çocukların hiçbir ödül veya çıkar beklentisi olmadan başkalarının iyiliğini düşünerek yardım etmesini ölçmeyi hedefler.

Süresi: 20-25 dakika

Çalışmaya Katılım Onayı:

Bu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının Onayı:

Adı-Soyadı:
İmzası: }

EK-7. Kişisel Bilgi Formu

Cinsiyetiniz	Kadın ( )	Erkek ( )		
Yaşınız	8 ( )	9 ( )	10 ( )	
(Kendiniz İle Birlikte) Kardeş Sayısı	2 kardeş ( )	3 kardeş ( )	3'ten fazla ( )	Kardeşim yok ( )
Kardeş varsa kaçmıcı çocuksunuz	İlk çocuk ( )	Ortanca çocuk ( )	Son çocuk ( )	Ailedeki tek çocuk ( )

EK-8. Çocuklar için Özgeciliik Ölçeği Örnek Maddeler

Her ifade için sizi en iyi tanımladığınızı düşündüğünüz cevabı daire içine alınız.

:::

Bir öğrenciyi okulda kaybolmuş gördüğümde ben: *

a. Okuldaki görevliye söylerim.

b. Arkadaşlarımla yürümeye devam ederim.

c. Öğrenciye yardım teklif ederim.

:::

Komşularımdan birisinin çöp tenekesini sokağa çıkarmakta güçlük çekiyor olduğunu gördüğümde ben: *

a. Çöp tenekesini sokağa çıkarması için yardım teklif ederim.

b. Birisine komşumun yaşadığı zorluğu anlatırım.

c. Görmezden gelirim.

Bir öğrenciyi okulda kaybolmuş gördüğümde ben: *

a. Okuldaki görevliye söylerim.

b. Arkadaşlarımla yürümeye devam ederim.

c. Öğrenciye yardım teklif ederim.